

การถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ : กรณีศึกษาโครงการ
อนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม สหสาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2562
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Lesson Learned on Community Participation in Design Thinking Process : A Case
Study of Community Conservation and Renewal Project at Taladnoi District, Bangkok
Metropolis

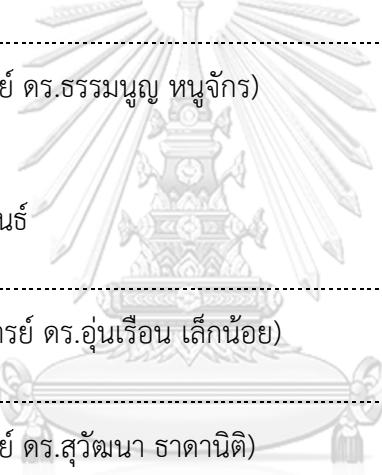
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Human and Social Development
Inter-Department of Human and Social Development
GRADUATE SCHOOL
Chulalongkorn University
Academic Year 2019
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการ คิดเชิงออกแบบ : กรณีศึกษาโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชน ย่านตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร
โดย	นายธงชัย เลิศกัญญาพร
สาขาวิชา	พัฒนามนุษย์และสังคม
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา ธาดานิติ

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

.....	คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธรรมนุญ หนูจักร)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	ประธานกรรมการ
.....	
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุ๋นเรื่อน เล็กน้อย)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา ธาดานิติ)	
.....	กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธนารตี คำยา)	

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ธงชัย เลิศกัญญาพร : การถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ : กรณีศึกษา
โครงการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนย่านตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร. (Lesson Learned on Community Participation
in Design Thinking Process : A Case Study of Community Conservation and Renewal Project at
Taladnoi District, Bangkok Metropolis) อ.ที่ปรึกษาหลัก : รศ. ดร.สุวัฒนา ธาดานิติ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และค้นหาปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิง
ออกแบบจากโครงการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนย่านตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร และเพื่อเสนอแนวทางส่งเสริมการสร้า
งการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนย่านเมืองเก่าต่อไป ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการ
สัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มเป้าหมายคือผู้นำชุมชน ประชาชนในพื้นที่ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เข้าร่วมโครงการทุกครั้งและม
ีความสมัครใจให้ข้อมูลจำนวน 20 คน และศึกษาวิเคราะห์เอกสารรายงานสรุปผลการดำเนินงานฉบับสมบูรณ์ของโครงการอนุรักษ์
พื้นที่ย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง วิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะเชิงพรรณนาและพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนมี 5 ขั้นตอน คือ 1)
ขั้นเข้าใจปัญหา ทางหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการมีความสามารถในการเข้าถึงผู้คนในชุมชนและเข้าใจปัญหาในพื้นที่ ทำให้
สามารถสร้างจุดร่วมและความเข้าใจปัญหาของชุมชนเกิดขึ้นกับคนในชุมชน 2) ขั้นกำหนดประเด็นปัญหา มีการส่งเสริมให้ชุมชน
ร่วมวิเคราะห์ปัญหาโดยกำหนดปัญหาและสิ่งที่ต้องพัฒนาที่ชัดเจนเพื่อให้ได้แนวทางและประเด็นที่ต้องแก้ไขร่วมกัน 3) ขั้นการระดม
ความคิดเห็นแนวทางแก้ปัญหา มีการจัดกระบวนการทำงานร่วมกันเป็นทีมระหว่างตัวแทนชุมชน ผู้ประกอบการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
หน่วยงานราชการและนักวิชาการจากต่างสาขาและจัดประชุมกลุ่มย่อยที่ส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ
เพื่อให้ได้แนวทางการแก้ปัญหาที่รอบด้านและแตกต่างจากวิธีการเดิม 4) ขั้นพัฒนาต้นแบบ มีกระบวนการร่วมกันสร้างภาพบริบท
สิ่งที่จะเกิดขึ้นจริงในช่วงการประชุมและจัดทำภาพจำลองแสดงข้อมูลจึงทำให้สื่อสารแนวทางการแก้ปัญหาตามที่ได้วางแผนร่วมกัน
ให้เข้าใจง่ายและตรงกันยิ่งขึ้น และ 5) ขั้นทดสอบ มีกระบวนการร่วมกันทดสอบและตรวจดูแบบผังต้นแบบของการพัฒนาย่าน ทั้ง
รอบที่งานดำเนินกิจกรรม รอบประชาชนทั่วไปในพื้นที่และผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันประชาพิจารณ์ทำให้ได้ข้อเสนอแนะมาใช้ในการพัฒนา
และปรับปรุงย่านให้ดีขึ้น โดยสรุปการถอดบทเรียนในครั้งนี้ทำให้ทราบว่าปัจจัยของความสำเร็จคือ กระบวนการคิดเชิงออกแบบเป็น
กระบวนการที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงใจและจริงจัง เกิดความตระหนักเข้าใจในปัญหาของชุมชนและผลลัพธ์ที่
จะเกิดขึ้นจึงมีความรู้สึกเป็นเจ้าของงานซึ่งเป็นส่วนสำคัญในความสำเร็จของโครงการ และที่สำคัญทางหน่วยงานที่รับผิดชอบ
โครงการมีความสามารถเข้าถึงปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงและเข้าถึงใจคนในชุมชนจนเป็นที่ไว้วางใจ เป็น
ตัวกระตุ้นทำให้เกิดความร่วมมือของชุมชนได้อย่างเต็มทีและเต็มใจ

สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม

ลายมือชื่อนิสิต .....

ปีการศึกษา 2562

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

6087276020 : MAJOR HUMAN AND SOCIAL DEVELOPMENT

KEYWORD: Lesson Learned Community Participation Design thinking Process

Tongchai Lertkanjanaporn : Lesson Learned on Community Participation in Design Thinking Process
: A Case Study of Community Conservation and Renewal Project at Taladnoi District, Bangkok
Metropolis. Advisor: Assoc. Prof. Suwattana Thadaniti, Ph.D.

The objectives of this research were to searching key success for factors, problems and obstacles and characteristics of community participation in the design thinking process under a case study of community conservation and renewal project in Taladnoi area, Samphanthawong District, Bangkok and to propose the guidelines for promoting community participation in the design thinking process for old town community conservation in Bangkok. This study was a qualitative research. The field data were collected by in-depth interview. The sample was selected from community leaders, local people, and stakeholders who participated voluntarily in the project, totaling 20 individuals. Related documents, final performance report of community conservation and renewal project in Taladnoi area and continuing area were studied and analyzed. Data collected were then analyzed and presented descriptively and through descriptive analysis.

The research results revealed that community participation in design thinking process consisted of the following phases: The first phase was the understanding of problems. The responsible agencies have understood the project problems, accessed to local people and area, leading to the creation of common ground and awareness, understanding of real problems of the community. Second, identification of needs was conducted by encouraging mutual analysis of the problems by identifying the problems and what to be developed clearly in order to determine key ways and issues needed to be resolved and developed together. Third, brainstorming for solutions was conducted by establishing collaborative work process between representatives of communities, entrepreneurs, and stakeholders, government agencies and academics from different disciplines as well as organizing a small group meeting encouraging participants to express their opinions freely in order to get comprehensive solution that are different from the previous ones. Fourth, prototype development was conducted by the common process to visualize the context of what will actually happen during the meeting and make a visual representation, thus communicating the solutions for the problems as planned together to achieve ease of the understandings and consistency. Next, test was conducted to jointly test and inspect the prototype of the area development plan including team, general public in the area and interested parties to make the public hearing, obtaining the suggestions for

Field of Study: Human and Social Development Student's Signature .....

Academic Year: 2019 Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถสำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์ก็เพราะด้วยความเมตตาและกรุณาของท่านรองศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา ธาดานิติ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่รักยิ่งของผู้วิจัย ซึ่งท่านได้เสียสละเวลาอัน มีค่าของท่านในการประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ให้คำแนะนำ และกำลังใจที่เป็นพลังบวกให้กับผู้วิจัยเสมอมาจนสามารถพัฒนางานให้เสร็จสมบูรณ์ได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณด้วยความเคารพมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณท่านคณาจารย์ผู้เป็นคณะกรรมการในสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ซึ่งประกอบด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุ้นเรือน เล็กน้อย ประธานกรรมการ และรองศาสตราจารย์ ดร.ธนารตี คำยา กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้ความรู้คำปรึกษา คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ซึ่งมีประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนาปรับปรุงและแก้ไขให้มีความสมบูรณ์ชัดเจน และถูกต้องตามหลักวิชาการมากยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณท่านคณาจารย์ทุกท่านในสถาบันวิจัยสังคม สถาบันเอเชียศึกษา และคณะรัฐศาสตร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ร่วมประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ในด้านต่างๆ เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการพัฒนามนุษย์และสังคมได้เป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณพี่ๆเจ้าหน้าที่หลักสูตรพัฒนามนุษย์และสังคม ที่อำนวยความสะดวกในการศึกษาอย่างดีเสมอมา รวมถึงพี่ๆ เพื่อนๆ และน้องๆ ในหลักสูตรทุกรุ่นทุกคนที่คอยช่วยเหลือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆ และมอบกำลังใจในการเรียนให้กันตลอดมา

ขอกราบขอบพระคุณพี่ๆตัวแทนชุมชนย่านตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลทำวิจัยและคอยช่วยเหลืออำนวยความสะดวกอย่างเต็มที่สำหรับการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ของผู้วิจัย

และสุดท้ายขอกราบขอบพระคุณบิดาและมารดาผู้ให้กำเนิด พี่ๆทุกคนในครอบครัวและญาติมิตรทุกท่านที่คอยให้การสนับสนุนในด้านการศึกษา กำลังกาย และกำลังใจที่ดีเสมอมา ส่งผลทำให้ผู้วิจัยได้สามารถนำความรู้ที่ได้ศึกษามาต่อยอดเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติสืบต่อไป

ธงชัย เลิศกาญจนานพร

สารบัญ

	หน้า
.....	ค
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามการวิจัย.....	3
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	3
1.5 ประโยชน์ที่จะได้รับ.....	5
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
1.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการถอดบทเรียน.....	7
2.1.1 แนวคิดการถอดบทเรียน.....	7
2.1.2 ขั้นตอนการถอดบทเรียน.....	8
2.1.3 ตัวอย่างโครงสร้างการเขียนรายงานการถอดบทเรียน.....	10

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	11
2.2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม	11
2.2.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม.....	12
2.2.3 องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม.....	13
2.2.4 เงื่อนไขของการมีส่วนร่วม.....	14
2.2.5 ลักษณะของการมีส่วนร่วม.....	15
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมือง	17
2.3.1 นิยามของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง.....	17
2.3.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง.....	17
2.3.3 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง	18
2.3.4 ระดับของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง	18
2.3.5 รูปแบบของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง	20
2.4. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการคิดเชิงออกแบบของ Stanford d.school	21
2.4.1 ความหมายของกระบวนการคิดเชิงออกแบบ	21
2.4.2 กระบวนการคิดเชิงออกแบบ	21
2.4.3 ตัวอย่างการนำกระบวนการคิดเชิงออกแบบไปใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคม	22
2.5 บริบทชุมชนตลาดน้อย.....	23
2.6 ความเป็นมาของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย	25
2.6.1 โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย.....	25
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	32
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	34
วิธีการวิจัยภาคสนาม.....	34
กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา	34
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยและเครื่องมือการเก็บรวบรวม.....	35

การวิเคราะห์และสรุปข้อมูล	36
บทที่ 4 ผลการศึกษา.....	37
4.1 ชุมชนย่านตลาดน้อย : ชุมชนมรดกทางวัฒนธรรมชาวไทยเชื้อสายจีนสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์	37
4.2 ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการคิดเชิงออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย.....	39
4.2.1 ชั้น Empathize	40
4.2.1.1 ปัจจัยความสำเร็จของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Empathize (เข้าใจปัญหา เข้าถึงผู้คนและพื้นที่).....	42
4.2.1.2 ปัญหาและอุปสรรคของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Empathize (เข้าใจปัญหา เข้าถึงผู้คนและพื้นที่).....	43
4.2.2 ชั้น Define (กำหนดประเด็นปัญหา).....	44
4.2.2.1 ปัจจัยความสำเร็จของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Define (กำหนดประเด็นปัญหา).....	47
4.2.2.2 ปัญหาและอุปสรรคของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Define (กำหนดประเด็นปัญหา).....	48
4.2.3. ชั้น Ideate (การระดมความคิดหาแนวทางแก้ปัญหา).....	49
4.2.3.1 ปัจจัยความสำเร็จของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Ideate (หาแนวทางแก้ปัญหา).....	52
4.2.3.2 ปัญหาและอุปสรรคของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Ideate (หาแนวทางแก้ปัญหา).....	53

4.2.4	ขั้น Prototype (พัฒนาต้นแบบ)	54
4.2.4.1	ปัจจัยความสำเร็จของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิง ออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ขั้น Prototype (พัฒนาต้นแบบ).....	56
4.2.4.2	ปัญหาและอุปสรรคของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิง ออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ขั้น Prototype (พัฒนาต้นแบบ).....	57
4.2.5	ขั้น Test (ทดสอบ).....	57
4.2.5.1	ปัจจัยความสำเร็จของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิง ออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ขั้น Test (ทดสอบ)	59
4.2.5.2	ปัญหาและอุปสรรคของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิง ออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ขั้น Test (ทดสอบ)	59
4.3	แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ฟื้นฟู ชุมชนย่านเมืองเก่า	60
4.4	ปัจจัยอื่นๆที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการอนุรักษ์ ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง.....	63
4.4.1	ปัจจัยด้านความคาดหวังหรือผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นจากการโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่าน ตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง	63
4.4.2	ปัจจัยด้านกลไกการดำเนินงานของหน่วยงานราชการ.....	65
4.5	สถานการณ์ปัจจุบันของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย	66
บทที่ 5	สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	71
5.1	สรุปผลการศึกษา	71
5.1.1	บริบทของชุมชนย่านตลาดน้อย	71
5.1.2	ศักยภาพของชุมชนย่านตลาดน้อย.....	72

5.1.3 การดำเนินโครงการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำและพื้นที่ต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบันนี้.....	72
5.1.4 ปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคของกระบวนมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา ย่านตามกระบวนการคิดเชิงออกแบบ.....	73
5.1.5 แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการ อนุรักษ์พื้นที่ชุมชนย่านเมืองเก่า.....	77
5.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และในการวิจัยครั้งต่อไป.....	79
5.2.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้.....	79
5.2.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป.....	80
บรรณานุกรม.....	81
ประวัติผู้เขียน.....	84

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Empathize (เข้าใจปัญหา เข้าถึงผู้คนและพื้นที่).....	40
ตารางที่ 2 วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Define (กำหนดประเด็นปัญหา).....	44
ตารางที่ 3 วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Ideate (การระดมความคิดหาแนวทางแก้ปัญหา).....	49
ตารางที่ 4 วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Prototype (พัฒนาต้นแบบ).....	54
ตารางที่ 5 วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Test (ทดสอบ).....	57
ตารางที่ 6 แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ ชั้น Empathize (เข้าใจปัญหา).....	60
ตารางที่ 7 แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ.....	61
ตารางที่ 8 แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ ชั้น Ideate (การระดมความคิดหาแนวทางแก้ปัญหา).....	61
ตารางที่ 9 แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ.....	62
ตารางที่ 10 แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ.....	63

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	19
ภาพที่ 2 ขอบเขตพื้นที่โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง	27
ภาพที่ 3 ผังแม่บทการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง	31
ภาพที่ 4 ถอดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตามกระบวนการคิดเชิงออกแบบ(Stanford d.school) โครงการการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร	39
ภาพที่ 5 สภาพการจราจรในชุมชนย่านตลาดน้อย.....	66
ภาพที่ 6 การปรับปรุงทาสีอาคารและทางเดินในซอยชุมชนย่านตลาดน้อย	67
ภาพที่ 7 บรรยากาศริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งย่านตลาดน้อย.....	67
ภาพที่ 8 การปรับปรุงห้องเก่าเป็นร้านกาแฟในย่านตลาดน้อย	67
ภาพที่ 9 ภาพวาดฝาผนังที่บ่งบอกถึงวิถีชีวิตชาวไทยเชื้อสายจีนและอาชีพในย่าน.....	68
ภาพที่ 10 นักท่องเที่ยวต่างชาติเดินเข้ามาศึกษาเยี่ยมชมวิถีชีวิตในชุมชน.....	68
ภาพที่ 11 นักท่องเที่ยวต่างชาติปั่นจักรยานศึกษาเยี่ยมชมวิถีชีวิตในชุมชน	68
ภาพที่ 12 ตึกเก่าและรถเก่าที่ชุมชนอนุรักษ์ไว้.....	69
ภาพที่ 13 ร้านกาแฟที่ง่วนจัดทำเป็น2ชั้นตกแต่งแบบวัฒนธรรมจีนบอกเรื่องราวความเป็นมาของชุมชน	69
ภาพที่ 14 สถานที่ทำการของกลุ่มคนรักตลาดน้อย.....	69
ภาพที่ 15 หน้าเพจ Facebook ย่านจีนถิ่นบางกอก ชุมชนคนรักตลาดน้อย ตะลึงเกี้ยวเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรม	70
ภาพที่ 16 วารสารย่านจีนถิ่นบางกอกเพื่อเล่าเรื่องราวของย่านและประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ....	70

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560) การพัฒนาประเทศไทยภายใต้แนวทางการพัฒนาที่กำหนดด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ส่วนที่ 4 (ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ) ยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ ให้มีความสำคัญกับการยกระดับฐานการผลิตและบริการเดิมให้มีความเข้มแข็งมากขึ้นและการขยายฐานใหม่ที่ให้ความสำคัญกับการกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมควบคู่ไปด้วยเป็นเป้าหมายที่สำคัญ ซึ่งการตอบสนองต่อเป้าหมายดังกล่าวประเทศไทยต้องใช้ประโยชน์จากศักยภาพและภูมิสังคมเฉพาะของพื้นที่ ซึ่งการดำเนินยุทธศาสตร์เชิงรุกเพื่อเสริมจุดเด่นในระดับภาคและจังหวัดในการเป็นฐานการผลิตและบริการที่สำคัญ ประกอบกับการขยายตัวของประชากรในเขตเมืองเป็นโอกาสในการกระจายความเจริญและยกระดับรายได้ของประชาชนโดยการพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองน่าอยู่และมีศักยภาพในการรองรับการค้าการลงทุนช่วยลดแรงกดดันจากการกระจุกตัวของการพัฒนาที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร และภาคกลาง ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาที่ผ่านมา ทั้งนี้ยังมุ่งส่งเสริมให้กรุงเทพมหานคร เป็นเมืองศูนย์กลางการติดต่อธุรกิจระหว่างประเทศรวมทั้งเป็นศูนย์กลางการศึกษา การบริการด้านการแพทย์และสุขภาพระดับนานาชาติ ที่พร้อมด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกเทคโนโลยีในการสื่อสารและระบบคมนาคมมาตรฐานสูง จัดระเบียบการใช้ประโยชน์ที่ดิน จัดเตรียมระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการ บริการทางสังคมและที่อยู่อาศัย ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชากรเมืองที่เพิ่มขึ้นรวมทั้งแก้ไขปัญหาจราจร ชยะ น้ำเสีย น้ำท่วม และมลภาวะทางอากาศ ตลอดจนการจัดทัศนียภาพของเมืองให้สวยงาม มีพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะ

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ส่วนที่ 4 (ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ) ยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร ร่วมกับสถาบันอาศรมศิลป์ ได้มีการจัดทำโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การปรับปรุงฟื้นฟูย่านเมืองเก่าเป็นไปตามนโยบายมหานครแห่งความสุขของกรุงเทพมหานคร และสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาเมืองที่ยังคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการแปลงผังนโยบายไปสู่แผนงานปฏิบัติในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะงานวางผังแม่บท ออกแบบรายละเอียดมาตรการทางผังเมือง ข้อเสนอแนวทางการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมภูมิทัศน์ในการอนุรักษ์ฟื้นฟู และพัฒนา ย่าน การบริหารจัดการโครงการ การให้ข้อมูลข่าวสาร ประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการส่งเสริมความรู้ และความเข้าใจโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ซึ่งได้นำกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design thinking) เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมวางแผนพัฒนาเพื่อนำผลไปสู่การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองให้เกิดเป็นรูปธรรมได้ต่อไป โดยการจัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาย่านตลาดน้อย ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ตัวแทนชุมชนในพื้นที่ศึกษา กลุ่มคนรักตลาดน้อย หน่วยงานเอกชนและผู้ประกอบการในพื้นที่ หน่วยงานราชการ และนักวิชาการผู้มีความเชี่ยวชาญในประเด็นที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนมุมมอง พร้อมทั้งข้อเสนอแนะในการกำหนดทิศทางการพัฒนาทำให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับทราบข้อมูล และตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น พร้อมทั้งร่วมวางแผนการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาเมืองของกรุงเทพมหานครก่อนจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาย่านเก่าแก่ โดยสะท้อนความต้องการของชุมชนมากที่สุด

จากความสำเร็จในโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องที่ผ่านมา ส่งผลทำให้ชุมชนย่านตลาดน้อยเกิดการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้นไม่ว่าจะเป็น ด้านเศรษฐกิจที่ทำให้ผู้คนเข้าถึงชุมชนได้มากขึ้น และด้านทัศนียภาพในชุมชนที่มีความสะอาด สามารถสัญจรได้สะดวกมากยิ่งขึ้น ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนให้คงอยู่ จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในย่านตลาดน้อยของโครงการดังกล่าว ที่ทำให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมกันออกแบบ ตระหนักรู้ในความเป็นเจ้าของชุมชน โดยหนึ่งในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนนั้นมีการนำกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design thinking) มาเป็นกระบวนการคิดที่รวมบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลายๆกลุ่มมาร่วมด้วยช่วยกันทำความเข้าใจในปัญหาต่างๆ อย่างลึกซึ้ง โดยยึดถือคนในชุมชนเป็นศูนย์กลาง และนำความคิดเห็นและมุมมองต่างๆจากกลุ่มคนหลายๆกลุ่มมาพัฒนาเป็นแนวทางการแก้ไข และนำแนวทางต่างๆนั้นมาพัฒนาเป็นต้นแบบหรือที่เรียกว่าการสร้างต้นแบบเพื่อให้เห็นภาพและสร้างความเข้าใจยิ่งขึ้น หลังจากนั้นก็เข้าสู่การทดสอบด้วยการให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันประเมิน แสดงความคิดเห็นต้นแบบที่ได้สร้างขึ้นและกลับไปพัฒนาอีกครั้งเพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาที่ตอบโจทย์กับผู้ใช้หรือชุมชนและสถานการณ์นั้นๆ D.school (2016)

โดยเฉพาะในมิติการพัฒนาสังคมปัจจุบันเมืองนครประชาสังคมมากมายนำ กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design thinking) ไปใช้ในการออกแบบวิธีการแก้ปัญหาสังคมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและสังคมได้มากยิ่งขึ้น Simon (1969) ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ชุมชนย่านตลาดน้อย แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งย่านตลาดน้อยเป็นย่านพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาของไชนาทาวน์เยาวราช หนึ่งในพื้นที่เมืองเก่าของกรุงเทพมหานคร ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาและมีพัฒนาการมาจากการตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำเจ้าพระยาของชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานทำการค้า ซึ่งในปัจจุบันยังมีกิจการทางการค้าชาวไทยเชื้อสายจีนที่สืบ

เนื่องมาจากอดีตทำให้ยังคงเห็นวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิม ทั้งการค้า วัฒนธรรม ประเพณี ที่ยังสืบต่อจากรุ่นสู่รุ่น รวมถึงอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่ยังคงความสวยงามหลงเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งทั้งตัวอาคาร ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ตลอดจนระบบเศรษฐกิจ การค้าและ ความสวยงามของสถานที่ย่อมมีความเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา และไม่สอดคล้องกับการพัฒนาในปัจจุบัน อีกทั้งการพัฒนา ระบบขนส่งมวลชนประเภทรางที่เข้ามาภายในย่านตลาดน้อย จะทำให้เกิดศักยภาพในการเข้าถึงมากขึ้น และมีแนวโน้มในการพัฒนาของย่านสูงขึ้นด้วย จึงทำให้เป็นโอกาสที่สำคัญในการพัฒนาย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องและที่สำคัญย่านตลาดน้อยนับเป็นความสำเร็จหนึ่งของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านเก่าแก่และพื้นที่ต่อเนื่อง โดยโครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร มอบหมายให้สถาบันอาศรมศิลป์ ดำเนินการในบทบาทของคณะที่ปรึกษา เพื่อศึกษาจัดทำผังแม่บท และออกแบบพื้นที่ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาการถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ : กรณีศึกษาโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร เพื่อนำเสนอเป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงฟื้นฟูของพื้นที่ย่านอื่นสืบต่อไป

1.2 คำถามการวิจัย

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบทำให้เกิดความสำเร็จในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนได้อย่างไร
2. ปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชน
2. เพื่อเสนอแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ชุมชนย่านเมืองเก่าของกรุงเทพมหานคร

1.4 ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตเชิงพื้นที่

การศึกษานี้ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ชุมชนย่านตลาดน้อย แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งย่านตลาดน้อยเป็นย่านพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาของไชน่าทาวน์เยาวราช หนึ่งในพื้นที่เมืองเก่าของกรุงเทพมหานคร ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาและมีพัฒนาการมาจากการตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำเจ้าพระยาของชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานทำการค้า ซึ่งในปัจจุบันยังมีกิจการทางการค้าชาวไทยเชื้อสายจีนที่สืบเนื่องมาจากอดีตทำให้ยังคงเห็นวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิม

ทั้งการค้า วัฒนธรรม ประเพณี ที่ยังสืบต่อจากรุ่นสู่รุ่น รวมถึงอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่ยังคงความสวยงามหลงเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งทั้งตัวอาคาร ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ตลอดจนระบบเศรษฐกิจ การค้าและ ความสวยงามของสถานที่ย่อมมีความเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา และไม่สอดคล้องกับการพัฒนาในปัจจุบัน อีกทั้งการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนประเภทรางที่เข้ามาภายในย่านตลาดน้อย จะทำให้เกิดศักยภาพในการเข้าถึงมากขึ้น และมีแนวโน้มในการพัฒนาของย่านสูงขึ้นด้วย จึงทำให้เป็นโอกาสที่สำคัญในการพัฒนาย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องและที่สำคัญย่านตลาดน้อยนับเป็นความสำเร็จหนึ่งของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านเก่าแก่และพื้นที่ต่อเนื่อง โดยโครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร มอบหมายให้สถาบันอาศรมศิลป์ ดำเนินการในบทบาทของคณะที่ปรึกษาเพื่อศึกษาจัดทำผังแม่บทและออกแบบพื้นที่ ดังนั้นชุมชนย่านตลาดน้อยจึงมีความเหมาะสมต่อการเลือกเป็นพื้นที่เป้าหมายในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.ศึกษาความเป็นมาและสถานการณ์ปัจจุบันของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

2.ศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Stanford - d.school) ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ขั้นตอน ดังนี้

2.1.Empathize (เข้าใจปัญหา เข้าถึงผู้คนและพื้นที่)

2.2.Define (กำหนดประเด็นปัญหา)

2.3.Ideate (หาแนวทางแก้ปัญหา)

2.4.Prototype (พัฒนาต้นแบบ)

2.5.Test (ทดสอบ)

3.ศึกษาปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร เพื่อเสนอแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ชุมชนย่านเมืองเก่าของกรุงเทพมหานคร

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาในการศึกษาความเป็นมาและสถานการณ์ปัจจุบัน ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ และวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จ

ปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อยไว้ตั้งแต่ เดือนสิงหาคม พ.ศ.2562 ถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2563

ขอบเขตด้านประชากร

เนื่องจากโครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่ได้ดำเนินการได้สำเร็จลุล่วงไปแล้ว ซึ่งประชาชนในชุมชนย่านตลาดน้อยมีส่วนสำคัญที่ร่วมวางแผน แสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ ออกแบบชุมชน ตลอดจนร่วมกันพัฒนาและแก้ปัญหาชุมชนของตนเองในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ จึงทำให้เป็นชุมชนต้นแบบที่สามารถทำการศึกษาค้นคว้าได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยจึงได้เลือกผู้ให้ข้อมูลเป็นกลุ่มผู้นำและตัวแทนประชาชนในชุมชน ผู้ประกอบการ นักวิชาการ หน่วยงานราชการ และสถาบันศาสนา ในชุมชนย่านตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานครที่ได้เข้าร่วมโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อยและสมัครใจในการให้ข้อมูล รวมทั้งสิ้น 20 คน

1.5 ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. ทำให้ทราบปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชน
2. สามารถนำเสนอเป็นแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ชุมชนย่านเมืองเก่าของกรุงเทพมหานครได้

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่สมาชิกภายในชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันแก้ไข ร่วมกันติดตามและประเมินผล และร่วมกันรับผลประโยชน์ในทุกๆกิจกรรมของชุมชนด้วยความเต็มใจเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของโครงการและกิจกรรมที่กำหนดไว้

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเมือง หมายถึง การที่สมาชิกภายในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมภายในพื้นที่เมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้องที่เกิดขึ้นจากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากข้อมูลและความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันเพื่อสร้างความรับรู้และยอมรับอันจะนำไปสู่การพิจารณาและตัดสินใจร่วมกันในโครงการต่างๆที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต และการดำเนินชีวิตของประชาชนทั้งในระดับเมืองและระดับชุมชนอย่างเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆสามารถเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการได้ตั้งแต่การรับรู้ ร่วมคิดกำหนดเป้าหมาย ดำเนินการ รวมถึงการประเมินผล ซึ่งจะเป็นการสานประโยชน์ร่วมกันของทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม

กระบวนการคิดเชิงออกแบบ หมายถึง กระบวนการคิดที่ใช้การทำความเข้าใจในปัญหาต่างๆอย่างลึกซึ้ง โดยเน้นผู้ใช้หรือคนในชุมชนเป็นศูนย์กลาง และนำความคิดสร้างสรรค์และมุมมองจากคนหลายๆคนหลายสายมาสร้างไอเดีย เป็นแนวทางการแก้ไข และนำแนวทางต่าง ๆ นั้นมาทดสอบและพัฒนาเพื่อให้ได้แนวทางหรือนวัตกรรมที่ตอบโจทย์กับผู้ใช้และสถานการณ์ในชุมชนนั้น สำหรับการศึกษาวิจัยนี้ศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ และปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนทั้งหมด 5 ขั้นตอนของ Stanford d.school คือ Empathize (เข้าใจปัญหา เข้าถึงผู้คนและพื้นที่) Define (กำหนดประเด็นปัญหา) Ideate (หาแนวทางแก้ปัญหา) Prototype (พัฒนาต้นแบบ) และ Test (ทดสอบ)

การถอดบทเรียน หมายถึง กระบวนการสกัดความรู้และประสบการณ์จากกลุ่มเป้าหมายที่ได้ร่วมปฏิบัติโครงการตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้นจนกระทั่งสรุปผลการดำเนินงานของโครงการ ส่วนในงานวิจัยครั้งนี้ถอดบทเรียนเฉพาะประเด็นลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ และปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคของโครงการอนุรักษ์พื้นที่ย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง โดยเขียนรายงานสรุปประเด็นตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษาเพื่อจะเป็นการนำข้อความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

1.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องการถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ กรณีศึกษาโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อเรียงลำดับเพื่อสรุปข้อความรู้ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการถอดบทเรียน
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมือง
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการคิดเชิงออกแบบ ของ Stanford d.school
- 2.5 บริบทของชุมชนตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร
- 2.6 โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.8 กรอบแนวคิดการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการถอดบทเรียน

2.1.1 แนวคิดการถอดบทเรียน

รัตนา ดวงแก้ว (2557) อธิบายถึงการถอดบทเรียนว่า เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการดึงบางสิ่งบางอย่างที่มีอยู่ในบทเรียนนั้นออกมาเพื่อการเรียนรู้สิ่งที่ดีที่เกิดขึ้น (Best Practice) และความล้มเหลวที่เกิดขึ้น (Bad Practice) เพื่อใช้ในการพัฒนาโครงการหรือกระบวนการทำงานในการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งการถอดบทเรียนคือการทบทวนหรือสรุปประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาในแง่มุมต่างๆ เพื่อให้เห็นเหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอกซึ่งทำให้เกิดผลอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันทั้งที่สำเร็จและล้มเหลว หรืออาจกล่าวได้ว่าเราสามารถถอดบทเรียนเพื่อสืบค้นข้อความรู้จากการปฏิบัติงานโดยวิธีการสกัดความรู้และประสบการณ์ต่างๆที่ฝังลึกจากกลุ่มเป้าหมายที่ได้เข้าร่วมปฏิบัติงาน พร้อมทั้งบันทึกรายละเอียดใน

ขั้นตอนของการปฏิบัติงาน ผลการปฏิบัติงาน และความรู้ใหม่ๆที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานโดยทั้งที่สำเร็จหรือล้มเหลวก็ตามเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายและสามารถเผยแพร่ข้อความรู้ให้ผู้สนใจศึกษาเรียนรู้ได้

โดยที่แนวทางในการถอดบทเรียนนั้นต้องควรพิจารณาจากสิ่งต่างๆดังต่อไปนี้ คือ มีการเปลี่ยนแปลงอะไรเกิดขึ้นบ้าง แล้วถ้าหากมีผลสืบเนื่องที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงคล้ายๆกันก็ต้องการคำตอบให้ได้ว่าอะไรสำคัญที่สุดและทำไมจึงสำคัญ เพราะว่าสิ่งนั้นจะมีคุณค่าต่อการนำไปปฏิบัติต่อ และบทเรียนก็ไม่ใช่ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง เพราะว่าสิ่งนั้นคิดสมมติฐานแต่หากมีสิ่งที่ไม่ได้คาดหวังเกิดขึ้นแสดงว่ามีอะไรทำให้เกิดความแตกต่างและตั้งข้อสังเกตว่าอะไรทำให้เกิดความแตกต่างสิ่งนั้นก่อให้เกิดพฤติกรรมอย่างไร สิ่งนั้นก็คือบทเรียน

สำหรับหัวใจหลักของการถอดบทเรียน ก็คือการแบ่งปันความรู้ (Knowledge - sharing) โดยพิจารณาจากสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้ คือ ผลประโยชน์ร่วม (Mutual-benefit) ซึ่งผลประโยชน์ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงผลประโยชน์ทางการเงินอย่างเดียว นอกจากนั้นก็คือ ความไว้วางใจ (trust) ทั้งความไว้วางใจต่อตนเองในด้านความเชื่อมั่นและความไว้วางใจในสัมพันธภาพที่มีต่อผู้อื่น การเกิดแรงจูงใจ (motivation) ทั้งภายในและภายนอกทั้งของปัจเจกบุคคลและเป็นกลุ่ม และสุดท้ายก็คือเกิดการเรียนรู้และปฏิสัมพันธ์การเรียนรู้

รูปแบบการถอดบทเรียนโดยทั่วไปมี 2 รูปแบบ คือ การถอดบทเรียนเฉพาะประเด็น ลักษณะนี้เป็นการถอดบทเรียนที่เน้นเฉพาะกิจกรรมสำคัญๆของโครงการหรือประเด็นที่สนใจจริงๆ และสามารถนำผลจากการถอดบทเรียนจากกิจกรรมนั้นๆไปใช้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาโครงการให้สำเร็จในอนาคตได้ และอีกรูปแบบหนึ่งคือ การถอดบทเรียนทั้งโครงการ ลักษณะนี้เป็นการถอดทั้งระบบโดยเริ่มตั้งแต่ความเป็นมาของโครงการ กระบวนการดำเนินงาน และผลลัพธ์เมื่อสิ้นสุดโครงการ ซึ่งการถอดบทเรียนทั้ง 2 ลักษณะจำเป็นต้องใช้การวิเคราะห์เชิงลึกเพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่นำไปสู่ผลการดำเนินโครงการ

2.1.2 ขั้นตอนการถอดบทเรียน

กุลประภัสสร โกละกะ (2550) อธิบายถึงขั้นตอนการถอดบทเรียนว่ามี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมการถอดบทเรียน ขั้นตอนดำเนินการถอดบทเรียน ขั้นตอนประมวลสรุปข้อมูลและวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปความ ขึ้นและเขียนรายงานถอดบทเรียน เพื่อนำบทเรียนไปใช้ประโยชน์โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1.2.1 ขั้นตอนเตรียมการถอดบทเรียน

- เตรียมทีมงาน 2-3 คน หากคนที่มีความสนใจ อยากรู้ อยากรู้ แบ่งหน้าที่
คุณอำนวยในทีม เดินเรื่อง พูดคุย จัดบันทึก จับประเด็น ซึ่งต้องเข้าใจงานซึ่งกันและ
กัน

- เตรียมอุปกรณ์ สื่อ เทคนิค กล้องถ่ายรูป อื่นๆตามประเด็นที่ต้องการ
ศึกษา

- เตรียมกรอบเนื้อหา ประเด็น ศึกษาเนื้อหา พื้นที่ โครงการที่เกี่ยวข้อง

- เตรียมแนวทางขั้นตอนการศึกษาและกรอบคำถาม เตรียมประเด็นพูดคุย

- เตรียมกลุ่มเป้าหมายที่จะพูดคุย ใครมีส่วนได้ส่วนเสีย หรือใครคือภาคีใน

การพัฒนา

- นัดหมายวัน เวลา สถานที่

2.1.2.2 ขั้นตอนการถอดบทเรียน

การเริ่มต้น : แนะนำตัว แนะนำวัตถุประสงค์ ความเป็นมา

- สร้างบรรยากาศ (เกม หรือ เพลง ละลายพฤติกรรม)

- กำหนดกติกา (เป้าหมาย วิธีการถอดบทเรียน หน้าที่ของผู้ร่วมถอด

บทเรียน ข้อพึงระวัง)

- จัดกิจกรรมอุ่นเครื่อง

เปิดประเด็นคำถาม "ผู้รู้เล่า ผู้ศึกษาฟัง/ถาม ผู้รู้เล่า" ผู้จัดบันทึกตาม

รูปแบบ ส่วนเทคนิคที่จะใช้สังเกตบรรยากาศ เนื้อหา สาระ ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

- เล่าประสบการณ์จากวิธีการปฏิบัติงานของผู้ร่วมถอดบทเรียน

- เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างวิธีการปฏิบัติงานที่กำหนดกับวิธี

ปฏิบัติจริง

- วิเคราะห์ผลการปฏิบัติงานที่ทำได้ดี

- ข้อเสนอแนะวิธีการปฏิบัติงานที่จะทำให้งานดีขึ้น

- วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคระหว่างการปฏิบัติงาน

- ข้อเสนอแนะวิธีป้องกันไม่ให้เกิดอุปสรรค

- ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

- การประเมินความพึงพอใจผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมาของผู้เข้าร่วม

ถอดบทเรียน

2.1.2.3 ขั้นตอนประมวลสรุปข้อมูลและวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปความ

ขั้นประมวลสรุปข้อมูล

ทีมงานต้องนำข้อมูลที่ได้จากชุมชนมารวบรวม ทบทวนความถูกต้อง สมบูรณ์ ตรวจสอบ ปรับปรุง เทียบเคียงข้อมูลที่ได้ สร้างการเรียนรู้ร่วมกัน การทำอยู่คนเดียวจะเป็นจุดอ่อนของทีม ทุกคนต้องช่วยเติมเต็มร่วมกัน

ขั้นวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปความ การอธิบายตีความ

อะไรที่เกิดขึ้น เกิดขึ้นได้อย่างไร เบื้องหลังความเป็นมา การแก้ไขปัญหา อุปสรรค วิธีคิดและรูปแบบความเคลื่อนไหวสภาพแวดล้อมต่างๆ ต้องอธิบาย ให้เชื่อมโยงกันเพื่อสร้างความสมบูรณ์และสร้างคุณค่าให้กับบทเรียน

2.1.2.4 ขั้นและเขียนรายงานถอดบทเรียน

ขั้นเขียนรายงานการถอดบทเรียน แบ่งออกเป็น 3 หัวข้อคือ

- ความเป็นมาของโครงการ วัตถุประสงค์การถอดบทเรียน
- การเตรียมการถอดบทเรียน (เล่าขั้นตอน รายละเอียด วิธีการ ทีมงาน บทบาทหน้าที่ กรอบแนวคิด เทคนิค ปฏิทิน กลุ่มเป้าหมาย)
- เนื้อเรื่องการดำเนินการถอดบทเรียน
  - วิธีการปฏิบัติงานของผู้ร่วมถอดบทเรียน
  - วิธีการปฏิบัติงานที่กำหนดในแผนปฏิบัติงาน
  - เปรียบเทียบความแตกต่าง
  - สิ่งที่ได้ดีจากการปฏิบัติงาน สาเหตุที่ทำให้ดี
  - ข้อเสนอแนะวิธีปฏิบัติงานต่อไปให้ดีขึ้น
  - ปัญหาอุปสรรค
  - วิธีป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาอุปสรรค
  - ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

2.1.3 ตัวอย่างโครงสร้างการเขียนรายงานการถอดบทเรียน

การเขียนรายงานการถอดบทเรียนมีโครงสร้างตามหัวข้อดังนี้

- บริบทพื้นที่
- การดำเนินโครงการตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน
  - เบื้องหลังความคิด
  - แรงบันดาลใจที่ทำ
- เทคนิค วิธีการ ลูกเล่น กลเม็ด ในการดำเนินงาน

- ผลที่เกิดขึ้นในเชิงความสำเร็จและปัญหาอุปสรรครวมทั้งการแก้ไข
- วิเคราะห์เงื่อนไข ปัจจัยสู่ความสำเร็จทั้งภายในและภายนอก
- สังเคราะห์ สรุป
  - ความสำคัญขององค์ความรู้ที่ถอดบทเรียนรู้ที่ได้
  - สิ่งที่มีคุณค่าสำหรับตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคมโดยรวม
  - ทางเลือก ทางออกในการแก้ปัญหาชุมชนพึ่งตนเองได้อย่างไร
- คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ

จากแนวคิดเกี่ยวกับการถอดบทเรียนสรุปได้ว่า การถอดบทเรียนเป็นกระบวนการสกัดความรู้ และประสบการณ์จากกลุ่มเป้าหมายที่ได้ร่วมปฏิบัติโครงการต่างๆ ตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้น จนกระทั่งสรุปผลการดำเนินงานของโครงการ หรือไม่ก็เฉพาะบางประเด็นที่ต้องการศึกษาหรือถอดบทเรียน สำหรับหัวใจในการถอดบทเรียนคือการแบ่งปันความรู้ ของผู้เข้าร่วม ทั้งนี้ ในรายละเอียดขององค์ประกอบที่จะทำให้การถอดบทเรียนมีประสิทธิภาพคือต้องมีการเตรียมการทั้งด้านความเข้าใจที่ตรงกันในแต่ละหัวข้อ การกำหนดบทบาทหน้าที่ ผู้อำนวยการกลุ่ม ผู้จัดบันทึก และที่สำคัญบรรยากาศในการถอดบทเรียนต้องทำให้ทุกคนรู้สึกเป็นที่ปลอดภัยเพื่อจะได้แบ่งปันข้อความรู้ได้อย่างเต็มที่ ซึ่งขั้นตอนการเขียนรายงานก็เป็นอีกจุดสำคัญที่จะต้องเขียนให้ครอบคลุมทุกประเด็นตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษาเพื่อจะเป็นการนำข้อความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไปได้อย่างครบถ้วน

ซึ่งในการทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้รูปแบบการถอดบทเรียนเฉพาะประเด็น คือช่วงกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าร่วมประชุมและแสดงความคิดเห็น ระดมความคิด ในลักษณะของกระบวนการคิดเชิงออกแบบพร้อมทั้งวิเคราะห์ถอดบทเรียนปัจจัยความสำเร็จที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อย ด้วยการศึกษาเอกสารรายงานการสรุปผลฉบับสมบูรณ์ของโครงการและสัมภาษณ์ผู้ที่เคยเข้าร่วมโครงการดังกล่าว

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

2.2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม ได้มีผู้ให้ความหมายดังต่อไปนี้

สุวรรณ พิณตานนท์ (2546) อธิบายถึงความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า คือ ความร่วมมือของประชาชนด้วยความตั้งใจและสมัครใจโดยไม่ถูกบังคับ นอกจากนั้น ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527) ยังได้อธิบายถึงความหมายและหลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการพัฒนาว่า หมายถึง กระบวนการที่ภาครัฐได้ทำกระบวนการส่งเสริม ชักนำสนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนและชุมชน ทั้งในรูปส่วนบุคคล สมาคม มูลนิธิ ชมรม และองค์การ

อาสาสมัครในรูปแบบต่างๆ ให้มีโอกาสได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน เพื่อก่อให้เกิดการบรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ และประทีป เรื่องมาลัย (2541) ได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนยังจะช่วยให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของให้กับประชาชน ทำให้การดำเนินงานตามโครงการต่างๆที่วางไว้สามารถดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางได้ และส่งผลให้ประชาชนสามารถช่วยตัวเองได้ในระยะยาว โดยไม่ต้องรอคอยพึ่งความช่วยเหลือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชนองค์กรต่างๆเพียงอย่างเดียวอีกต่อไปด้วย

วิรัช นิภาวรรณ (2530) ได้อธิบายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ได้หมายถึงเพียงแค่เมื่อรัฐกำหนดโครงการอะไรขึ้นมาประชาชนก็แค่เข้าร่วมกันทำหากแต่ต้องอยู่บนเงื่อนไขของการเปลี่ยนการทำงานไปในรูปแบบของกลไกการพัฒนาจากการพัฒนาโดยรัฐที่ต้องมีส่วนเข้ามาเป็นการพัฒนาที่ทำให้ประชาชนมีบทบาทเป็นหลัก ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงหมายถึง การคืนอำนาจ (Empowerment) ในการกำหนดการพัฒนาให้กับประชาชนอย่างน้อยที่สุดก็คือประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการริเริ่มวางแผน และดำเนินการในการกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนและอนาคตของเขาเอง แทรกชื่อจะต้องสอดคล้องกับชีวิต ความต้องการ ความจำเป็น และวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ในชุมชนนั้นด้วย

จากความหมายของการมีส่วนร่วมผู้วิจัยพอสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นหมายถึง การที่ประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง แสดงทัศนคติในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ด้วยความสมัครใจ และเป็นที่ยอมรับร่วมกันกับทุกฝ่าย และไม่ใช่เป็นการที่ให้เข้าร่วมเพียงครั้งเดียว ตั้งเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ และเป็นเรื่องที่ทำให้ได้รับผลประโยชน์ซึ่งอาจจะตรงหรือทางอ้อมก็ได้ที่สำคัญต้องสอดคล้องกับชีวิต ความต้องการ ความจำเป็น ของประชาชนในชุมชน และการมีส่วนร่วมยังช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชนด้วย

2.2.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

ความสำคัญมีส่วนร่วมได้มีผู้กล่าวไว้ดังต่อไปนี้

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546) ได้อธิบายถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. เนื่องจากทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่นั้นมีอยู่เพียงจำกัดทุกคนต่างมีความหวังใยดังนั้นจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วม

2. เพื่อให้ชุมชนและกลุ่มต่างๆได้เข้าร่วมสนับสนุนต่อผลการตัดสินใจในโครงการนั้นๆหรือในบางกรณีหน่วยงานของรัฐไม่ได้อยู่ในสถานะของการบังคับใช้หรือการตัดสินใจนั้นๆได้ โดยต้องได้รับความสมัครใจ การสนับสนุน จากคนส่วนใหญ่ในชุมชน จึงจะสามารถดำเนินการได้ เพราะไม่ฉะนั้น

กลุ่มที่คัดค้านอาจทำให้โครงการนั้นล้มเลิกไปได้ ซึ่งหน่วยงานที่จะเข้ามาทำโครงการใดๆจึงต้องให้ชุมชนสนับสนุนโครงการให้มากเข้าไว้

3. ในบางครั้งเมื่อต้องตัดสินใจอย่างไรแล้วอาจจะเกิดผลกระทบที่สำคัญต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เช่น การที่จะสร้างอ่างเก็บน้ำ ต้องมีการอพยพบุคคลจำนวนมากที่อยู่ในบริเวณโครงการออกนอกสถานที่ก่อสร้างเสียก่อน

4. เพื่อการหาทางเลือกที่ดีกว่าโดยฝ่ายรัฐบาลเองนั้น อาจจะไม่มีความรู้หรือแนวคิดที่เหมาะสมที่สุดเสมอไปสำหรับชุมชนหรือบางที่อาจจะลอกแบบจากกิจกรรมหรือโครงการที่ทำสำเร็จไปแล้วโดยใช้ความรู้ด้านเดียวหรือแผนงานที่คิดว่าดีที่สุดเพียงแผนเดียวเพื่อไปใช้ในพื้นที่อื่นที่ต่างสภาพแวดล้อมกันโดยมุ่งหวังให้สำเร็จได้ง่ายๆดังนั้นจึงต้องมีการให้ผู้ที่รับผลกระทบหรือผู้ที่ใช้ประโยชน์จากโครงการดังกล่าวมาร่วมให้ความคิดเห็นด้วย

5. เป็นหลักการสำคัญของการบริหารบนพื้นฐานของความสุจริต ยุติธรรม ภายใต้ระบบประชาธิปไตยซึ่งการให้เกิดการมีส่วนร่วมจากประชาชนเปรียบเสมือนการให้ตรวจสอบการทำงานของหน่วยงาน นอกจากนี้การที่ประชาชนในกลุ่มต่างๆมีส่วนร่วม โดยร่วมในการค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้นตามสภาพจริง ร่วมกันวางแผน ฯลฯ ซึ่งหมายถึงการได้ให้ความเป็นธรรมที่จะให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงยิ่งขึ้น

6. ในบางครั้งประชาชนอาจจะเป็นต้นเหตุของความล้มเหลวของโครงการได้ถ้าหากไม่ได้มีส่วนร่วมในโครงการนั้น เช่น การให้งดสูบบุหรี่ การเลิกดื่มสุรา การรณรงค์ลดปริมาณของขยะ การประหยัดพลังงาน การรักษาสุขภาพอนามัยที่ดี ฯลฯ

7. ประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้เขตเหตุการณ์นั้นๆจะรับทราบและเผชิญปัญหานั้นได้เอง เช่น การรณรงค์ลดปัญหายาเสพติด การใช้สิ่งสาธารณะประโยชน์ อาชญากรรม การทุจริตเลือกตั้ง การคอร์รัปชันต่างๆ ฯลฯ

8. มีความจำเป็นต้องมีตัวแทนประชาชนในหลายๆฝ่าย เพื่อร่วมกันดูแลผลประโยชน์ของตนและของชุมชน เพราะบางที่ที่ผ่านมามีผลประโยชน์จากการพัฒนาตกถึงอยู่แค่เฉพาะคนบางกลุ่มเท่านั้น

จากความสำคัญของการมีส่วนร่วมที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหา เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อที่จะรับผลประโยชน์ของการพัฒนาและสร้างประสบการณ์ต่างๆนอกจากนี้ยังก่อให้เกิดให้เกิดการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมในการระดมความคิด กำลังกาย พลังใจ กับพัฒนาให้มีความเจริญอย่างทั่วถึง และช่วยให้คนในท้องถิ่นร่วมตัดสินใจในการดำเนินการ และรับผิดชอบในการพัฒนาด้วยตนเองของท้องถิ่นหรือชุมชนเอง

2.2.3 องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม

องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม ได้มีผู้กล่าวไว้หลายท่านดังนี้

พัชรี ลิโรรส (2546) และ ถวิลวดี บุรีกุล (2552) อธิบายถึงองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนต้องมีความต่อเนื่องเป็นการเรียนรู้ร่วมกันของฝ่ายรัฐ องค์กรเอกชนและประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายด้วยการสื่อสารร่วมกันให้เข้าใจทั้งสองทางและไม่ใช้ทำแค่ครั้งเดียวจำเป็นต้องเกิดขึ้นตลอดโครงการ

2. เป้าหมายของการมีส่วนร่วมคือการรับฟังความคิดเห็นที่ไม่ได้แค่มาจัดทำขึ้นมาเพื่อให้ถูกต้องตามกฎหมายเท่าไรแต่เพื่อจะทำให้ทางรัฐและชุมชนหรือประชาชนทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่นเป็นที่ยอมรับกันทุกฝ่ายโดยต้องมีวัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมายที่ชัดเจนว่าทำไปเพื่ออะไร ซึ่งจะทำให้ผู้เข้าร่วมได้ตัดสินใจดีกว่าควรเข้าร่วมหรือไม่ ต้องมีเป้าหมายชัดเจน ต้องระบุลักษณะของกิจกรรมที่จะให้ประชาชนเข้าร่วมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไรอย่างชัดเจน เพื่อการตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมหรือไม่ของประชาชนและที่สำคัญต้องมีกลุ่มเป้าหมายหรือบุคคล จะต้องระบุกลุ่มเป้าหมาย ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังสามารถพิจารณาผู้เข้าร่วมจากกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียผู้ที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบจากโครงการทั้งทางบวกและทางลบ

จากองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมที่ได้กล่าวมาแล้วสามารถสรุปได้ว่า เป็นกระบวนการให้ประชาชนมีการเรียนรู้ร่วมกัน มีการสื่อสารกันทั้งฝ่ายรัฐ องค์กรเอกชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายและประชาชนทั่วไป มีวัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมาย มีรูปแบบกิจกรรมเป้าหมายและลักษณะที่ชัดเจน มุ่งให้มีการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง เป็นวิธีการเพื่อให้ตัดสินใจของรัฐดีขึ้น และเป็นที่ยอมรับร่วมกันของทุกฝ่าย

2.2.4 เงื่อนไขของการมีส่วนร่วม

อรทัย ก๊กผล และปรัชญา ชีพเจริญรัตน์ (2547) อธิบายถึงการทำงานเพื่อให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคิดคำนึงถึงเงื่อนไขหรือหลักการต่างๆ ที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. เกิดจากความเต็มใจ ความตั้งใจของผู้เข้าร่วมเพื่อให้คนในชุมชนรู้สึกว่าเป็นเจ้าของชุมชนและเกิดความภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

2. ในกระบวนการมีส่วนร่วมนั้นจะจำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของขีดความสามารถ ความเสมอภาค ของทุกฝ่าย

3. ในการมีส่วนร่วมต้องคำนึงว่าต้องตระหนักด้วยว่าต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ ไม่ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าการบังคับให้ลำบากใจ ซึ่งประชาชนจะตัดสินใจเองว่าจะเลือกในการมีส่วนร่วมหรือไม่อย่างไร

นอกจากนี้ยังต่อคำนี้ถึงเงื่อนไขพื้นฐานของประชาชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาในโครงการต่างๆมี 4 ประการที่สำคัญ คือ

1. ประชาชนต้องมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นความสามารถในเข้าใจปัญหา ค้นหาความต้องการ ร่วมไปถึงการวางแผน การจัดการ การบริหารองค์กรและการใช้ทรัพยากร
2. ประชาชนต้องมีความพร้อมที่จะเข้ามีส่วนร่วม ซึ่งการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมได้ประชาชนควรจะต้องมีความรู้พื้นฐานด้านสภาพทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และกายภาพของชุมชนของตนเอง
3. ประชาชนจะต้องมีตั้งใจที่จะเข้าร่วม ด้วยความเต็มใจ มองเห็นประโยชน์ในการเข้าไม่ใช่เป็นการบังคับ
4. ประชาชนจะต้องมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าร่วม ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจให้แก่ประชาชน ในการตัดสินใจและกำหนดกิจกรรมพัฒนาชุมชนของตนเองได้อย่างเหมาะสม

ถวิลวดี บุรีกุล (2552) ได้อธิบายเพิ่มเติมสำหรับเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมนั้นต้องคำนึงถึงว่าประชาชนต้องมีอิสรภาพ ที่จะเข้าร่วมหรือไม่ก็ได้ เป็นไปด้วยความสมัครใจ ไม่เกิดจากการถูกบังคับให้เข้าร่วมประชาชนต้องมีความเสมอภาค สิ่งสำคัญคือต้องมีสิทธิเท่าเทียมในการร่วมแสดงความคิดเห็นกับผู้เข้าร่วมคนอื่นๆ และประชาชนต้องมีความสามารถ พอที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งบางกิจกรรมอาจมีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งจะทำให้การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ หรือไม่เช่นนั้นต้องมีการให้ความรู้ปรับพื้นฐานให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจในประเด็นของการที่จะให้เข้ามามีส่วนร่วม

จากแนวคิดเงื่อนไขข้างต้นนั้นกล่าวโดยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขตัวบุคคลและเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมกล่าวคือ

1. เงื่อนไขตัวบุคคล ได้แก่ ทศนคติ วิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อส่วนบุคคล ความรู้สึกและความผูกพันกับท้องถิ่น ร่วมไปถึงความรู้ความสามารถและศักยภาพของประชาชน ความพึงพอใจ ความเต็มใจ ความตั้งใจ ความเป็นอิสระ มีความเสมอภาคในการเข้ามีส่วนร่วม
2. เงื่อนไขสภาพแวดล้อม ได้แก่ ชุมชน ผู้นำ ผู้มีอิทธิพล สภาพทางเศรษฐกิจ สภาพทางสังคม มรดกวัฒนธรรมประจำถิ่น การเมืองการปกครอง และการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงาน เป็นต้น

2.2.5 ลักษณะของการมีส่วนร่วม

อรทัย ก๊กผล และปรัชญา ชีพเจริญรัตน์ (2547) อธิบายถึงการแบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. มีส่วนร่วมตั้งแต่การคิดด้วยจิตสำนึกของการเข้าใจว่าเป็นหน้าที่ที่ตนต้องเข้าร่วม เพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเองที่อาศัยอยู่

2. ร่วมคิดว่าอะไรที่เป็นปัญหาของชุมชนที่แท้จริง มีสาเหตุมาจากสิ่งใดหรือเกิดอย่างไร พร้อมทั้งจัดลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดเป้าหมาย ว่าปัญหาใดควรแก้ก่อนหลัง

3. ร่วมกันวางแผนงานการดำเนินงาน ตั้งแต่ว่าจะจัดกิจกรรมอะไร จะแบ่งงานและหน้าที่กันอย่างไร แล้วต้องใช้งบประมาณมากน้อยเพียงใด เพื่อจะได้จัดหางบประมาณมาทำการแก้ปัญหา

4. ร่วมกันดำเนินงาน โดยที่ประชาชนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจ เต็มกำลังความรู้ ความสามารถของตนเองที่มีอยู่

5. ร่วมกันติดตามประเมินผล ทุกช่วงเวลาระยะเวลาที่ได้ทำงานร่วมกัน มีส่วนร่วมในการตรวจสอบปัญหา อุปสรรค และหาทางแก้ไขปัญหาเพื่อให้งานหรือภารกิจดังกล่าวสามารถสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย

6. ร่วมกันรับผลประโยชน์ หลังจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนแล้วก็ย่อมที่จะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งบางทีอาจจะไม่จำเป็นที่จะต้องอยู่ในรูปของเงินตราหรือวัตถุสิ่งของ แต่อาจจะเป็นความสุขใจหรือความพึงพอใจในสภาพของความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในชุมชนของตนเองก็ได้

จากลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้วิจัยสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยเริ่มต้นจากการค้นหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นแล้วจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่เป็นอยู่จริง ร่วมกันคิดหาวิธีการพัฒนาที่หลากหลายเพื่อที่จะสามารถแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนโดยสร้างรูปแบบหรือต้นแบบของนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรมที่จะทำการพัฒนา ร่วมกันปฏิบัติงานโดยดำเนินงานตาม นโยบาย รูปแบบ แผนงาน โครงการ กิจกรรมเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย อย่างเต็มกำลังด้วยความเต็มใจ ร่วมกันติดตาม การประเมินผล การตรวจสอบถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น และร่วมกันหาทางแก้ไขเพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมายที่ร่วมกันตั้งไว้

จากการศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วมนั้นสามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการที่สมาชิกภายในชุมชนหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนได้มีโอกาสร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันแก้ไข ร่วมกันติดตามและประเมินผล และร่วมกันรับผลประโยชน์ ในทุกๆ กิจกรรมทุกๆโครงการของชุมชนด้วยความเต็มใจเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของโครงการและกิจกรรมที่กำหนดไว้ ดังนั้นในการทำวิจัยในครั้งนี้จึงเลือกที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูพันธุ์ปลาน้ำจืดซึ่งเป็นโครงการที่ได้ทำสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมือง

2.3.1 นิยามของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง

วารางคณา วัณโย (2540) ได้ให้นิยามของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองไว้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ เช่น กิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมเกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะหลายรูปแบบหลายวิธีการแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ทำให้นิยามและความหมายของการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปบ้าง

นอกจากนั้น สุวัฒนา ธาดานิติ (2543) ยังได้ให้นิยามความหมายของการพัฒนาเมืองไว้ว่าการพัฒนาเมืองคือ การพัฒนาเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมภายในพื้นที่เมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้องที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและการดำเนินชีวิตของประชาชนทั้งในระดับเมืองและระดับชุมชน

จากนิยามของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมภายในพื้นที่เมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้องที่เกิดขึ้นจากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากข้อมูลและความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกัน เพื่อสร้างความรับรู้และยอมรับอันจะนำไปสู่การพิจารณาและตัดสินใจร่วมกันในโครงการต่างๆที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต และการดำเนินชีวิตของประชาชนทั้งในระดับเมืองและระดับชุมชนอย่างเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆสามารถเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการได้ตั้งแต่การรับรู้ ร่วมคิดกำหนดเป้าหมาย ดำเนินการ รวมถึงการประเมินผล ซึ่งจะเป็นการสานประโยชน์ร่วมกันของทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม

2.3.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง

Goldner (2005) ได้อธิบายถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองไว้ว่าการพัฒนาเมืองสามารถทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่เมืองได้หลายมิติ อีกทั้งยังส่งผลต่อเนื่องในหลายๆด้านตามมาโดยเฉพาะในด้านวิถีชีวิตและคุณภาพชีวิตของประชาชนผู้ที่อาศัยและเข้ามาใช้พื้นที่เพราะเมืองประกอบด้วยระบบย่อยมากมาย เช่น ระบบสาธารณูปโภค ระบบขนส่ง ระบบการใช้ที่ดินและผังเมือง เป็นต้น ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการพัฒนาเมืองนั้นควรจะมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น รัฐ และประชาชน แต่ในบางกรณีการพัฒนาเมืองก็อาจนำมาซึ่งความขัดแย้งหากกระบวนการพัฒนาไม่เปิดโอกาสให้เกิดการร่วมแลกเปลี่ยน และจัดการของผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ร่วมกัน จึงเป็นเหตุผลให้ประเด็นเหล่านี้เป็นเรื่องสำคัญที่สังคมจะต้องเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเป็นการบูรณาการความรู้และความเข้าใจ รวมทั้งเป็นการสร้างการจัดการเมืองและที่อยู่อาศัยได้อย่างสมดุลที่จะนำไปสู่การสร้างแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองได้อย่างเหมาะสม ทั้งยังเป็น การแก้ไขและลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในการพัฒนาเมืองต่อไป นอกจากนี้ ชีราพร ทวีธรรมเจริญ

(2553) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบที่สำคัญที่เอื้อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองว่าองค์ประกอบที่สำคัญที่เอื้อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองนั้นได้แก่ จิตสำนึกและความตระหนักรู้ถึงบทบาทหรือหน้าที่ของผู้มีส่วนได้เสีย และผู้เกี่ยวข้อง เนื่องจากกระบวนการมีส่วนร่วมนั้นเป็นเพียงเครื่องมือประเภทหนึ่งที่ทำให้บรรลุผลเท่านั้น ดังนั้นประชาชน ผู้มีส่วนได้เสีย และผู้เกี่ยวข้องจึงต้องมีจิตสำนึกและความตระหนักรู้ถึงบทบาทหรือหน้าที่ของตนในการร่วมกันพัฒนาเมืองหรือพื้นที่ชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

2.3.3 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง

อคิน รพีพัฒน์ (2527) ได้อธิบายถึงขั้นตอนในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาไว้ว่า ขั้นตอนในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองนั้นประชาชนอาจเข้าร่วมในขั้นตอนต่างๆของการพัฒนาใน 4 ขั้นตอน คือ

2.3.3.1 ขั้นตอนการค้นหาปัญหากำหนดสาเหตุของปัญหาจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และหาแนวทางแก้ไขปัญหา

2.3.3.2 ขั้นตอนการตัดสินใจและวางแผนแก้ไขปัญหา

2.3.3.3 ขั้นตอนในการปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน

2.3.3.4 ขั้นตอนประเมินผลงานของกิจกรรมการพัฒนาเพื่อค้นคว้าหาข้อดีและข้อบกพร่องซึ่งจะได้นำมาปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานต่อไป

และในบางครั้งการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองนั้นประชาชนก็อาจเข้าร่วมในทุกขั้นตอนต่างๆของการพัฒนาใน 4 ขั้นตอนที่กล่าวมาแล้วก็ได้ขึ้นอยู่กับความพร้อมและความสนใจของประชาชน

2.3.4 ระดับของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง

Arnstein (1969) ได้แบ่งลำดับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมออกเป็นทั้งหมด 8 ลำดับขั้น ดังรายละเอียดในภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน
ที่มา : แปลมาจาก Arnstein (1969)

จากแผนภูมิที่ 1 แบ่งลำดับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมออกเป็นทั้งหมด 8 ลำดับชั้นซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 3 ระดับใหญ่ๆดังนี้

ขั้นพื้นฐาน วัตถุประสงค์ของการจัดการให้มีส่วนร่วมเป็นเพียงการให้ความรู้แก่ประชาชนเท่านั้น

ขั้นกลาง กลุ่มคนจะมีส่วนร่วมมากขึ้นในการให้ข้อมูลและคำปรึกษาแต่ยังไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ

ขั้นสุดท้าย เป็นการมีส่วนร่วมที่ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจและดำเนินการ

2.3.5 ลักษณะของกระบวนการมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วมมีหลายลักษณะ ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น

2.3.5.1 การร่วมในการวางแผน (Participation in Planning) คือ การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา กำหนดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดแนวทางดำเนินการ ติดตาม ประเมินผล และตัดสินใจ

2.3.5.2 การร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Participation in Implementation) คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ประกอบด้วยการสนับสนุนทรัพยากรและการประสานความร่วมมือ

2.3.5.3 การร่วมในการใช้ประโยชน์ (Participation in Utilization) คือ การนำเอา กิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและความคุ้มครอง

2.3.5.4 การร่วมในการได้รับประโยชน์ (Participation in Benefit Sharing) คือการแจกจ่าย ผลประโยชน์การพัฒนาอย่างยุติธรรม

2.3.5.5 การร่วมในการประเมินผล (Participation in Evaluation) คือ การให้ ผู้มีส่วนได้เสีย ได้มีส่วนร่วมในการประเมินผล เพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสียได้ทราบถึงปัญหาและ อุปสรรคต่างๆแล้วจึงร่วมกันประเมินผลและดำเนินการหาทางแก้ไขต่อไป

2.3.5 รูปแบบของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง

วรรณศิลป์ พีรพันธุ์ (2554) อธิบายถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองว่าการมี ส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองที่ดำเนินอยู่ทั่วไปสามารถสรุปได้เป็น 5 รูปแบบ ได้แก่

2.3.6.1 การรับรู้ข่าวสาร (Public Information)

2.3.6.2 การปรึกษาหารือ (Public Consultation)

2.3.6.3 การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) แบ่งออกเป็น

- การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting)
- การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing)
- การประชุมประชาพิจารณ์ (Public Hearing)

2.3.6.4 การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)

2.3.6.5 การทำงานร่วมกัน

จากการศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองสามารถสรุปได้ ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชนในการพัฒนาเมืองนั้นเป็นเรื่องสำคัญที่ทาง หน่วยงานเจ้าของโครงการต้องไม่ละเลยที่จะต้องทำให้ชุมชนเกิดความเข้าใจที่แท้จริงของการ ทำโครงการขึ้นมา กล่าวคือต้องบูรณาการความรู้ความเข้าใจ ให้ชุมชนรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ โครงการและเป็นการแก้ไขและลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในการพัฒนาเมืองของชุมชนนั้นๆ เพราะการพัฒนาเมืองสามารถทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม ในพื้นที่เมืองได้หลายมิติ อีกทั้งยังส่งผลต่อเนื่องในหลายๆด้านตามมาโดยเฉพาะในด้านวิถี ชีวิตและคุณภาพชีวิตของประชาชนผู้ที่อาศัยและเข้ามาใช้พื้นที่นั้นๆ ซึ่งในการทำวิจัยในครั้ง นี้ที่ผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยนั้น เพราะย่านตลาดน้อยอยู่ในพื้นที่เมืองและเป็นเป็นโครงการที่สามารถเป็นตัวอย่างที่ดีของการ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง

2.4. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการคิดเชิงออกแบบของ Stanford d.school

2.4.1 ความหมายของกระบวนการคิดเชิงออกแบบ

Simon (1969) ได้อธิบายถึงความหมายของกระบวนการคิดเชิงออกแบบว่า กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking Process) เป็น “กระบวนการคิดที่ใช้การทำความเข้าใจในปัญหาต่างๆ อย่างลึกซึ้ง โดยมีผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง และนำความคิดสร้างสรรค์และมุมมองจากคนหลายๆสายมาสร้างไอเดีย แนวทางการแก้ไข และนำแนวทางต่างๆ นั้นมาทดสอบและพัฒนา เพื่อให้ได้แนวทางหรือนวัตกรรมที่ตอบโจทย์กับผู้ใช้และสถานการณ์นั้นๆ” ซึ่งที่ผ่านมา Design Thinking ได้ถูกนำมาใช้ในองค์กรชั้นนำของโลกมากมายทั้งที่มีทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก เช่น Google, Apple, เป็นต้น

2.4.2 กระบวนการคิดเชิงออกแบบ

D.school (2016) และ WhiteTofu (2016) ได้อธิบายถึงกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design thinking) ในรูปแบบของ Stanford d.school โดยสามารถแบ่งขั้นตอนกระบวนการคิดออกเป็น 5 ขั้นตอนได้แก่

ขั้นตอนที่1 Empathize เป็นการทำความเข้าใจต่อกลุ่มเป้าหมายให้มากที่สุด ในมิติของการออกแบบพัฒนาเมืองคือ การทำความเข้าใจกับสภาพชุมชน วัฒนธรรมความต้องการของชุมชนและด้านอื่นๆที่เป็นปัจจุบัน

ขั้นตอนที่2 Define กำหนดประเด็นปัญหา การตั้งคำถามปลายเปิดที่ผลักดันให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ไม่จำกัดกรอบของการแก้ปัญหา ซึ่งภายหลังจากที่เราเรียนรู้และทำความเข้าใจต่อกลุ่มบุคคลเป้าหมายแล้ว ก็ต้องวิเคราะห์ปัญหา กำหนดให้ชัดเจนว่าจริงๆ แล้วปัญหาที่เกิดขึ้นคืออะไร เลือกและสรุปแนวทางความเป็นไปได้ ในมิติของการออกแบบพัฒนาเมืองคือ การทำความเข้าใจในปัญหาของชุมชนให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง

ขั้นตอนที่3 Ideate การระดมความคิดใหม่ๆ อย่างไม่มีขีดจำกัด หรือการสร้างความคิดต่างๆ ให้เกิดขึ้นโดยเน้นการหาแนวคิดและแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้มากที่สุด หลากหลายที่สุด โดยความคิดและแนวทางต่างๆที่คิดขึ้นมานั้นก็เพื่อตอบโจทย์ปัญหาที่เกิดขึ้นในขั้น Define ในมิติของการออกแบบพัฒนาเมืองคือการลองหาวิธีการต่างๆโดยไม่จำกัดรูปแบบ คิดให้ได้มากที่สุดเพื่อการคัดเลือกหรือประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนต่อไป

ขั้นตอนที่4 Prototype การสร้างแบบจำลอง หรือการสร้างต้นแบบขึ้นมา เพื่อให้ผู้ใช้สามารถทดสอบและตอบคำถามหรือกระตุ้นให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อที่เราจะได้เข้าใจสิ่งที่เราอยากรู้มากยิ่งขึ้น และยังสร้างเร็วเท่าไรก็ได้ลองหาข้อผิดพลาด และเรียนรู้เกี่ยวกับไอเดียของเราได้

เร็วเท่านั้น ในมิติของการออกแบบพัฒนาเมืองคือ การสร้างแนวทางหรือรูปแบบการแก้ปัญหาขึ้นมา เพื่อให้เข้าใจตรงกัน เห็นเป็นรูปธรรม และเพื่อร่วมกันแก้ไขพัฒนาในพื้นที่ได้ตรงกับสิ่งที่ชุมชนต้องการ

ขั้นตอนที่ 5 Test หรือการทดสอบ โดยนำแบบจำลองที่สร้างขึ้นมาทดสอบกับผู้ใช้ หรือกลุ่มเป้าหมายเพื่อสังเกตประสิทธิภาพการใช้งาน โดยนำผลตอบรับข้อเสนอแนะต่างๆ ตลอดจนคำแนะนำมาใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงต่อไป ในมิติของการออกแบบพัฒนาเมืองคือ การนำสิ่งที่ได้สร้างเป็นรูปแบบ ผัง หรือข้อกำหนดต่างๆที่ได้จากขั้นตอนทั้งหมดมานำเสนอจัดเวทีประชาพิจารณ์ หรืออื่นๆเพื่อจะได้ทราบสิ่งที่ต้องแก้ไขพัฒนาเพื่อให้เหมาะสมต่อความต้องการของชุมชน

เนื่องจากกระบวนการคิดเชิงออกแบบมีความยืดหยุ่นสูงในปัจจุบันสามารถนำไปปรับใช้กับสถานการณ์ที่หลากหลาย ทั้งงานออกแบบ งานบริการ งานด้านการพัฒนาสังคม การศึกษาและด้านอื่นๆ แต่ต้องคงไว้ในหลักการที่เน้นผู้ใช้หรือคนในพื้นที่เป็นศูนย์กลางในกระบวนการพัฒนาเพราะจะทำให้สิ่งที่ต้องการแก้ไขหรือพัฒนานั้นตอบโจทย์กับบุคคลและพื้นที่

ซึ่งในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยนำแนวคิดกระบวนการคิดเชิงออกแบบของ Stanford - d.school มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ร่วมในกิจกรรมและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาของการดำเนินโครงการที่ประชาชนในชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกกลุ่มของย่านตลาดน้อยมีส่วนร่วมในกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง ตั้งแต่ลักษณะของการมีส่วนร่วม พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการดังกล่าวเพื่อนำเสนอเป็นแนวทางหรือนำไปปรับใช้กับย่านอื่นๆสืบต่อไป

2.4.3 ตัวอย่างการนำกระบวนการคิดเชิงออกแบบไปใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคม

Tim Brow & Jocelyn (2010) ได้นำเสนอตัวอย่างการนำกระบวนการคิดเชิงออกแบบไปใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคมในบทความ Design Thinking for Social Innovation วารสาร Stanford Social Innovation ตัวอย่างแรกคือการแก้ปัญหาการจัดการน้ำสะอาดสำหรับชุมชนที่เมือง Hyderabad ประเทศอินเดีย ปัญหาที่เกิดขึ้นคือระบบการเข้าถึงน้ำสะอาดที่ขาดประสิทธิภาพ ประชาชนต้องจ่ายค่าน้ำสะอาดในราคาแพงและการเข้าถึงน้ำที่ไม่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชน จึงเกิดความร่วมมือกันระหว่างกลุ่มธุรกิจ องค์กรไม่แสวงหากำไรและประชาชนในพื้นที่ร่วมกันวิเคราะห์ถึงสภาพพื้นที่ วิถีชีวิตของคนในชุมชนและปัญหาเรื่องน้ำที่ไม่สะอาดในพื้นที่และระดมความคิดแก้ปัญหาาร่วมกันเพื่อสร้างต้นแบบขึ้นมาพร้อมทั้งร่วมกันพัฒนาแก้ไขจนกระทั่งเกิดการจัดตั้งศูนย์บำบัดน้ำเสียชุมชนที่ได้รับการออกแบบมาเพื่อผลิตน้ำสะอาดและน้ำดื่มให้กับชุมชน ซึ่งระบบการเข้าถึงน้ำในชุมชนดังกล่าวส่วนใหญ่ใช้จักรยานเป็นยานพาหนะในการเดินทางอยู่แล้วจึงได้

จัดระบบการจัดสรรน้ำสะอาดให้แต่ละครอบครัวโดยนำกลอนมาใส่เพื่อการแจกจ่ายได้อย่างทั่วถึงทุกครอบครัว จากกรณีตัวอย่างสามารถกล่าวได้ว่ากระบวนการคิดเชิงออกแบบหรือ Design Thinking เป็นกระบวนการที่สำคัญกระบวนการหนึ่งที่สามารถนำไปใช้ในการสร้างนวัตกรรมเพื่อการแก้ไขปัญหาด้านระบบการเข้าถึงน้ำสะอาดของชุมชนเมือง Hyderabad ประเทศอินเดียได้

และอีกหนึ่งตัวอย่างคือการแก้ปัญหาเด็กขาดสารอาหารในชุมชน ประเทศเวียดนาม ซึ่งแต่เดิมมีการแก้ปัญหาโดยพึ่งพาเงินบริจาคจากรัฐบาล และไม่เกิดผลลัพธ์ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ แนวคิด Design Thinking ถูกนำไปใช้โดยเน้นแนวทางแก้ปัญหาจากบุคคลและครอบครัวที่อาศัยในชุมชน คณะทำงานได้ลงสำรวจชุมชน 4 แห่ง และเลือกศึกษาเชิงลึกกับ 6 ครอบครัวที่มีความยากจนสูงที่สุดแต่เด็กในครอบครัวยังมีสุขภาพดี พวกเขาสังเกตกระบวนการเตรียมอาหาร การปรุงและการเสิร์ฟ และค้นพบรูปแบบพิเศษที่ทำให้ครอบครัวเหล่านี้แตกต่างจากครอบครัวยากจนอื่นๆ ความแตกต่างคือครอบครัวเหล่านี้จะเพิ่มกุ้งฝอย ปู และหอยทากที่ได้จากนาข้าว พร้อมทั้งมันดิบลงไปในการนึ่ง นอกจากนี้อาหารที่เด็กในครอบครัวเหล่านี้ได้รับจะมีปริมาณน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับครอบครัวอื่นๆ คณะทำงานได้จัดทำหลักสูตรการทำอาหารสำหรับเด็กสำหรับการสอนชาวชุมชนโดยมีผู้เข้าร่วมร้อยละ 80 ในปีแรก และได้ถูกนำไปเผยแพร่อีก 14 ชุมชนในปีต่อมา

จากการศึกษาแนวคิดกระบวนการคิดเชิงออกแบบ สามารถสรุปได้ว่า กระบวนการคิดเชิงออกแบบเป็นกระบวนการคิดที่นำมาใช้การทำความเข้าใจในปัญหาต่างๆอย่างลึกซึ้ง โดยเน้นผู้ใช้หรือคนในชุมชนเป็นศูนย์กลาง และนำเอาความคิดสร้างสรรค์และมุมมองจากคนหลายๆคนหลายสายมาสร้างไอเดีย เป็นแนวทางการแก้ไข และนำเอาแนวทางต่างๆนั้นมาทดสอบและพัฒนาเพื่อให้ได้แนวทางหรือนวัตกรรมที่ตอบโจทย์กับผู้ใช้และสถานการณ์ในชุมชนหรือพื้นที่ต่างๆซึ่งแม้ว่ากระบวนการดังกล่าวจะเป็นของทางฝั่งตะวันตกแต่ด้วยหลักการทำงานสามารถประยุกต์ใช้ในบริบทของทางตะวันออกได้เช่นเดียวกัน สำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาปัจจัยความสำเร็จของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการคิดเชิงออกแบบทั้งหมด 5 ขั้นตอนของ Stanford d.school คือ Empathize (เข้าใจปัญหา เข้าถึงผู้คนและพื้นที่) Define (กำหนดประเด็นปัญหา) Ideate (หาแนวทางแก้ปัญหา) Prototype (พัฒนาต้นแบบ) และ Test (ทดสอบ) เพื่อมุ่งหวังถอดบทเรียนสรุปข้อความรู้ ในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตามกระบวนการคิดเชิงออกแบบในพื้นที่ย่านตลาดน้อยในโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง

2.5 บริบทชุมชนตลาดน้อย

สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์ (2562) ได้นำเสนอข้อมูลของชุมชนตลาดน้อยไว้ว่าชุมชนตลาดน้อยตั้งอยู่บนแขวงตลาดน้อย เป็นแขวงหนึ่งในการปกครองของเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

เป็นย่านพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาของไชน่าทาวน์เยาวราช หนึ่งในพื้นที่เมืองเก่าของกรุงเทพมหานคร
แขวงตลาดน้อยตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเขตสัมพันธวงศ์ มีพื้นที่ 0.449 ตารางกิโลเมตร
โดยอาณาเขตติดต่อกับแขวงอื่นดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย มีถนนพระรามที่ 4 เป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศใต้ ติดต่อกับ แม่น้ำเจ้าพระยา มีคลองผดุงกรุงเกษมเป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ เขตบางรัก มีคลองผดุงกรุงเกษมและแนวกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยา
เป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ เขตพระนคร มีซอยภาณุรังษี ถนนทรงวาด และถนนเจริญกรุงเป็น
เส้นแบ่งเขต

แขวงตลาดน้อยมีจำนวนประชากรและบ้าน จากรายงานสถิติประชากรและบ้านของ
สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์ ข้อมูล ณ เดือนธันวาคม พ.ศ.2562 มีจำนวนสถิติประชากร แยกเป็นเพศ
ชาย 3,951 คน เพศหญิง 4,374 คน รวมทั้งสิ้น 8,325 คน และมีจำนวนบ้านทั้งหมด 3,754 หลังคา
เรือน

ชุมชนย่านตลาดน้อยเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาและมีพัฒนาการมาจากการตั้ง
ถิ่นฐานของชาวจีนที่อาศัยริมแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นชาวจีนที่อพยพล่องเรือทางทะเลตั้งแต่สมัยต้นกรุง
รัตนโกสินทร์ เป็นตลาดที่มีความนิยมมาก มีชื่อเรียกว่า “ตึกลักเกีย” ในภาษาแต้จิ๋ว เป็นไทยคือลูก
ตลาดหรือตลาดน้อย ผู้เป็นเจ้าของที่ดิน คือเจ้าสัวเนียม หรือเจ้สัวเนียม มีลูกสาว"น้อย" แขวงตลาด
น้อยแต่เดิมเป็นชุมชนที่เจริญรุ่งเรืองก่อนพื้นที่ของเยาวราชในปัจจุบัน จากประวัติศาสตร์คือชาว
โปรตุเกส เป็นกลุ่มแรกที่เข้ามาอาศัยอยู่ก่อน และหลังจากนั้นจึงมีชาวจีนตามเข้ามา ต่อด้วยชาวจีน
และเขมรตามลำดับเพื่อมาปักหลักอาศัยที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานทำการค้า ในภายหลัง ซึ่งในปัจจุบันยังมี
กิจการทางการค้าชาวไทยเชื้อสายจีนที่สืบเนื่องมาจากอดีต ทำให้ยังคงเห็นวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิม ไม่ว่าจะ
จะเป็นการค้า วัฒนธรรม ประเพณี ที่ยังสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น รวมถึงอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่ยังคงความ
สวยงามหลงเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก ย่านตลาดน้อยจึงเป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม
ด้วยเหตุที่มีความเก่าแก่ของอาคารสถานที่ทั้งตัวอาคาร ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ตลอดจน
ระบบเศรษฐกิจ การค้าและความสวยงามของสถานที่ย่อมมีความเชื่อมโยงไปตามกาลเวลา แต่ใน
ปัจจุบันเริ่มมีการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนประเภทรางที่เข้ามาภายในย่านตลาดน้อย ทำให้มีแนวโน้ม
ในการพัฒนาของย่านสูงขึ้น

จากบริบทและความสำคัญของพื้นที่ชุมชนย่านตลาดน้อยและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงใน
อนาคต ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าย่านตลาดน้อยเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่สามารถเข้าสู่การฟื้นฟูย่านเมืองเก่าให้กลับมา
มีชีวิตใหม่ได้เป็นอย่างดี เพื่อให้ทำให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านตลาดน้อยอย่างยั่งยืน และทำให้เกิด

การฟื้นฟูย่านพาณิชย์กรรมที่สำคัญในอดีต เกิดกิจกรรมการค้าที่สามารถตอบโจทย์กับบริบทใหม่ของเมืองในฐานะย่านพาณิชย์กรรมรองจากย่านเยาวราชและพื้นที่เชื่อมต่อย่านบางรักให้เป็นย่านที่สามารถเก็บรักษามรดกวัฒนธรรมและวิถีชีวิตทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของย่านไว้อย่างสมดุล พร้อมทั้งอาศัยศักยภาพทั้งในอนาคตและศักยภาพในพื้นที่โดยรอบสามารถดึงดูดกลุ่มนักท่องเที่ยวให้เข้ามาศึกษาและสัมผัสย่านมรดกวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชาวย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องได้เป็นอย่างดี

2.6 ความเป็นมาของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย

2.6.1 โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย

สำนักผังเมือง และ สถาบันอาศรมศิลป์ (2558) ได้มีการจัดทำโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องขึ้นเพื่อการร่วมกันหาแนวทางอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านเก่าแก่ในเขตต่างๆ ของจังหวัดกรุงเทพมหานครร่วมกับชุมชน ซึ่งจากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมพบว่าโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องเป็นโครงการที่สำนักผังเมืองของกรุงเทพมหานคร ได้ทำการว่าจ้างให้สถาบันอาศรมศิลป์เป็นที่ปรึกษาโครงการฯ ตามนโยบายมหานครแห่งความสุข (ฟื้นฟูย่านเมืองเก่า ชีวิตใหม่) ของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ซึ่งย่านตลาดน้อยเป็นย่านที่อยู่ในพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาของเขื่อนท่าสวรรค์เยาวราช เป็นหนึ่งในพื้นที่เมืองเก่าของกรุงเทพมหานครที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาและมีพัฒนาการมาจากการตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำเจ้าพระยาของชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานทำการค้า มีวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม รวมทั้งการค้าที่ยังสืบต่อจากรุ่นสู่รุ่น มีอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่ยังคงความสวยงามหลงเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก แต่สถานที่ในย่านตลาดน้อยมีความเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา และไม่สอดคล้องกับการพัฒนาในปัจจุบัน โดยในอนาคตระบบขนส่งมวลชนประเภทรางจะเข้ามาภายในย่านตลาดน้อย จะทำให้เกิดศักยภาพในการเข้าถึงของผู้คนมากขึ้นและมีแนวโน้มในการพัฒนาของย่านสูงขึ้นด้วย จึงทำให้เป็นโอกาสที่สำคัญในการพัฒนาย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง

จากความสำคัญของพื้นที่และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต จึงนำมาสู่ประเด็นในการฟื้นฟูย่านเมืองเก่าให้กลับมามีชีวิตใหม่ เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านตลาดน้อย ย่านทรงวาด และย่านจักรวรรดิอย่างยั่งยืน และทำให้เกิดการฟื้นฟูพาณิชย์กรรมที่สำคัญในอดีตให้เกิดกิจกรรมการค้าที่สามารถตอบรับกับบริบทใหม่ของเมืองในฐานะย่านพาณิชย์กรรมรองจากย่านเยาวราชและพื้นที่เชื่อมต่อย่านบางรักให้เป็นย่านที่สามารถเก็บรักษามรดกวัฒนธรรมและวิถีชีวิตทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของย่านไว้อย่างสมดุล พร้อมทั้งอาศัยศักยภาพทั้งในอนาคตและ

ศักยภาพในพื้นที่โดยรอบ อีกทั้งยังสามารถดึงดูดกลุ่มนักท่องเที่ยวให้เข้ามาศึกษาและสัมผัสย่านมรดกวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชาวย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องได้อย่างกลมกลืน

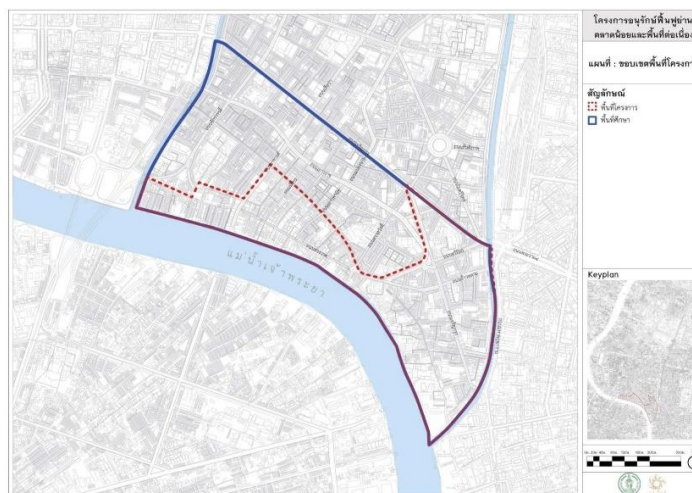
ทั้งนี้เพื่อให้การปรับปรุงฟื้นฟูย่านเมืองเก่าเป็นไปตามนโยบายกรุงเทพมหานครให้เป็นเมืองน่าอยู่ เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจวิทยาการของประเทศและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นศูนย์กลาง การบริหาร และการปกครองของประเทศ มีเอกลักษณ์ด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติ และสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาเมืองรวมทั้งยังคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของย่านตลาดน้อย และพื้นที่ต่อเนื่อง (ย่านทรงวาด และย่านจักรวรรดิ) ย่านตลาดน้อยจึงจำเป็นต้องมีกระบวนการแปลงผังนโยบายไปสู่แผนงานปฏิบัติในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะงานวางผังแม่บท การออกแบบรายละเอียด มาตรการทางผังเมือง ข้อเสนอแนวทางการปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมภูมิทัศน์ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนา ย่าน การบริหารจัดการโครงการ การให้ข้อมูลข่าวสาร ประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการส่งเสริมความรู้ และความเข้าใจโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูพื้นที่ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน โดยเฉพาะทางโครงการฯได้เปิดโอกาสให้ชุมชน ผู้ประกอบการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นักวิชาการ สถาบันศาสนาและหน่วยงานราชการในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนผ่านกระบวนการคิดเชิงออกแบบเพื่อนำผลไปสู่การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองให้เกิดเป็นรูปธรรมที่มีฐานการพัฒนาจากประชาชน หน่วยงาน กิจการร้านค้าในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

สำหรับขอบเขตการดำเนินงานของโครงการแบ่งเป็น 2 ประเภทได้แก่ ขอบเขตพื้นที่โครงการ และขอบเขตการศึกษาซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตพื้นที่โครงการ

ขอบเขตพื้นที่โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง ประกอบด้วยพื้นที่ริมแม่น้ำ เจ้าพระยา ย่านตลาดน้อย ย่านทรงวาด และย่านจักรวรรดิ ตั้งอยู่ในแขวงตลาดน้อย แขวงสัมพันธวงศ์ และแขวงจักรวรรดิ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร มีขนาด 165 ไร่ มีอาณาเขตของพื้นที่ดังนี้ (ภาพที่ 2)

ทิศเหนือ	จดถนนทรงวาด 1 ถนนอนุวงศ์ ถนนมหาจักร ถนนวานิช 1 ถนนทรงวาด ถนนตรีมิตร ถนนเจริญกรุง และถนนพระรามที่ 4
ทิศใต้	จดแม่น้ำเจ้าพระยา
ทิศตะวันออก	จดคลองผดุงกรุงเกษม
ทิศตะวันตก	จดคลองรอบกรุง

ภาพที่ 2 ขอบเขตพื้นที่โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง
 ที่มา: จากรายงานสรุปผลการดำเนินงานฉบับสมบูรณ์
 โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง พ.ศ.2558
 (สำนักผังเมือง และ สถาบันอาศรมศิลป์ ,2558)

2. ขอบเขตการศึกษาของโครงการ

สำนักผังเมือง และ สถาบันอาศรมศิลป์ (2558) ได้ดำเนินการโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องมียุทธศาสตร์ของการดำเนินการด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน ผู้มีส่วนได้เสีย ภาครัฐ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ทุกภาคส่วน ประกอบด้วยขอบเขตการศึกษาดังนี้คือ การกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง ผ่านการประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ การวางผังแม่บท (Master Plan) การออกแบบรายละเอียด แบบก่อสร้าง รายละเอียดประกอบแบบรูปและรายการ และประมาณราคาค่าก่อสร้าง การปรับปรุงและจัดทำมาตรการทางผังเมืองและข้อเสนอแนวทางการปฏิบัติเพื่อส่งเสริม ภูมิทัศน์การอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง (Design guideline) ให้สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของแต่ละบริเวณ การศึกษาความเป็นไปได้ทางการเงินและการลงทุน และการออกแบบและจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน โดยมีระยะเวลาในการดำเนินงานทั้งหมด 8 เดือน เริ่มจากวันลงนามในสัญญาและดำเนินโครงการ เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2558 และสิ้นสุดโครงการ วันที่ 12 พฤศจิกายน 2558

ในส่วนของวิธีการในการดำเนินงานทางโครงการกำหนดวิธีการดำเนินงานของโครงการประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย

- ศึกษา รวบรวม และสำรวจข้อมูลพื้นฐานเชิงพื้นที่ประกอบด้วยข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ กายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

- ศึกษาและรวบรวมข้อมูลนโยบาย แผนโครงการต่างๆและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ การพัฒนาเมืองในย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องรวมทั้งพื้นที่ที่เกี่ยวข้องของ กรุงเทพมหานครและหน่วยงานอื่นๆ

- ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและกรณีศึกษาในต่างประเทศที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วย

- ศึกษากลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องทั้งชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน ทั้งภายในและ ภายนอกพื้นที่

- กำหนดกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่โครงการแบ่งเป็นกลุ่มคนทั้งหมด 6 กลุ่ม คือ กลุ่มภาครัฐ กลุ่มชุมชนในพื้นที่ กลุ่มผู้ประกอบการค้าในพื้นที่ กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มภาคการศึกษา และกลุ่มภาคประชาสังคม

- ลงพื้นที่พูดคุยทำความเข้าใจกับชุมชน ผู้ประกอบการร้านค้า เพื่อทำความเข้าใจพื้นที่ ผู้คน โดยใช้การพูดคุยแลกเปลี่ยนด้านประวัติศาสตร์พื้นที่เป็นเครื่องมือในการพูดคุย

- กำหนดเวทีการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อชี้แจงกระบวนการทำงาน ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการคิดเชิงออกแบบเพื่อการร่วมกันฟื้นฟูย่านและรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้เสียประกอบด้วยการจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการ 6 ครั้ง ตามกระบวนการคิดเชิงออกแบบทั้ง 5 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้น Empathize : การร่วมกันทำความเข้าใจปัญหาและสามารถเข้าถึงผู้คน และพื้นที่คือ การประชุมภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อการพัฒนาผังแม่บทการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องเป็นเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่1

ขั้น Define : การร่วมกันกำหนดประเด็นปัญหาคือ การประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาย่านเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่2

ขั้น Ideate : การร่วมกันการหาแนวทางแก้ปัญหาคือ การประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการระดมความคิดเห็นเพื่อออกแบบรายละเอียดพื้นที่โครงการ

ขั้น Prototype : การร่วมกันพัฒนาต้นแบบคือ การประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อนำเสนอร่างผังแม่บทและร่างมาตรการทางผังเมือง

ขั้น Test : การร่วมกันทดสอบการประชุมประชาพิจารณ์ผังแม่บทและมาตรการควบคุมทางผังเมือง และการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อนำเสนอแบบรายละเอียดพื้นที่โครงการ

- กำหนดเวทีการอบรมให้ความรู้ เพื่อเป็นกระบวนการสร้างองค์ความรู้ และ เผยแพร่ความรู้ให้กับชุมชนจำนวน 1 ครั้ง คือการสร้างองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ สังคมและการจัดทำแผนที่มรดกวัฒนธรรมของพื้นที่

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาวิสัยทัศน์และแนวความคิดการอนุรักษ์พื้นที่ปูย่านตลาดน้อย และพื้นที่ต่อเนื่องประกอบด้วย

- การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ชุมชนร่วมกันระบุปัญหา คุณค่า ศักยภาพ และโอกาสของพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การวางวิสัยทัศน์และความคิดในการพัฒนาพื้นที่

- การพัฒนาภาพวิสัยทัศน์การอนุรักษ์พื้นที่ปูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ

- การกำหนดภาพวิสัยทัศน์และแนวทางการอนุรักษ์พื้นที่ปูย่านตลาดน้อย และพื้นที่ต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 4 การจัดทำผังแนวความคิดการอนุรักษ์พื้นที่ปูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องประกอบด้วย

- การสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการกำหนดแนวความคิดการอนุรักษ์พื้นที่ปูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง

- การพัฒนาแนวคิดโดยการประชุมนำเสนอและให้ผู้มีส่วนได้เสียร่วมตรวจสอบ

- การจัดทำแผนที่มรดกวัฒนธรรมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่

- การจัดทำผังแนวความคิดการอนุรักษ์พื้นที่ปูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 5 การจัดทำผังแม่บทการอนุรักษ์พื้นที่ปูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องประกอบด้วย

- การจัดทำผังแม่บทการอนุรักษ์พื้นที่พุ่มไม้ขนาดเล็กและพื้นที่ต่อเนื่อง
- การพัฒนาผังแม่บทการอนุรักษ์พื้นที่พุ่มไม้ขนาดเล็กและพื้นที่ต่อเนื่องโดยผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่
- การคัดเลือกพื้นที่สาธารณะเพื่อเป็นพื้นที่นำร่องในการออกแบบรายละเอียด
- การกำหนดแนวทางและรายละเอียดการออกแบบพื้นที่รายละเอียด โดยผู้มีส่วนได้เสียโดยรอบพื้นที่เป้าหมาย
- การจัดทำผังแนวคิดพื้นที่ออกแบบรายละเอียด
- การจัดทำผังออกแบบรายละเอียด

ขั้นตอนที่ 6 การจัดทำมาตรการและแนวทางการควบคุมการอนุรักษ์พื้นที่พุ่มไม้ขนาดเล็กและพื้นที่ต่อเนื่องประกอบด้วย

- การศึกษาและทบทวนกฎหมาย มาตรการและแนวทางการควบคุมที่เกี่ยวข้อง
- การจัดทำมาตรการและแนวทางการควบคุมการอนุรักษ์พื้นที่พุ่มไม้ขนาดเล็กและพื้นที่ต่อเนื่อง
- การให้ความรู้และเสนอแนะแนวทางการควบคุมกับผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่
- การจัดทำผังและรายละเอียดประกอบมาตรการและแนวทางการควบคุม
- การจัดทำคู่มือให้ความรู้ประชาชนเกี่ยวกับมาตรการและแนวทางการควบคุม

ขั้นตอนที่ 7 การจัดทำแผนการบริหารจัดการโครงการประกอบด้วย

- การศึกษาศักยภาพความเป็นไปได้ในการพัฒนาพื้นที่ออกแบบรายละเอียด
- การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการโครงการ
- การจัดทำข้อเสนอรูปแบบและแผนการบริหารจัดการโครงการ
- การหารือกับผู้เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกระบวนการสร้างความร่วมมือในอนาคต

หลังจากการดำเนินงานของทางโครงการสิ้นสุดลงทุกขั้นตอน จึงสามารถสรุปพื้นที่และแนวทางการพัฒนาในย่านเป็นการนำเสนอเป็นผังแม่บทการอนุรักษ์การฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องต่อเนื่องได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3 ผังแม่บทการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง

ที่มา: จากรายงานสรุปผลการดำเนินงานฉบับสมบูรณ์

โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง พ.ศ.2558

(สำนักผังเมือง และสถาบันอาศรมศิลป์, 2558)

จากการศึกษาถึงประวัติความเป็นมาและภาคปฏิบัติของการจัดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมไปถึงผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง ด้วยกระบวนการคิดเชิงออกแบบตามแนวของ Stanford d.school แบ่งเป็น 5 ขั้นตอนที่ผ่านการจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการในแต่ละครั้งของทางโครงการที่เกิดขึ้นมาแล้วนั้นทำให้ผู้วิจัยพบว่าย่านตลาดน้อยเป็นย่านที่มีความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์ มรดกวัฒนธรรมควรค่าแก่การอนุรักษ์และมีแนวโน้มไปสู่การเปลี่ยนแปลงในอนาคตที่ดี การฟื้นฟูย่านเมืองเก่าให้กลับมามีชีวิตใหม่ ด้วยการจัดทำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านตลาดน้อยให้ได้อย่างยั่งยืนนั้น ทำให้เกิดการฟื้นฟูย่านพาณิชย์กรรมที่สำคัญในอดีตให้กลับมามีกิจกรรมทางการค้าที่สามารถรองรับกับบริบทใหม่ของเมืองในฐานะย่านพาณิชย์กรรมรองจากย่านเยาวราชและพื้นที่เชื่อมต่อย่านบางรักให้เป็นย่านที่สามารถเก็บรักษามรดกวัฒนธรรมและวิถีชีวิตทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของย่านไว้อย่างสมดุลพร้อมทั้งอาศัยศักยภาพทั้งในอนาคตและเป็นกรณีตัวอย่างที่เหมาะสมต่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างมาก

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เมธี พิริยการนนท์ (2560) ได้ทำการศึกษาการสร้างชุมชนเดินและจักรยานด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมและวิธีคิดอย่างนักออกแบบ (Building up a Walking and Cycling Community with Participatory and Design Thinking Process) ซึ่งการเดินทางและการใช้จักรยานเป็นรูปแบบการเดินทางที่มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมทางสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ประกอบกับการเดินทางรูปแบบดังกล่าวสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศที่เน้นในเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืน การอนุรักษ์พลังงาน และการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ ในการส่งเสริมใช้จักรยานในครอบครัวและชุมชนให้หันมาเดินทางรูปแบบดังกล่าวจำเป็นอย่างยิ่ง ในการขับเคลื่อนให้เกิดชุมชนเดินและจักรยาน โดยวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างชุมชนเดินและจักรยานต้นแบบโดยใช้พื้นที่ ชุมชนสุขสบายใจ ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ เนื่องจากมีการส่งเสริมจากทางภาคหน่วยงานท้องถิ่นในการพัฒนาด้านกายภาพโดยมี เส้นทางจักรยาน จำนวนผู้ใช้จักรยานที่สูง ความเข้มแข็งของภาคประชาสังคม และสอดคล้องกับนโยบายของผู้นำชุมชน ประกอบกับลักษณะที่ตั้งที่ประกอบด้วยโรงเรียนประถมและมัธยมขนาดใหญ่ และเป็นเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างถนนสายประธานจึงทำให้ชุมชนมีปริมาณการสัญจรรถยนต์ที่สูง มีจุดเสี่ยงการเกิดอุบัติเหตุ ดังนั้นจึงมีความเหมาะสมในการเป็นพื้นที่ศึกษาสำหรับการสร้างชุมชนเดินและจักรยาน ในการสร้างชุมชนเดินและจักรยานมีกระบวนการที่พัฒนาภายในกรอบ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ที่เน้นการทำวิจัยที่มีกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอน ตั้งแต่กระบวนการค้นหาปัญหา ศักยภาพ และแนวทางการพัฒนาเพื่อนำไปสู่การหาปัจจัยความสำเร็จ และการสร้างนวัตกรรมการแก้ปัญหาที่สร้างสรรค์สามารถแก้ปัญหาได้ และการสร้างทัศนคติที่ดีในการส่งเสริมใช้จักรยานในครอบครัวและชุมชนต่อไป

พลเดช เขาวรัตน์ และ คณะ (2560) ได้ทำการศึกษาโดยการนำแนวคิดการคิดอย่างนักออกแบบไปใช้ในการพัฒนาเมืองในประเทศไทย โดยงานวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำแนวคิดการคิดอย่างนักออกแบบ เข้ามาใช้ในงานพัฒนาเมืองอย่างมีส่วนร่วม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือการเปรียบเทียบกรณีศึกษา โครงการขอนแก่นเมืองพิเศษ และกาฬสินธุ์สัญจรสุขสบาย ผลการศึกษาพบว่า 1) เจ้าของโครงการ ควรจะเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบงานด้านนี้โดยตรงเนื่องจากมีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง 2) ผู้เข้าร่วมโครงการ ควรประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีความคิดสร้างสรรค์ และเปิดรับนวัตกรรมใหม่ และ 3)

นวัตกรรม ควรจะสอดคล้องกับผู้เข้าร่วมกระบวนการในเรื่องการนำไปสู่การปฏิบัติ ลดการพึ่งพาหน่วยงานที่ไม่ได้เข้าร่วมกระบวนการ

นอกจากนี้ยังมีกรณีศึกษาการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำในเมืองเก่าในการปรับปรุงพื้นที่ชุ่มน้ำในหน้าทาวน์ ประเทศสิงคโปร์ที่สามารถรักษาย่านเก่าควบคู่ไปกับการพัฒนาสมัยใหม่ได้อย่างลงตัว จากการศึกษาพบว่าย่านนี้ประสบความสำเร็จด้วยการที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนร่วมกันส่งเสริมจัดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดขึ้นที่ได้เอื้อให้ชุมชนที่ดำเนินโครงการเข้ามาร่วมเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ ตั้งแต่การคิดวางแผนในการพัฒนาเมืองทุกขั้นตอนจึงส่งผลทำให้ย่านหน้าทาวน์ ประเทศสิงคโปร์ เกิดการปรับปรุงพื้นที่ชุ่มน้ำของเมืองที่เสื่อมโทรมให้คืนสภาพมีชีวิตชีวา สร้างการเชื่อมโยง พื้นที่ส่วนต่างๆภายในเมือง สร้างสมดุลกับธรรมชาติ ผสานกิจกรรมและอาคารให้สอดคล้องกับการลงทุน และสามารถปรับเปลี่ยนได้ในอนาคตได้เป็นอย่างดี (กฤษณ ฝิโลปกรณ์, 2557)

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในส่วนของกระบวนการคิดเชิงออกแบบเข้ามาใช้ เพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน สามารถสรุปได้ว่า การร่วมสร้างและพัฒนาชุมชนนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ไม่ว่าจะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือประชาชนทั่วไปต้องเข้ามามีส่วนร่วมเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งถ้าการทำวิจัยที่มีกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอน ตั้งแต่กระบวนการค้นหาปัญหา ศักยภาพ และแนวทางการพัฒนาเพื่อนำไปสู่การหาปัจจัยความสำเร็จ และการสร้างนวัตกรรมการแก้ปัญหาที่สร้างสรรค์นอกจากจะสามารถแก้ปัญหาได้แล้ว ยังสามารถการสร้างทัศนคติที่ดีให้กับคนในชุมชนรักและเป็นเจ้าของชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในตัวชุมชนของตนเอง นอกจากนั้นยังส่งเสริมให้ด้านเศรษฐกิจและสังคมเกิดการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นอีกด้วย ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนย่านตลาดน้อยในโครงการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องก็เป็นหนึ่งในโครงการที่ตอบโจทย์ในประเด็นที่ผู้วิจัยทำการศึกษาได้เป็นอย่างดี

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับคนในชุมชนและการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) รายงานสรุปผลการดำเนินงานฉบับสมบูรณ์โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง เพื่อสามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์ผลการศึกษาให้มีความชัดเจนและครอบคลุมตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้โดยมีระเบียบวิธีการวิจัยดังรายละเอียดต่อไปนี้

วิธีการวิจัยภาคสนาม

การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ศึกษาคือ พื้นที่ชุมชนย่านตลาดน้อย แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร ศึกษาโดยเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในพื้นที่ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการคิดเชิงออกแบบของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อย นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิด้วยการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) จากรายงานสรุปผลการดำเนินงานฉบับสมบูรณ์ของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องของสำนักผังเมือง และ สถาบันอาศรมศิลป์ (2558) เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา

กลุ่มประชากรเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์คือผู้ที่เข้าร่วมโครงการทุกครั้งรวมทั้งสิ้น 20 คน แบ่งเป็นกลุ่มตัวแทนประชาชนในชุมชนจำนวน 12 คน ผู้ประกอบการร้านอาหาร ร้านขายของชำและที่พักอาศัย จำนวน 3 คน นักวิชาการด้านผังเมืองและปราชญ์ชุมชน จำนวน 2 คน หน่วยงานราชการ(สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์และโรงเรียนในพื้นที่) จำนวน 2 คน และพระสงฆ์ จำนวน 1 รูป โดยผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักจากรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมและการแนะนำของผู้ให้การสัมภาษณ์ท่านก่อนหน้าโดยการพิจารณาข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโครงการซึ่งมีเกณฑ์คัดเลือกคือ

1. มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโครงการทุกครั้งของขั้นตอนกระบวนการคิดเชิงออกแบบ
2. มีความสนใจและมีความยินยอมในการให้สัมภาษณ์
3. พักอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนอย่างน้อย10ปีขึ้นไป

และมีเกณฑ์คัดผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ออกคือ ไม่สามารถให้ข้อมูลสัมภาษณ์ได้ครบทุกข้อ มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโครงการไม่ครบทุกขั้นตอนของกระบวนการคิดเชิงออกแบบและ พักอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนน้อยกว่า10ปี เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการตัดสินใจเลือกกลุ่มเป้าหมายเพื่อ ความสมบูรณ์และความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่จะได้รับจากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาการวิจัยอย่างแท้จริง ซึ่งจะเป็นกลุ่มเป้าหมายที่จะสามารถสะท้อน ข้อเท็จจริงและปัญหาตามความเป็นจริงและเงื่อนไขของชุมชนที่ศึกษา รวมทั้งเพื่อให้สามารถวิเคราะห์ และสรุปผลการศึกษาที่ชัดเจนตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยและเครื่องมือการเก็บรวบรวม

เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) นั้น ผู้วิจัยคือเครื่องมือที่สำคัญในการวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ตอบวัตถุประสงค์ในการศึกษา และในการศึกษาคครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ เครื่องในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาโดยมีวิธีวิจัยดังนี้

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างซึ่งในการสัมภาษณ์นี้ได้ใช้แนวคำถามที่เป็นคำถามปลายเปิดซึ่งมีความยืดหยุ่นสูงเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลหลักสามารถพูดคุยเรื่องต่างๆได้อย่างอิสระ การพูดคุยตั้งอยู่บนฐานของความเต็มใจที่จะตอบคำถามของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยมีประเด็นคำถามหลักคือ

- 1.1 ลักษณะการมีส่วนร่วมในกระบวนการคิดเชิงออกแบบที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ร่วมกระทำในโครงการ / ทำไม่ถึงตัดสินใจเข้าร่วม / เข้าร่วมกี่ขั้นตอน

- 1.2 ข้อดีของกระบวนการคิดเชิงออกแบบที่โครงการจัดขึ้นในแต่ละขั้นตอนที่ได้เข้าร่วมมีอะไรบ้าง / ผลสำเร็จจากกระบวนการเป็นอย่างไร / ความประทับใจและสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมโครงการ

- 1.3 ข้อจำกัดกระบวนการคิดเชิงออกแบบที่โครงการจัดขึ้นในแต่ละขั้นตอนที่ได้เข้าร่วมมีอะไรบ้าง / ปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการที่เข้าร่วมเป็นอย่างไร / ข้อเสนอแนะอื่นๆที่มีต่อกระบวนการที่เข้าร่วมมีอะไรบ้าง

เพื่อที่จะได้ทราบถึงลักษณะการเข้าไปมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการที่จัดขึ้น อีกทั้งยังได้ทราบถึงข้อดีและข้อจำกัดของกระบวนการคิดเชิงออกแบบที่ได้นำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการมี

ส่วนร่วมในโครงการ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชน ในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ ซึ่งในช่วงการสัมภาษณ์นั้นมีการจดบันทึกประเด็นสำคัญๆ และผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากการสัมภาษณ์หลังเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัยทันที

การวิเคราะห์และสรุปข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ภาคสนามโดยทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารรายงานสรุปผลการดำเนินงานฉบับสมบูรณ์ของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์บุคคลที่เข้าร่วมในโครงการดังกล่าว ซึ่งการตรวจสอบข้อมูลดังกล่าวดำเนินการในทุกขณะทำการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มต้นเก็บข้อมูลกระทั่งสิ้นสุดการเขียนรายงานวิจัย จัดกลุ่มข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และตีความจากข้อเท็จจริงของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยเชื่อมโยงให้เข้ากับทฤษฎีต่างๆ และกรอบแนวคิดการวิจัยที่นำมาใช้ตลอดจนนำข้อมูลผ่านการวิเคราะห์แล้วมาเรียบเรียงสรุปเป็นผลการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาวิจัย “การถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบกรณีศึกษาโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยใช้ขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. การวิเคราะห์โดยการสร้างข้อสรุปจากปรากฏการณ์ที่ค้นพบจากงานวิจัยภาคสนามบนพื้นฐานกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่เชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย และแนวคิดกระบวนการคิดเชิงออกแบบในแต่ละขั้นตอนที่ผู้ให้ข้อมูลได้เข้าร่วม เพื่อให้ได้ข้อสรุปจากปรากฏการณ์และข้อเท็จจริงที่หลากหลาย โดยเน้นในประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ

2. การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมจากการจดบันทึกการสัมภาษณ์ภาคสนามและข้อมูลเอกสารสรุปโครงการซึ่งจะนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยเริ่มวิเคราะห์ตั้งแต่อยู่ในช่วงระหว่างการเก็บข้อมูลภาคสนามและหลังจากเก็บข้อมูลภาคสนามเสร็จและเขียนรายงานการวิจัยควบคู่ไปกับการวิเคราะห์เอกสาร หลังจากนั้นนำข้อมูลผ่านการวิเคราะห์แล้วนั้นมาตีความข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ภาคสนามจากข้อเท็จจริงเพื่อสร้างข้อสรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ด้วยการเชื่อมโยงข้อมูลต่างๆ เข้ากับกรอบแนวคิดทฤษฎีที่กำหนดไว้บนพื้นฐานของแนวคิดการพัฒนามนุษย์และสังคม เพื่อตอบคำถามการวิจัยและสร้างข้อสรุป

บทที่ 4 ผลการศึกษา

จากการที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ : กรณีศึกษาโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร” เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบและเพื่อเสนอแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ชุมชนย่านเมืองเก่าของกรุงเทพมหานครสืบต่อไปมีผลการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

4.1 ชุมชนย่านตลาดน้อย : ชุมชนมรดกทางวัฒนธรรมชาวไทยเชื้อสายจีนสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์

ชุมชนตลาดน้อยตั้งอยู่บนแขวงตลาดน้อย เป็นแขวงหนึ่งในการปกครองของเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร เป็นย่านพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาของโชงาทาวน์เยาวราช หนึ่งในพื้นที่เมืองเก่าของกรุงเทพมหานคร

นิภาพร รัชตพัฒนากุล (2546) ได้อธิบายว่าชุมชนย่านตลาดน้อยเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาและมีพัฒนาการมาจากการตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำเจ้าพระยาของชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ย่านตลาดน้อยเป็นที่รู้จักในชื่อว่า “บ้าน โรงกะทะ” ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างปลายสำเพ็งไปถึงบ้านต้นสำโรง (สถานทูตโปรตุเกสในปัจจุบัน) ชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2367-2394) เรียกบริเวณบ้านโรงกะทะนี้ว่า “Fonderie Chinoise” ซึ่งแปลว่า “บ้านช่างหลอมจีน” โดยมีที่มาจากอาชีพช่างตีเหล็กที่คนในชุมชนแห่งนี้ที่มีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ ส่วนชื่อย่าน “ตลาดน้อย” เป็นคำเรียกย่านตลาดการค้าแห่งใหม่ของชุมชนชาวจีนที่เกิดขึ้นจากการขยายตัวของสำเพ็งลงมาทางตอนใต้ในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในขณะที่สำเพ็งก็ถือเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจการค้าของกรุงเทพฯ และเป็นตลาดใหญ่ในย่านชุมชนชาวจีน เป็นตลาดที่มีความนิยมมากโดยเรียกกันในภาษาแต้จิ๋วว่า “ตักลักเกี้ย” แปลเป็นภาษาไทยว่า ลูกตลาดหรือตลาดน้อย โดยมีเจ้าสัวเนียมหรือเจ้สัวเนียมผู้เป็นเจ้าของที่ดิน มีลูกสาวหนึ่งคนชื่อ “น้อย” แขวงตลาดน้อยเป็นท่าเรือและชุมชนที่เจริญรุ่งเรืองก่อนเยาวราช โดยมีชาวโปรตุเกสเป็นกลุ่มแรกที่เข้ามาอาศัยอยู่ก่อน หลังจากนั้นจึงมีชาวจีน ชาวยุวน รวมถึงเขมรมาปักหลักอาศัยที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานทำการค้าในภายหลัง

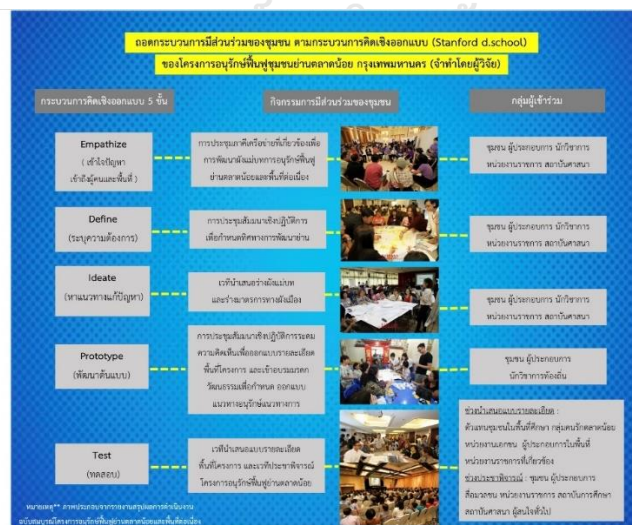
ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล (2534) ได้อธิบายว่าในช่วงที่มีการอพยพเข้ามาয়ย่านตลาดน้อย บรรดาชาวจีนต่างเกาะกลุ่มและพึ่งพากันตามภาษาถิ่นของพวกเขาเพื่อเป็นพื้นฐาน ย่านตลาดน้อยมี

กลุ่มชาวจีนฮกเกี้ยนเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนขึ้นเป็นกลุ่มแรกและได้ร่วมกันสร้าง“ศาลเจ้าโจวซือกง” ศาลเจ้าเก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของย่านนี้ขึ้นใน พ.ศ.2347 ชาวจีนฮกเกี้ยนเป็นกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลที่เก่าแก่ที่สุดที่อพยพเข้ามาตั้งรกรากอย่างมั่นคงในสยามตั้งแต่สมัยอยุธยา จึงมีบทบาทสูงในด้านการค้าและระบบราชการของไทยหรือในสมัยนั้นเรียกว่าสยามซึ่งสืบเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เมื่อการค้าสำเภาสยามเฟื่องฟูขึ้นเนื่องจากรัฐบาลสยามเปิดโอกาสให้“เจ้าและขุนนางเจ้าสุวราชฎรผู้มีทรัพย์”ทำการค้าสำเภาได้อย่างค่อนข้างเสรีจึงมีพ่อค้าเอกชนชาวจีนฮกเกี้ยนย่านตลาดน้อยส่วนหนึ่งที่มีความมั่งคั่งขึ้นมาจากการค้าสำเภายังได้ผันตัวเองเข้าไปอยู่ในระบบศักดินาด้วยการเข้าเป็นขุนนางด้วย ขุนนางชาวจีนฮกเกี้ยนที่สำคัญในย่านตลาดน้อยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นคือ พระอภัยวานิช (จาด) (พ.ศ.2356-2392) ต้นตระกูล“โปษยะจินดา”โดยได้เข้าเป็นขุนนางกรมท่าซ้ายในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายหลังจากที่ดำเนินธุรกิจท่าเรือ“โปเส็ง”ที่รองรับการค้าสำเภาอันรุ่งเรืองในย่านตลาดน้อยจนประสบความสำเร็จและได้สร้างคฤหาสน์“โฆวเฮงไถ่”ซึ่งเป็นหมู่อาคารสถาปัตยกรรมจีนโบราณที่ตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน กลุ่มคนจีนเหล่านี้นับเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ย่านตลาดน้อยกลายเป็นแหล่งงานขนาดใหญ่และเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยที่หนาแน่นขึ้นเรื่อยๆของชาวจีนโพ้นทะเลที่เดินทางอพยพมายังประเทศสยาม นอกจากนั้นชาวจีนที่อพยพเข้ามาในย่านนี้ยังได้นำพาความเชื่อในเทพเจ้าท้องถิ่นของตนมาด้วยและได้สร้างศาลเจ้าไว้ในชุมชนอีกด้วย

ในปัจจุบันย่านตลาดน้อยเป็นย่านที่มีประวัติศาสตร์ประเพณีและสถานที่สำคัญหลายแห่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมายาวนาน โดยเฉพาะวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนที่ยังมีการสืบสานประเพณีสำคัญต่างๆ เช่น ประเพณีการไหว้พระจันทร์แบบดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีน ประเพณีทิ้งกระจาดที่ศาลเจ้าโจวซือกงที่จัดขึ้นในทุกเทศกาลสารทจีนของแต่ละปีที่มีกุศโลบายช่วยเหลือผู้ยากไร้ นอกจากนั้นภายในชุมชนตลาดน้อยยังมีตัวอาคารบ้านเรือนและสถานที่สำคัญต่างๆ ที่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าไว้มากมาย แต่เมื่อเวลาผ่านไปยาวนานก็ย่อมมีความเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลาซึ่งต้องได้รับการอนุรักษ์ฟื้นฟูให้คงอยู่สืบต่อไป และในปัจจุบันมีการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนประเภทรางที่เข้ามาภายในย่านตลาดน้อย ทำให้มีแนวโน้มในการพัฒนาของย่านสูงขึ้นตามไปด้วย ทางสำนักผังเมืองกรุงเทพมหานครและสถาบันอาศรมศิลป์มองเห็นว่าพื้นที่ริมน้ำของย่านตลาดน้อยเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่า ในขณะที่เดียวกันยังเป็นพื้นที่ใช้สอยที่มีราคาสูง หากพื้นที่ในส่วนนี้เกิดความเสื่อมโทรมสูญหายไปหรือมีสิ่งปลูกสร้างที่ไม่เหมาะสมเกิดขึ้น จะส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพและคุณภาพชีวิตของชาวตลาดน้อย ดังนั้นทางสำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร สถาบันอาศรมศิลป์และทางชุมชนจึงเห็นว่าควรให้มีการพัฒนาพื้นที่ของย่านเกิดขึ้นเพื่อให้ชาวตลาดน้อยได้มีส่วนได้รับประโยชน์มากที่สุด คงไว้ให้เป็นสถานที่ที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม และได้รับการบูรณะอย่างถูกวิธีโดยพัฒนาให้เป็นโครงการระยะยาวและหาแนวร่วมหลายภาคส่วนในการดำเนินงานซ่อมแซมบูรณะต่อไป

4.2 ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการคิดเชิงออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลถึงภาคปฏิบัติของการจัดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมไปถึงผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องด้วยกระบวนการคิดเชิงออกแบบ ของ Stanford d.school ที่แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน โดยผ่านการจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการของทางโครงการได้ทำการจะเห็นได้ว่ากระบวนการคิดเชิงออกแบบเป็นกระบวนการที่เน้นบุคคลเป็นศูนย์กลาง ซึ่งในทุกขั้นตอนตั้งแต่ขั้น Empathize (เข้าใจปัญหา เข้าถึงผู้คนและพื้นที่) ขั้น Define (กำหนดประเด็นปัญหา) ขั้น Ideate (หาแนวทางแก้ปัญหา) ขั้น Prototype (พัฒนาต้นแบบ) และขั้น Test (ทดสอบ) พบว่าทางภาครัฐที่เป็นเจ้าของโครงการมีการประสานความความร่วมมือในทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาของโครงการเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นด้านชุมชน กลุ่มคนรักตลาดน้อย ผู้ประกอบการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ผู้สนใจทั่วไป รวมไปถึงสื่อมวลชนที่ช่วยทำให้โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้นแล้วเป็นอีกวิธีการของการทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดการพัฒนาดังตรงตามบริบทของชุมชน อีกทั้งยังเป็นการรักษามรดกวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น พร้อมทั้งพัฒนาระบบเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปถอดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนกระบวนการคิดเชิงออกแบบ ของ Stanford d.school โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเป็นภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 4 ถอดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตามกระบวนการคิดเชิงออกแบบ(Stanford d.school)

โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย พ.ศ. 2563

จากภาพการถอดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตามกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Stanford d.school) ของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย กรุงเทพมหานครนั้นทำให้เห็นชัดเจนว่าทางเจ้าของโครงการมีการวางแผนงานในการจัดกระบวนการคิดเชิงออกแบบมาเพื่อมุ่งหวังให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมได้ทุกกระบวนการเพื่อให้ชุมชนรู้สึกและมีความตระหนักว่าโครงการนี้เป็นภารกิจของชุมชนเองที่ต้องร่วมมือกันกับฝ่ายรัฐเพราะผลที่จะได้รับในทางที่ดีก็คือตัวชุมชนของตนเองจะเกิดการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน และสภาพแวดล้อมภายในชุมชนเกิดการพัฒนาขึ้นไป

นอกจากนั้นผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เชิงลึกถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ จากตัวแทนที่ให้ข้อมูลคือ กลุ่มตัวแทนประชาชนในชุมชน ผู้ประกอบการร้านสะดวกซื้อ ร้านอาหารและที่พักอาศัย นักวิชาการด้านผังเมืองและประวัติศาสตร์ของชุมชน หน่วยงานราชการ และสถาบันศาสนา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันส่งผลให้โครงการการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร สำเร็จได้นั้น โดยผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน ปัญหาและอุปสรรค แยกตามลำดับขั้นตอนตามกระบวนการคิดเชิงออกแบบในโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย กรุงเทพมหานครได้ดังนี้

4.2.1 ชั้น Empathize

ตารางที่ 1 วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Empathize (เข้าใจปัญหา เข้าถึงผู้คนและพื้นที่)

กระบวนการคิดเชิงออกแบบ	ลักษณะการเข้าร่วมของชุมชน	ผลสำเร็จที่เกิดจากกระบวนการ	ปัญหาและอุปสรรค
ชั้น Empathize (เข้าใจปัญหา)	ร่วมรับฟังข้อมูลปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทำความเข้าใจกับปัญหาและเสนอปัญหาอื่นๆ	ทางหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการ เข้าใจปัญหา เข้าถึงผู้คนและพื้นที่ ทำให้สามารถสร้างจุดร่วม และความตระหนักความเข้าใจ ปัญหาของชุมชนอย่างถ่องแท้ให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน	มีผู้เข้าร่วมบางส่วนที่ไม่เคยเข้าร่วมกระบวนการคิดเชิงออกแบบมาก่อน ทำให้เป็นอุปสรรคในการรับรู้เข้าถึงประเด็นของปัญหาได้อย่างเข้าใจจึงต้องมีวิทยากรหรือคนกลางที่ต้องมีความเชี่ยวชาญเพื่อให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจปัญหาและสามารถร่วมออกความคิดเห็นได้

ที่มา: วิเคราะห์ข้อมูลโดยผู้วิจัย (2563)

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่าลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในชั้น Empathize เป็นขั้นตอนแรกที่ทำให้ทั้งตัวเจ้าของที่รับผิดชอบโครงการนอกจากจะสามารถเข้าใจปัญหา เข้าถึงผู้คนในชุมชนและเข้าใจปัญหาในพื้นที่แล้วนั้นยังทำให้ประชาชนในชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ได้รับทราบข้อมูลการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ และสร้างความตระหนักรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นทั้งด้านบวกและด้านลบให้กับประชาชนในพื้นที่ ทำให้เกิดการร่วมกันวางแผนการอนุรักษ์ฟื้นฟูพื้นที่ฟู่านตลาดน้อย และพื้นที่ต่อเนื่องได้อย่างเหมาะสมเพื่อรวบรวมข้อมูลความต้องการของประชาชนในพื้นที่สู่การอนุรักษ์ฟื้นฟูพื้นที่ฟู่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องให้มีความเหมาะสมกับสถานะเศรษฐกิจและสังคมที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาเมืองของกรุงเทพมหานคร ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยขั้นตอนนี้ผู้วิจัยพบว่าก่อนที่จะเริ่มกระบวนการการคิดเชิงออกแบบทุกครั้งหากผู้รับผิดชอบโครงการสามารถดำเนินกระบวนการให้ประชาชนในชุมชนเข้าถึงและเข้าใจปัญหาของพื้นที่มาเป็นโจทย์สำคัญไปพร้อมๆกันในการเริ่มต้นโครงการได้ ในขั้นตอนแรกนี้จะส่งผลทำให้คนในชุมชนรู้สึกอยากเป็นแนวร่วมกับทางโครงการได้เพราะการค้นพบปัญหาร่วมกันระหว่างผู้รับผิดชอบโครงการกับประชาชนในชุมชนนั้น จะทำให้เกิดความเข้าใจกับปัญหาที่ลึกซึ้งมากที่สุด หลากหลายมิติที่สุด ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงปัญหาที่แท้จริงที่เกิดขึ้นในบริบทของชุมชนจากผู้ที่อาศัยเพื่อที่จะนำไปสู่การหาทางออกในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาที่ดีและตอบโจทย์ในบริบทของชุมชนมากที่สุด ดังคำกล่าวบางส่วนของผู้ให้สัมภาษณ์ที่ได้เข้าร่วมในขั้นตอนการเข้าใจ เข้าถึงปัญหาและพื้นที่ (Empathize) ดังนี้

“...ขั้นตอนนี้ทางโครงการให้เราฟังการนำเสนอที่มาจากไปของโครงการ เขาทำการบ้านดีนะ เขาหยิบเอาปัญหาหรือจุดที่ยังไม่พร้อมของชุมชนที่เกิดขึ้นจริง มาเป็นโจทย์สำคัญในการเริ่มต้นประชุมนำเสนอให้เราผู้สืกร่วม และอยากเข้ามาช่วยทำร่วมกับโครงการไปด้วย...”

(ดี, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพธุรกิจส่วนตัว (กลุ่มประชาชน),

สัมภาษณ์เมื่อ 1 กรกฎาคม 2563)

“...ในขั้นตอนแรกนี่ก็คือเขาพาพวกเราไปร่วมฟังการนำเสนอโครงการ ทำให้ที่ค้นพบปัญหาและทำความเข้าใจกับปัญหาของชุมชนอย่างลึกซึ้งมาก และหลากหลายมิติจริงๆที่บางที่ที่เองก็มองไม่เห็นและบางอย่างก็เห็นมานานและอยากจะแก้ และสิ่งที่เขาพูดมันกระตุ้นให้เราารู้สึกว่าไม่ทำไม่ได้แล้วนี่คือบ้านเรา เพราะมันจะช่วยนำไปสู่การหาทางออกที่ดีที่สุดและตอบโจทย์กับชุมชนเรามากที่สุด...”
(จี, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพผู้ประกอบการที่ฟักออาศัย, สัมภาษณ์เมื่อ 2 กรกฎาคม 2563)

“...ได้เข้าไปร่วมฟังทางโครงการเขาพูดถึงปัญหาที่ชุมชนเราประสบอยู่ ซึ่งเท่าที่ที่ดูมันก็ใช่ ใช่ว่าในสิ่งที่ที่เองก็เคยมองไว้แบบนั้นเหมือนกัน...”
(เจ, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพค้าขาย (กลุ่มประชาชน), สัมภาษณ์เมื่อ 2 กรกฎาคม 2563)

4.2.1.1 ปัจจัยความสำเร็จของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิง ออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Empathize (เข้าใจปัญหา เข้าถึงผู้คนและพื้นที่)

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่าปัจจัยความสำเร็จของลักษณะการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในชั้น Empathize คือ การใช้เวลาทำความเข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้งทั้งตัวเจ้าของ โครงการและตัวแทนชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ มีบทบาทมากต่อการกำหนด ทิศทางในการแก้ปัญหา นำไปสู่การเข้าใจปัญหาที่ถูกต้องและตั้งคำถามที่ถูกต้องนั้นจะ นำไปสู่การแก้ปัญหาที่ตรงประเด็นนี้ก่อรูปแบบผังเมืองต้องลงพื้นที่เพื่อศึกษาบริบท วิธีการ ใช้ชีวิตของคนในชุมชนก่อน อาจอาศัยการสังเกตการณ์ในเบื้องต้น หรือพบปะพูดคุยกับคน ในชุมชน หรือแม้แต่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการออกแบบหรือคิดแก้ปัญหา ด้วยตนเองด้วย ทั้งหมดนี้คือปัจจัยสำคัญที่ทำให้โครงการประสบผลสำเร็จในขั้นตอนการ เข้าใจปัญหา เข้าถึงผู้คนและพื้นที่ ที่สามารถสร้างจุดร่วม และความตระหนักความเข้าใจ ปัญหาของชุมชนอย่างถ่องแท้ให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน เมื่อชุมชนมั่นใจเข้าใจตรงกับที่ โครงการนำเสนอและมุ่งหวัง จึงเป็นจุดเริ่มต้นทำให้ส่งผลต่อการดำเนินโครงการ ดังคำ กล่าวของตัวแทนผู้ให้การสัมภาษณ์ดังนี้

“...เอาจริงๆแต่ก่อนก็ไม่เคยคิดเลยว่าสิ่งที่มันเป็นอยู่นั้นคือปัญหาที่ต้องพัฒนา แต่มาร่วมครั้งนี้ได้เข้าฟังที่เขาจัดให้เราเราเข้าไปฟังไปร่วมในกระบวนการของเขา รู้เลยว่าเขาทำการบ้านเรื่องข้อมูลปัญหาของชุมชนเราดีพอ ว่าต้องพัฒนาอะไรบ้างมีหลายอย่างเลยที่ต้องช่วยกัน

เพราะเราก็มองให้บ้านเราเจริญขึ้น รู้สึกมีความหวังว่าในอนาคตเศรษฐกิจในชุมชนพวกเราจะดีขึ้น

จึงอยากให้การสนับสนุนเข้าร่วมโครงการด้วย...”

(ซี, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพผู้ประกอบการร้านอาหาร,
สัมภาษณ์เมื่อ 1 กรกฎาคม 2563)

“...มันทำให้เรารู้จักคิดวิเคราะห์ในปัญหาที่เกิดขึ้น

ซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวเรามากเพราะมันคือปัญหาของบ้านเราจริงๆ...”

(เค, (นามสมมติ) เพศชาย วัยกลางคน อาชีพธุรกิจส่วนตัว (กลุ่มประชาชน),
สัมภาษณ์เมื่อ 2 กรกฎาคม 2563)

“...ก็เคยคิดถึงปัญหาพวกนี้อยู่เหมือนกันว่า ที่ที่เราอยู่มันจะทำให้เป็นที่รู้จักกับคนอื่นได้อย่างไร

ชุมชนนี้มีสถานที่สวยๆเยอะ ทั้งบ้านสมัยเก่าแบบจีน บ้านโซเวียงใต้ โบสถ์คริสต์

และประเพณีของคนไทยเชื้อสายจีน โดยเฉพาะช่วงเทศกาลสำคัญจะมีคนเข้ามากราบไหว้

ศาลเจ้าโจวซือกงอยู่เป็นประจำ ครั้งนั้นที่ไปฟังที่โครงการฟื้นฟูตลาดน้อยเลยรู้ว่าปัญหาที่แท้จริงที่ย่านเรา

บางคนยังเข้าถึงได้ไม่เยอะ ก็เพราะแผนที่หรือป้ายบอกทางตอนแรกมันยังไม่มี

ซึ่งถ้ามันมีก็จะช่วยให้คนไปตามสถานที่สำคัญในชุมชนได้ถูก...”

(พี, (นามสมมติ) เพศชาย วัยผู้สูงอายุ อาชีพข้าราชการบำนาญ (ประชาชนชุมชน),
สัมภาษณ์เมื่อ 3 กรกฎาคม 2563)

“...ปัญหาที่ทางโครงการและชาวบ้านร่วมกันเสนอมาทั้งหมดเป็นสิ่งที่ตรงใจกัน

เห็นว่าต้องช่วยกันแก้ไชนั้น ก็นับว่าเป็นผลดีที่คนชุมชนจะมีหนทางร่วมด้วยช่วยกัน

เพื่อพัฒนาโซนพื้นที่ย่านของเรา...”

(อาร์, (นามสมมติ) เพศชาย วัยกลางคน (พระสงฆ์),
สัมภาษณ์เมื่อ 3 กรกฎาคม 2563)

4.2.1.2 ปัญหาและอุปสรรคของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิง
ออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Empathize (เข้าใจปัญหา
เข้าถึงผู้คนและพื้นที่)

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่าปัญหาและอุปสรรคของลักษณะการมีส่วนร่วมของ
ชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบคือ ในกรณีที่มีผู้เข้าร่วมบางส่วนที่ไม่เคยเข้าร่วม

กระบวนการคิดเชิงออกแบบมาก่อน ทำให้เป็นอุปสรรคในการรับรู้เข้าถึงประเด็นของปัญหาได้อย่างเข้าใจจึงต้องมีวิทยากรหรือคนกลางที่ต้องมีความเชี่ยวชาญเพื่อให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจปัญหาและสามารถออกความคิดเห็นหรือมองในมุมมองต่อประเด็นปัญหาได้ ดังคำกล่าวของตัวแทนผู้ให้การสัมภาษณ์บางส่วนดังนี้

“...ช่วงแรกไม่ค่อยเข้าใจกระบวนการเท่าไร งงไม่สักพัก แต่มีพี่น้องที่เขาเข้ามาดำเนินการให้อยู่ตลอดเลยค่อยคิดตามเขาทีนหน่อย...”

(คิว, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพธุรกิจส่วนตัว (กลุ่มประชาชน), สัมภาษณ์เมื่อ 2 กรกฎาคม 2563)

4.2.2 ขั้น Define (กำหนดประเด็นปัญหา)

ตารางที่ 2 วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ขั้น Define (กำหนดประเด็นปัญหา)

กระบวนการคิดเชิงออกแบบ	ลักษณะการเข้าร่วมของชุมชน	ผลสำเร็จที่เกิดจากกระบวนการ	ปัญหาและอุปสรรค
ขั้น Define (กำหนดประเด็นปัญหา)	ร่วมกำหนดประเด็นปัญหาและความต้องการแก้ไขและพัฒนาจุดต่างๆในพื้นที่ของย่าน	ทางหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการส่งเสริมให้ชุมชนร่วมวิเคราะห์ปัญหาโดยกำหนดให้ชัดเจนว่าจริงๆแล้วปัญหาและสิ่งที่ต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นคืออะไร เลือกและสรุปแนวทางความเป็นไปได้ที่จะกำหนดเป็นประเด็นที่ต้องแก้ไขพัฒนาร่วมกัน	ถ้าทางโครงการสามารถรวมประชาชนที่มีจำนวนและหลากหลายอาชีพที่อาศัยอยู่ในชุมชนมากขึ้นให้มาเข้าร่วมโครงการได้ จะทำให้ขั้นการกำหนดระบุประเด็นของการแก้ปัญหาครอบคลุมตามความต้องการของคนในชุมชนได้ทั่วถึงมากขึ้น

ที่มา: วิเคราะห์ข้อมูลโดยผู้วิจัย (2563)

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่าลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในขั้น Define เป็นขั้นตอนหลังจากที่ประชุมเห็นปัญหาอย่างรอบด้านร่วมกันต่อจากขั้น Empathize ก่อนหน้าที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งในขั้นตอนนี้กระบวนการที่เกิดขึ้นคือการร่วมมือกันระหว่างผู้รับผิดชอบโครงการกับประชาชนในชุมชนเพื่อกำหนดประเด็นปัญหาในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาในจุดต่างๆในย่าน กล่าวคือในกระบวนการนี้ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกกลุ่มได้ร่วมกันประชุมกลุ่มย่อยและมีการสรุปเป็นข้อมูลภาพรวมของทุกกลุ่มซึ่งผลที่เกิดขึ้นทำให้สามารถระบุความต้องการของการพัฒนาย่านด้วยตัวชุมชนเองทำให้เกิดทิศทางการพัฒนาย่านและพื้นที่นาร่องที่เห็นพ้องต้องกันตามบริบทของชุมชนเพราะข้อมูลทั้งหมดได้นำมาวิเคราะห์เพื่อที่จะคัดกรองให้สามารถระบุปัญหาที่แท้จริงได้ เกิดการกำหนดหรือบ่งชี้ว่าเป็นปัญหาอะไร ประเภทไหน เพื่อให้เข้าใจลักษณะของปัญหาให้ได้ชัดเจนที่สุด ทำให้มีจุดหมายในการหาทางแก้ไขได้อย่างตรงประเด็น มีทิศทางชัดเจน ขั้นตอนนี้ถือว่าเป็นเครื่องมือในช่วยการกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีส่วนร่วมในการระบุปัญหาและความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่เพื่อต่อยอดเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนที่มีความเหมาะสมต่อไป ซึ่งในกระบวนการนี้ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกกลุ่มได้ร่วมกันประชุมกลุ่มย่อยและสรุปเป็นภาพรวมของทุกกลุ่มผลที่เกิดขึ้นทำให้สามารถระบุความต้องการของการพัฒนาย่านด้วยตัวชุมชนเองทำให้เกิดทิศทางการพัฒนาย่านและพื้นที่นาร่องที่เห็นพ้องต้องกันตามบริบทของชุมชนเป็น 8 ประเด็นดังนี้

- 1) ควรมีการปรับปรุงพื้นที่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา ให้สามารถเข้าถึงได้มากขึ้นรวมถึงควรทำทำน้ำเหล่านี้ให้เป็นพื้นที่สาธารณะ
- 2) การปรับปรุงและพัฒนาทางเดินเท้าในพื้นที่ ทั้งทางเท้าในชุมชน ถนนเส้นสำคัญ รวมไปถึงทางเดินบริเวณริมแม่น้ำและตุลลวง โดยปรับปรุงทัศนียภาพให้สวยงาม จัดระเบียบพื้นที่ขายของ และเพิ่มแสงสว่างเพื่อความปลอดภัยในบางจุด
- 3) จัดทำเส้นทางจักรยานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมีป้ายบอกทางที่ชัดเจน
- 4) ความรู้ที่คนในพื้นที่ย่านไชน่าทาวน์ต้องการ คือเรื่องการพัฒนาในอนาคต จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่จะเข้ามาในพื้นที่น่าจะมีการบอกกล่าวคนในชุมชนเพื่อจะได้มีการเตรียมตัวในการรับผลกระทบต่างๆที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ของตนได้
- 5) พัฒนาพื้นที่สาธารณะเพื่อรองรับกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน
- 6) การทำป้ายประชาสัมพันธ์ จัดทำแผนที่ท่องเที่ยว รวมถึงป้ายบอกสถานที่สำคัญในชุมชน

7) หาแนวทางการอนุรักษ์อาคารเก่า พื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม และให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ชุมชน

8) ในด้านกฎหมายควรมีการแบ่งสัดส่วนพื้นที่ใช้งานและขอบเขตในการพัฒนา หรือออกข้อบัญญัติร่วมกันระหว่างชุมชน ภาครัฐ และหน่วยงานเอกชน
 ดังคำกล่าวบางส่วนของผู้ให้สัมภาษณ์ที่ได้เข้าร่วมในขั้นตอนการกำหนดประเด็นปัญหาในการแก้ปัญหาในพื้นที่ชุมชน (Define) ดังนี้

“...หลังจากที่เราได้รับฟังและมองปัญหาอย่างรอบด้านแล้ว เราได้นั่งแยกตามกลุ่มในโครงการมีการแบ่งกลุ่มออกเป็นกลุ่มๆ มีกลุ่มชุมชน กลุ่มผู้ประกอบการในพื้นที่ กลุ่มตัวแทนจากวัดและสถานศึกษา กลุ่มหน่วยงานราชการ และกลุ่มนักวิชาการ โดยให้นำเอาข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์เพื่อที่จะคัดกรองให้เป็นปัญหาที่แท้จริง กำหนดหรือบ่งชี้ว่าเป็นปัญหาอะไร ประเภทไหน เพื่อให้เข้าใจลักษณะของปัญหาให้ได้ชัดเจน เพื่อที่จะได้มีจุดหมายในการหาทางแก้ไขได้อย่างตรงประเด็น มีทิศทางชัดเจน...”
 (เอฟ, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพข้าราชการ นักวิชาการด้านผังเมือง),
 สัมภาษณ์เมื่อ 2 กรกฎาคม 2563)

“...ที่ได้เข้ากลุ่มย่อยที่เขาจัดให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน เพื่อระบุเรื่องทิศทางการพัฒนาย่านว่าพื้นที่ที่ควรได้รับการพัฒนา และพื้นที่ใดควรต้องดำเนินการก่อน ซึ่งมันทำให้เราโฟกัสได้ว่า ชุมชนเราต้องแก้อะไรจริงๆก่อนเพื่อจะได้ช่วยกันแก้ปัญหาที่บางที่มันลากมายาวนานให้ดีขึ้นได้...”
 (เอ, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพธุรกิจส่วนตัว (กลุ่มประชาชน),
 สัมภาษณ์เมื่อ 3 กรกฎาคม 2563)

“...มีการร่วมกันกำหนดว่าปัญหาที่แท้จริงที่จะต้องร่วมกันพัฒนาในย่านนี้จริงๆแล้วจะให้เป็นอย่างไหนซึ่งดิฉันที่เราได้มีโอกาสที่ได้ร่วมกำหนดด้วย...”
 (เอส, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพธุรกิจส่วนตัว (กลุ่มประชาชน),
 สัมภาษณ์เมื่อ 1 กรกฎาคม 2563)

4.2.2.1 ปัจจัยความสำเร็จของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิง ออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Define (กำหนดประเด็น ปัญหา)

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าปัจจัยความสำเร็จของลักษณะการมีส่วนร่วมของ
ชุมชนในชั้น Define นั้นการที่ทางโครงการดำเนินการให้ชุมชนร่วมระบุมความต้องการร่วมกัน
ส่งผลให้เกิดการสังเคราะห์ข้อมูล จากการตั้งคำถามปลายเปิดที่ผลักดันให้ชุมชนเกิดความคิด
ในการแก้ปัญหา ซึ่งในกระบวนการส่งเสริมให้ชุมชนต้องวิเคราะห์ปัญหา กำหนดให้ชัดเจนว่า
จริงๆ แล้วปัญหาและสิ่งที่ต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นคืออะไร เลือกและสรุปแนวทางการเป็นไป
ได้ที่จะกำหนดเป็นประเด็นที่ต้องแก้ไขพัฒนาร่วมกัน ดังคำกล่าวของตัวแทนผู้ให้การ
สัมภาษณ์ดังนี้

“...ที่ว่ามันเป็นกระบวนการทำงานที่ดีเพื่อให้ชุมชนได้ร่วมแก้ไขปัญหาก็ถูกจุด
เพราะคนในชุมชนคือผู้อยู่อาศัยเองย่อมเข้าใจชุมชนมากกว่าคนนอกชุมชนอยู่แล้ว...”

(จี, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพผู้ประกอบการที่พักอาศัย,

สัมภาษณ์เมื่อ 3 กรกฎาคม 2563)

“...ใช่เลยตรงใจกับสิ่งที่นำคิดมานานแล้วแต่บางทีก็ไม่ว่าจะบอกกับชาวบ้านคนอื่นๆ ให้เข้าใจแบบเราอย่างไร
แต่มีกระบวนการนี้แหละที่เขาจัดขึ้น มันทำให้เราเองมองปัญหาได้ตรงกัน
หลังจากนั้นก็พร้อมลุยช่วยสนับสนุนทางหน่วยงานที่มาดำเนินการอย่างเต็มที่เลย...”

(ไอ, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพค้าขาย (กลุ่มประชาชน),

สัมภาษณ์เมื่อ 3 กรกฎาคม 2563)

“...มันทำให้เราจับจุดปัญหาได้ถูก และมีวิธีการในการแก้ไขปัญหาที่เป็นลำดับ
ชุมชนเรานั้นก็ยังมีคนคิดอยากจะช่วยกันแก้ปัญหาแหละแต่บางทีมันก็ไม่ถูกจุดมันเลยก็ไม่จบเสียที...”

(ดี, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพธุรกิจส่วนตัว (กลุ่มประชาชน),

สัมภาษณ์เมื่อ 1 กรกฎาคม 2563)

“...ปกติเราอาจจะมีกรหาทางแก้ปัญหาแบบสะเปะสะปะ แบบไม่มีการหาสาเหตุ หรือไม่มีการมองที่รอบด้านแบบนี้ กระบวนการนี้จะทำให้เรามองอย่างรอบคอบและละเอียดมากขึ้น ทำให้เราเข้าใจปัญหาได้อย่างถ่องแท้ และแก้ไขได้ตรงจุดเหมาะกับชุมชนเราจริงๆ...”
(แอล, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพข้าราชการ (สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์)
สัมภาษณ์เมื่อ 3 กรกฎาคม 2563)

“...ทำน้ำบ้านเราแต่ก่อนมันเล็กซึ่งก็ได้แต่รอให้ใครสักคนมาแก้ไข ถ้ามองว่าจะให้พี่ไปทำใหม่ก็คงตอบมาคงจะเป็นไปไม่ได้เพราะลำพังตัวเราเสียงมันเบาทำไม่ได้หรอก แต่พอได้มาฟังในโครงการนี้เขามองจุดเดียวกับเรา ปัญหาที่แผละที่เราอยากแก้ ดูแล้วก็มีแนวโน้มว่าหลายคนในที่ประชุมก็เห็นถึงปัญหาตรงนี้เหมือนกัน...”
(ซี, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพผู้ประกอบการร้านอาหาร,
สัมภาษณ์เมื่อ 1 กรกฎาคม 2563)

4.2.2.2 ปัญหาและอุปสรรคของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิง ออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Define (กำหนดประเด็น ปัญหา)

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าปัญหาและอุปสรรคของลักษณะการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบคือ ในการดำเนินงานขั้นตอน Define การกำหนด ประเด็นปัญหา หากทางโครงการสามารถรวมประชาชนที่มีจำนวนมาก หลากหลายระดับ หรือหลายตำแหน่งหน้าที่การงาน ไม่เลือกเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ก็จะส่งผลทำให้ได้ประเด็น ปัญหาที่หลากหลายและตอบโจทย์คนในชุมชนได้ในวงกว้างมากยิ่งขึ้นดังคำกล่าวของตัวแทน ผู้ให้การสัมภาษณ์บางส่วนดังนี้

“...บางที่ปัญหาที่เราพร้อมกันกำหนดอาจจะตอบโจทย์ได้บางส่วน ซึ่งถ้าจะให้โฟกัสทุกพื้นที่ย่านพร้อมกันคงต้องแบ่งสัดส่วนการแก้ก่อน ซึ่งบางที่ประชาชนบางส่วนที่ไม่ได้เข้าร่วมอาจจะอยากนำเสนอปัญหาอื่นที่อยากจะให้แก้ก่อน และบางที่ผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมบางคนอาจมีวิธีที่ดีกว่าเราก็ได้...”
(แอล, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพข้าราชการ (สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์),
สัมภาษณ์เมื่อ 3 กรกฎาคม 2563)

4.2.3. ขั้น Ideate (การระดมความคิดหาแนวทางแก้ปัญหา)

ตารางที่ 3 วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ขั้น Ideate (การระดมความคิดหาแนวทางแก้ปัญหา)

กระบวนการคิดเชิงออกแบบ	ลักษณะการเข้าร่วมของชุมชน	ผลสำเร็จที่เกิดจากกระบวนการ	ปัญหาและอุปสรรค
ขั้น Ideate (การระดมความคิดหาแนวทางแก้ปัญหา)	ร่วมระดมความคิดและคัดเลือกวิธีการแก้ปัญหาหรือสิ่งที่ชุมชนต้องการพัฒนาที่ดีที่สุด	มีการจัดกระบวนการทำงานร่วมกันเป็นทีมระหว่างตัวแทนชุมชน ผู้ประกอบการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หน่วยงานราชการและนักวิชาการจากต่างสาขา และจัดประชุมกลุ่มย่อยที่ส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมกล้าแสดงความคิดเห็น อย่างอิสระ พร้อมจัดหมวดหมู่และคัดเลือกวิธีแก้ปัญหาที่ดีที่สุดจากวงประชุมเพื่อให้ได้แนวทางการแก้ปัญหาที่รอบด้านและแตกต่างจากวิธีการเดิมๆ	เป็นขั้นตอนที่ใช้เวลานานค่อนข้างมาก ทำให้การดำเนินวงประชุมกินเวลาและในบางกลุ่มที่มีผู้ที่นำเสนอความคิดเห็นที่มาก จะเบียดบังเวลาของคนอื่นๆในกลุ่มที่จะนำเสนอได้ ดังนั้นผู้ดำเนินการประชุมกลุ่มย่อยต้องควบคุมเวลาในการเปิดให้ระดมความคิด และมีวิธีกระตุ้นให้ผู้ที่จะนำเสนออย่างน้อยให้ได้ร่วมนำเสนอความคิดเห็นมากขึ้น และกลุ่มคนที่มาเข้าร่วมถ้ามีวัยรุ่นเพิ่มมากขึ้นก็ทำให้เห็นแนวความคิดที่สร้างสรรค์มากขึ้นและไม่ถูกจำกัดด้วยคำว่า เป็นไปไม่ได้ และ ไม่น่าจะทำได้ และจะเป็นการผสมผสานความคิดเห็นทั้งผู้ใหญ่และวัยรุ่นเพื่อการตอบโจทย์การแก้ปัญหาได้ครอบคลุมมากขึ้น

ที่มา: วิเคราะห์ข้อมูลโดยผู้วิจัย (2563)

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่าลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในชั้น Ideate ขั้นตอนนี้ทางโครงการได้จัดกระบวนการเพื่อการระดมความคิดร่วมกันระหว่างประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนเป็นอีกหนึ่งวิธีการค้นหาคำตอบของปัญหาที่หลากหลาย ทางผู้รับผิดชอบโครงการเริ่มด้วยการจัดผู้เข้าร่วมประชุมเป็นกลุ่มย่อยเป็นเวทีที่ให้ประชาชนได้นำเสนอความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่อย่างอิสระไม่จำกัดคำตอบ และใช้กระดาษ Post-it มาเป็นส่วนหนึ่งในการเขียนเสนอความคิด และรวบรวมจัดกลุ่มประเภทของสิ่งที่ได้ สามารถทำให้คัดเลือกวิธีการแก้ปัญหาหรือสิ่งที่จะพัฒนาที่ดีที่สุดก่อนที่จะดำเนินงานในขั้นต่อไป ซึ่งในขั้นตอนนี้ชุมชนได้ร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนายานเริ่มจากการระดมความคิดแบบไม่จำกัดกรอบแล้วสรุปรวมจัดหมวดหมู่ของแนวทางการพัฒนาได้ดังนี้

1) พื้นที่ริมคลองผดุงกรุงเกษม

- ปรับปรุงน้ำในคลองให้ใสสะอาด
- มีพื้นที่สีเขียวริมคลอง
- มีพื้นที่ทำกิจกรรมพักผ่อนบริเวณริมคลอง
- สร้างสะพานสูงคล้ายในสมัยก่อนเพื่อให้เรือสามารถวิ่งไปมาในคลองได้อย่างสะดวก

2) พื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา

- มีทางเดินชมแม่น้ำและย่านเก่า
- มีพื้นที่พักผ่อน และทำกิจกรรมริมแม่น้ำ
- มีพื้นที่สีเขียวที่เป็นพื้นที่สาธารณะโดยออกแบบเป็นสวนริมน้ำมีต้นไม้ใหญ่ให้ความร่มรื่น
- มีการออกแบบทำน้ำให้น่าสนใจ และมีเอกลักษณ์ที่ดึงดูดผู้คนให้เข้ามาใช้ประโยชน์

- มีทางเดินริมน้ำที่เชื่อมต่อกัน

3) พื้นที่ว่างในชุมชน

- มีที่นั่งเล่น ทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชนทุกช่วงวัย
- ปรับปรุงพื้นที่ว่างให้เป็นพื้นที่สีเขียว มีความร่มรื่นจากต้นไม้
- ปรับปรุงพื้นที่ให้สะอาดน่าเดิน เป็นระเบียบเรียบร้อย

4) ทรอกซอย

- ปรับปรุงหน้าบ้านแต่ละบ้านให้สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย และมีไฟฟ้าแสงสว่างที่เพียงพอ มีมุมถ่ายรูป ตามทรอกซอย เช่น ภาพวาดตามผนัง การจัดแสดงงานศิลปะ และติตโคมไฟแบบจีน

- มีการทำสวนแนวตั้ง หรือสวนกระถางในซอย

- เสริมสร้างเอกลักษณ์ให้แต่ละย่าน ทรอก และซอยเล็กๆในชุมชน

และการตีเส้นทางจักรยานในทรอกให้ชัดเจน

ดังกล่าวบางส่วนของผู้ให้สัมภาษณ์ที่ได้เข้าร่วมในขั้นตอน การระดมความคิดเห็นหาแนวทางแก้ปัญหา (Ideate) ดังนี้

“...ทีมงานเขาจะมีกระดาษใบเล็กๆ (post it) แจกให้เราเขียนนำเสนอความคิดเห็นอย่างไม่จำกัดเลยในแต่ละข้อที่เข้ามาให้เราช่วยกันคิดในกลุ่ม...”

(แอล, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพข้าราชการ (สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์), สัมภาษณ์เมื่อ 3 กรกฎาคม 2563)

“...ขั้นตอนนี้สนุกเลยแต่ละคนในกลุ่มได้ร่วมกันออกความคิดเห็นต่าง ๆ นานา รู้สึกว่ามั่นกระตุ้นให้เรายังอยากจะทำเสนอวิธีแก้ปัญหา

และเวลาที่นำเสนอจุดที่อยากจะพัฒนานั้นก็สามารถเสนอได้แบบไม่จำกัดในกลุ่มเราจริงๆ...”

(บี, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพค้าขาย (กลุ่มประชาชน), สัมภาษณ์เมื่อ 2 กรกฎาคม 2563)

“...พี่ก็มีส่วนช่วยเขาออกความคิดเห็นหลายอย่างอยู่นะ

เขาให้เรานำเสนอและเขียนในกระดาษใบเล็กๆที่มีกาวแปะได้บางๆกลางวงประชุม การช่วยกันคิดช่วยกันทำแบบนี้ดีเหมือนกันมีหลายอย่างที่มองแล้วทำให้ย่านเราพัฒนาให้เจริญได้...”

(ซี, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพผู้ประกอบการร้านอาหาร, สัมภาษณ์เมื่อ 1 กรกฎาคม 2563)

4.2.3.1 ปัจจัยความสำเร็จของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิง
ออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Ideate (หาแนวทาง
แก้ปัญหา)

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่าปัจจัยความสำเร็จของลักษณะการมีส่วนร่วมของ
ชุมชนในชั้น Ideate คือ ขั้นตอนนี้ก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันเป็นทีม เพราะนักออกแบบ
หรือผู้รับผิดชอบโครงการมีการจัดกระบวนการทำงานร่วมกันเป็นทีมมีทั้งประชาชนในชุมชน
ผู้ประกอบการ หน่วยงานต่างๆ และทีมผู้เชี่ยวชาญจากต่างสาขา และมีกระบวนการดำเนิน
วงประชุมที่กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อยกล้าแสดงความคิดเห็น อย่างอิสระไม่ปิดกั้น
เพื่อให้ได้แนวทางการแก้ปัญหาที่รอบด้านและแตกต่างจากวิธีการเดิมๆ อย่างแท้จริง
การระดมความคิดใหม่ๆ อย่างไม่มีขีดจำกัด หรือการสร้างความคิดต่างๆ ให้เกิดขึ้น โดยเน้น
การหาแนวคิดและแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้มากที่สุด หลากหลายที่สุด โดยความคิดและ
แนวทางต่างๆ ที่คิดขึ้นมานั้นก็เพื่อตอบโจทย์ปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชนในต่อเนื่องจากชั้น
Define ที่สามารถระบุปัญหาที่แท้จริงได้ก่อน ดังคำกล่าวของตัวแทนผู้ให้การสัมภาษณ์ดังนี้

“...ขั้นตอนนี้ทำให้เราสามารถมองวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ได้รอบมุม หลากหลายมุมมอง
และทำให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น
ที่ว่าหลายหัวช่วยกันระดมคิดดีกว่าหัวเดียวอยู่แล้ว...”

(เอ็น, (นามสมมติ) เพศชาย วัยกลางคน อาชีพข้าราชการ (ตัวแทนโรงเรียนในพื้นที่),
สัมภาษณ์เมื่อ 2 กรกฎาคม 2563)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

“...คิดว่าบางทีที่เขาเสนอความคิดกันมาหลายๆความคิดนั้น
มันก็สามารถทำให้เราหาทางแก้ปัญหาอื่นๆ สාරองได้เยอะขึ้น...”

(เอ็ม, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพผู้ประกอบการร้านขายของชำ,
สัมภาษณ์เมื่อ 1 กรกฎาคม 2563)

“...ข้อดีของมันคือจากไอเดียแก้ปัญหาที่หลากหลายเยอะๆ มันสามารถหยิบไอเดียที่คล้ายกัน
หรืออยู่ในกลุ่มทิศทางโซนพื้นที่เดียวกัน
มารวมกันให้เป็นวิธีแก้ไขใหม่ที่เริ่มจากไอเดียเล็กๆได้...”

(ดี, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพธุรกิจส่วนตัว (กลุ่มประชาชน),
สัมภาษณ์เมื่อ 1 กรกฎาคม 2563)

“...ที่ว่าการที่เราคิดบนพื้นฐานข้อมูลของเราเพียงด้านเดียวมันไม่พอ การได้มาคุยปรึกษาแลกเปลี่ยนกันมันได้ข้อมูลและมุมมองที่หลากหลายเท่าที่สังเกตเห็นมีบางคนแลดูไม่ค่อยจะกล้าพูดเขาก็พยายามคิดหาวิธีทางหรือแฮร์ไอเดียที่ได้ออกมาได้เหมือนกัน รู้สึกว่ามันทำให้เรามองเห็นอะไรรอบด้าน และช่วยกันหาตัวเลือกที่ดีที่สุด ก่อนนำไปใช้แก้ปัญหาจริง เพื่อนำไปปฏิบัติจริงกับชุมชนเรา...”

(ซี, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพผู้ประกอบการร้านอาหาร, สัมภาษณ์เมื่อ 1 กรกฎาคม 2563)

“...มีน้องคนหนึ่งเป็นคนหนุ่มเขานำเสนอแนวความคิดใหม่ในการพัฒนาชอยบ้านเรา และเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาในรูปแบบต่างๆ แบบทะลวงกรอบความคิดแบบเดิมๆ ที่เราคิดกันเลย พี่ว่าดีนะมันเปิดโลกทัศน์มุมมองใหม่ๆ ให้พี่เยอะเลย...”

(เอช, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพธุรกิจส่วนตัว (กลุ่มประชาชน), สัมภาษณ์เมื่อ 1 กรกฎาคม 2563)

“...ที่ว่าการได้แยกมาระดมความคิดแบบกลุ่มย่อยๆ มันทำให้พี่กล้าเสนอไอเดียมากขึ้นนะ ถ้าวางใหญ่เกินบางทีเราก้เขินหรือบางทีเสนอชนกันเยอะไปไม่รู้จะฟังใครเลย...”

(ดี, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพธุรกิจส่วนตัว (กลุ่มประชาชน), สัมภาษณ์เมื่อ 1 กรกฎาคม 2563)

4.2.3.2 ปัญหาและอุปสรรคของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Ideate (หาแนวทางแก้ปัญหา)

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่าปัญหาและอุปสรรคของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ คือ จุดที่สำคัญในการทำกระบวนการคิดเชิงออกแบบก็คือ การควบคุมเวลา เช่นผู้ดำเนินการควรจำกัดเวลาให้คนออกไอเดีย ให้เกิดการระดมสมองที่ไม่หลงประเด็นจนเกินไปเพื่อรักษาเวลาส่วนรวมและเพื่อให้สามารถนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาต่อได้เร็วมากขึ้น ดังคำกล่าวของตัวแทนผู้ให้การสัมภาษณ์บางส่วนดังนี้

“...มีบางคนพยายามเสกไอเดียออกมาเรื่อยๆ ให้หลากหลายที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยบางทีก็อาจจะลืมฟังเสียงคนอื่นบ้างที่ว่าคนที่เป็นผู้นำกลุ่ม ต้องจัดการเรื่องการแบ่งช่วงเวลาให้คนนำเสนอให้ทั่วถึงมากขึ้น...”
(ตี, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพธุรกิจส่วนตัว (กลุ่มประชาชน), สัมภาษณ์เมื่อ 1 กรกฎาคม 2563)

นอกจากนั้นกลุ่มคนที่มาเข้าร่วมถ้ามีวัยรุ่นเพิ่มมากขึ้นก็ทำให้เห็นแนวความคิดที่สร้างสรรค์มากขึ้นและไม่ถูกจำกัดด้วยคำว่า เป็นไปไม่ได้ และ ไม่น่าจะทำได้ และจะเป็นการผสมผสานความคิดทั้งผู้ใหญ่และวัยรุ่นเพื่อการตอบโจทย์การแก้ปัญหาได้ครอบคลุมมากขึ้น ดังคำกล่าวของตัวแทนผู้ให้การสัมภาษณ์บางส่วนดังนี้

“...คิดว่าข้อจำกัดมันก็มีอยู่บ้างนะ บางทีเราก็อายุเริ่มมากแล้วบางทีมันคิดตามไม่ทันคนหนุ่มคนสาว ที่เขาตั้งสืบทอดโครงการต่อ แต่เขาก็มีการถามตลอดแหละว่าตรงนี้เราเห็นตรงกันไหม มีการให้เขียนปัญหาหรือให้เราแสดงความคิดเห็นใส่กระดาษใบเล็กๆด้วยว่าเราคิดเห็นอย่างไรจากคำถามที่เขาถามมา พี่เองก็เกิดการเรียนรู้ในมุมมองใหม่ๆจากคนหนุ่มสาวนั้น...”
(ซี, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพผู้ประกอบการร้านอาหาร, สัมภาษณ์เมื่อ 1 กรกฎาคม 2563)

4.2.4 ชั้น Prototype (พัฒนาต้นแบบ)

ตารางที่ 4 วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Prototype (พัฒนาต้นแบบ)

กระบวนการคิดเชิงออกแบบ	ลักษณะการเข้าร่วมของชุมชน	ผลสำเร็จที่เกิดจากกระบวนการ	ปัญหาและอุปสรรค
ชั้น Prototype (พัฒนาต้นแบบ)	ร่วมร่างภาพสิ่งที่อยากให้เกิดขึ้นในพื้นที่จริงตามจุดต่างๆ ที่ได้นำเสนอกันมาและร่วมตรวจสอบผังต้นแบบที่ทางโครงการจัดทำ	มีกระบวนการร่วมกันสร้างภาพบริบทสิ่งที่จะเกิดขึ้นจริงในช่วงการประชุมและจัดทำภาพจำลองแสดงข้อมูลในภาพหลังด้วย จึงทำให้สื่อสารแนวทางการแก้ปัญหาตามที่ได้วางแผนร่วมกันให้เข้าใจง่ายและตรงกันยิ่งขึ้น	ชั้นตอนนี้เนื่องจากโครงการดังกล่าวมีลักษณะที่ต้องใช้ความเชี่ยวชาญในการสร้างผังต้นแบบขึ้นมา ประชาชนจึงสามารถมีส่วนร่วมได้เพียงช่วงต้นคือ การร่างภาพคร่าวๆจากสิ่งที่ยากร่วมกันแก้ปัญหาให้ชุมชน

ที่มา: วิเคราะห์ข้อมูลโดยผู้วิจัย (2563)

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่าลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในขั้น Prototype การร่วมกันพัฒนาต้นแบบ คือ ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการระดมความคิดในการออกแบบโครงการและแนวทางการจัดการบริหารพื้นที่ในอนาคต ซึ่งในโครงการมีแบ่งกลุ่มย่อยเป็น 3 พื้นที่ ได้แก่ ทำน้ำ สวัสดิ์และทำน้ำเหยอิง ทำน้ำภานุรังษี และย่านจักรวรรดิ ชุมชนภิรมย์ ชุมชนสะพานหิน ชุมชนคลองโอ่งอ่าง นอกจากจะร่วมกันแสดงความคิดเห็นแล้วประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวาดภาพต้นแบบในใจที่ตนอยากให้เกิดการพัฒนาขึ้นร่วมกันเช่น อยากให้มีพื้นที่สาธารณะในชุมชนและสวนสีเขียว มีพื้นที่ให้ได้นั่งพักผ่อน มีทางเดินสุขภาพ มีพื้นที่ทำกิจกรรมของชุมชน มีป้ายบอกทางที่เพียงพอพร้อมทั้งปรับพื้นผิวทางเดิน ทำน้ำมีความสะอาดเดินทางสะดวก รวมไปถึงมีพื้นที่จัดแสดงประวัติศาสตร์ของชุมชนด้วย สำหรับประชาชนบางส่วนที่อาจจะวาดภาพไม่ถนัดก็มีส่วนร่วมในการช่วยดูแบบที่วาดกันว่าตรงใจหรือไม่ หลังจากนั้นทางโครงการก็รวบรวมแบบที่เกิดขึ้นบางส่วนไปพัฒนาเป็นแบบจำลองภาพผังการพัฒนาพื้นที่ในย่านเป็นลำดับถัดไป ดังคำกล่าวบางส่วนของผู้ให้สัมภาษณ์ที่ได้เข้าร่วมในขั้นตอน การร่วมกันพัฒนาต้นแบบ (Prototype) ดังนี้

“...ก่อนที่เขาจะเอาสิ่งที่พวกเราช่วยกันนำเสนอขึ้นไปสร้างเป็นแบบภาพจำลองตามที่โครงการบอก พวกเราก็ได้ลองวาดภาพสิ่งที่อยากให้เกิดขึ้นในกระดาษ เป็นสิ่งที่มันอยู่ในใจที่เราอยากให้มันเกิดขึ้นกับชุมชนเราให้เขาเห็น พอทางโครงการเห็นและเข้าใจภาพตรงกับเรา เขาก็รับเอาสิ่งที่เราเสนอไปทำเป็นภาพจำลองเป็นต้นแบบได้ต่อ...”
(บี, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพค้าขาย (กลุ่มประชาชน), สัมภาษณ์เมื่อ 2 กรกฎาคม 2563)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“...แต่ก่อนที่ยังไม่ได้เข้าร่วมโครงการก็ไม่เคยนึกเหมือนกันว่า

เราต้องมีการทำแบบจำลองแบบนี้ก่อนที่จะไปนำเสนอในการประชุมประชาพิจารณ์ใหญ่ พวกเราเองที่เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ที่นี้ได้มีส่วนช่วยกันดูจากแบบจำลองที่น้องๆ เชนำเสนอมาและสังเกตภาพตัวอย่างให้ดูก็ช่วยนำเสนอเพิ่มเติมในบางจุดไป เพราะจะให้ที่วาดเองที่ทำไม่ได้แต่ช่วยเขาอย่างทีบอกแหละ...”
(เค, (นามสมมติ) เพศชาย วัยกลางคน อาชีพธุรกิจส่วนตัว (กลุ่มประชาชน), สัมภาษณ์เมื่อ 2 กรกฎาคม 2563)

“...ที่ว่ามันดีนะแม้ว่าเราจะไม่ใช้ส่วนที่ต้องวาดแบบร่างเองทั้งหมด แต่เขาก็มีความพยายามที่จะให้เราช่วยกันวาดภาพในความคิดในสิ่งที่อยากให้มีในพื้นที่บ้านเราด้วย...”

(ที, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพธุรกิจส่วนตัว (กลุ่มประชาชน),
สัมภาษณ์เมื่อ 1 กรกฎาคม 2563)

4.2.4.1 ปัจจัยความสำเร็จของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิง ออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Prototype (พัฒนา ต้นแบบ)

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่าปัจจัยความสำเร็จของลักษณะการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในชั้นพัฒนาต้นแบบการพัฒนาต้นแบบในโครงการนี้มีการใช้ภาพแสดงข้อมูลแบบ ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นแบบจำลองคร่าวๆ (Mock-up) แบบผังพัฒนาคร่าวๆ มีความสำคัญอย่าง มากสำหรับการคิดเชิงออกแบบ ทั้งนี้ก็เพราะภาพช่วยเปลี่ยนให้สิ่งที่จับต้องไม่ได้กลายเป็นสิ่ง ที่จับต้องได้ เป็นการสร้างบริบทและทำให้สื่อสารแนวคิดต่างๆ ได้เข้าใจง่ายยิ่งขึ้นวิธีที่จะช่วย ให้ทราบว่าผลงานมีจุดบกพร่องหรือปัญหาการใช้งานตรงไหนบ้างได้รวดเร็วขึ้นเป็นอีก ชั้นตอนที่ส่งเสริมให้โครงการดำเนินได้อย่างเห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น นั่นก็คือการสร้างตัวต้น แบบอย่างง่าย (Prototype) และนำไปทดลองใช้จริง ยิ่งทำออกมาแล้วอาจจะไม่ตอบโจทย์ บ้าง แต่จะทำให้ผู้รับผิดชอบโครงการทราบว่าต้องแก้ไขจุดไหนบ้าง ดีกว่าลงทุนพัฒนาเสร็จ แล้วจึงมาทราบภายหลังว่ามีจุดที่ต้องแก้ไข ดังคำกล่าวของตัวแทนผู้ให้การสัมภาษณ์ดังนี้

“...พวกเราก็ได้ลองวาดภาพสิ่งที่อยากให้เกิดขึ้นในกระดาด
สิ่งที่มันอยู่ในใจที่เราอยากให้มีมันเกิดขึ้นกับชุมชนเราให้เขาเห็น

พอทางโครงการเห็นและเข้าใจภาพตรงกับเรา

เขาก็รับเอาสิ่งที่เราเสนอไปทำเป็นภาพจำลองเป็นต้นแบบได้ต่อ...”

(เอ็ม, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพผู้ประกอบการร้านขายของชำ,
สัมภาษณ์เมื่อ 1 กรกฎาคม 2563)

“...การสร้างต้นแบบออกมาเป็นผังเป็นภาพเหมือนจริงให้เห็นก่อนที่จะนำไปผลิตจริง

มันทำให้เราเห็นภาพตรงกัน มีสิ่งไหนที่ต้องแก้เราก็ช่วยกัน

นำเสนอจากแบบจำลองที่เขาทำขึ้นมาได้เลย...”

(ยู, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพรับราชการ (กลุ่มประชาชน),
สัมภาษณ์เมื่อ 2 กรกฎาคม 2563)

4.2.4.2 ปัญหาและอุปสรรคของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Prototype (พัฒนาต้นแบบ)

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่าปัญหาและอุปสรรคของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ คือ ในการพัฒนาต้นแบบที่มีกระบวนการให้ร่วมกันร่างภาพสิ่งที่อยากให้เกิดขึ้นในพื้นที่จริงตามจุดต่างๆที่ได้นำเสนอกันมาและร่วมตรวจสอบผังต้นแบบที่ทางโครงการจัดทำในชั้นตอนนี้เนื่องจากโครงการดังกล่าวมีลักษณะที่ต้องใช้ความเชี่ยวชาญในการสร้างผังต้นแบบขึ้นมาประชาชนจึงสามารถมีส่วนร่วมได้เพียงช่วงต้นคือการร่างภาพคร่าวๆจากสิ่งทีอยากร่วมกันแก้ปัญหาให้ชุมชน

4.2.5 ชั้น Test (ทดสอบ)

ตารางที่ 5 วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Test (ทดสอบ)

กระบวนการคิดเชิงออกแบบ	ลักษณะการเข้าร่วมของชุมชน	ผลสำเร็จที่เกิดจากกระบวนการ	ปัญหาและอุปสรรค
ชั้น Test (ทดสอบ)	ร่วมกันตรวจสอบแบบจำลองและแผนที่โครงการพัฒนาย่านแบบมีรายละเอียด	มีกระบวนการร่วมกันทดสอบและตรวจสอบแบบผังต้นแบบของการพัฒนาย่าน รอบที่1:ผู้เข้าร่วมการดำเนินกิจกรรมตั้งแต่ขั้นตอนแรก รอบที่2: ประชาชนในพื้นที่ ผู้ที่สนใจร่วมกันปรึกษาหารือ ทำให้ได้ข้อเสนอแนะเพื่อมาใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้น	ในการเปิดรับฟังความคิดเห็นส่วนใหญ่ในโครงการจะเป็นการเปิดให้ยกมือถาม ซึ่งหากเพิ่มเรื่องการให้สามารถส่งข้อเสนอแบบไม่ระบุตัวตนจะส่งผลทำให้ประชาชนกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นมากขึ้น และจะทำให้ได้ประเด็นที่ต้องพัฒนาแก้ไขของโครงการได้มากยิ่งขึ้น

ที่มา: วิเคราะห์ข้อมูลโดยผู้วิจัย (2563)

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่าลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในชั้น Test การร่วมกันทดสอบ ชั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสำคัญอีกหนึ่งขั้นตอนที่ทางโครงการจัดขึ้นเพื่อจะเลือกวิธีที่ดีที่สุดนำไปแก้ไขปัญหาปฏิบัติจริง เพื่อตอบโจทย์ปัญหาที่ตั้งไว้ มีทั้งการจำลองจัดเป็นโซนทดลองตามแบบที่สร้างขึ้นในพื้นที่จริงบางส่วน และที่เป็นแผนผังภาพรวมทั้งย่าน เป็นชั้นการทดลองหรือทดสอบจริงว่ามีประสิทธิภาพหรือไม่ ตลอดจนเก็บข้อมูลเพื่อนำมาประมวลผลด้วย โดยชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมกันตรวจสอบแบบจำลองและแผนที่โครงการพัฒนาย่านแบบมีรายละเอียดที่ได้จัดทำขึ้นเพื่อประเมินว่าแบบมีความเหมาะสมหรือไม่ พื้นที่ใช้สอยเพียงพอต่อการใช้งานหรือไม่ การจัดวางตำแหน่งการใช้สอยเหมาะกับพื้นที่หรือไม่และพื้นที่ที่ออกแบบสะดวกต่อการใช้งานของคนทุกกลุ่มหรือไม่เพื่อพัฒนาปรับปรุงเตรียมพร้อมสู่การนำเสนอผังแม่บทการอนุรักษ์การฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง และในช่วงเวทีการประชุมนำเสนอผังแม่บทการอนุรักษ์การฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง ที่จัดในครั้งต่อมาทั้งชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประชาชนทั่วไปที่สนใจและสื่อมวลชนก็ได้มาเข้าร่วมปรึกษาหารือการนำเสนอผังแม่บทการอนุรักษ์การฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง เพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องพร้อมกับการสร้างความร่วมมือในการขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งหลังจากประชุมปรึกษาหารือแล้วจึงได้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อไปพัฒนาในจุดที่ยังต้องพัฒนาให้สมบูรณ์ของย่านต่อไป ดังคำกล่าวบางส่วนของผู้ให้สัมภาษณ์ที่ได้เข้าร่วมในชั้นตอน การร่วมกันทดสอบ (Test) ดังนี้

“...จากข้อสรุปที่พี่ได้ช่วยกันคิดทำกับทางโครงการ

มีการให้ไปลองทำจริงบางจุดในพื้นที่จริงของชุมชน เพื่อการทดสอบประสิทธิภาพ

ให้คนในชุมชนร่วมประเมินผลก่อน เสร็จแล้วก็นำเอาปัญหาหรือข้อดีข้อเสีย

ที่เขาวิจารณ์ขึ้นมาปรับปรุงแก้ไข ก่อนนำไปทำจริงอีกครั้ง...”

(โอ, (นามสมมติ) เพศชาย วัยกลางคน อาชีพอิสระ (กลุ่มประชาชน),

สัมภาษณ์เมื่อ 3 กรกฎาคม 2563)

“...ชั้นตอนนี้จุดพี่ที่เขาเป็นตัวแทนชุมชนที่เข้าช่วยกันทำในโครงการ

ก็ได้เข้ามาร่วมฟังการนำเสนอจากผู้ที่เขารับผิดชอบโครงการในห้องใหญ่มีคนเยอะขึ้น

แต่ก็มีเพื่อนพี่บางคนได้เป็นตัวแทนสัมภาษณ์ในวิดีโอ

ที่เข้าถ่ายทำเป็นสื่อบนวันที่เขาทำประชาพิจารณ์ด้วยนะ...”

(ซี, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพผู้ประกอบการร้านอาหาร,

สัมภาษณ์เมื่อ 1 กรกฎาคม 2563)

4.2.5.1 ปัจจัยความสำเร็จของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิง ออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Test (ทดสอบ)

จากตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่าปัจจัยความสำเร็จของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในชั้น Test คือการนำผลงานต้นแบบไปให้กลุ่มเป้าหมายได้ทดลองใช้งาน หรือร่วมกันทดสอบตรวจสอบ เพื่อสังเกตประสิทธิภาพการใช้งาน เป็นอีกหนึ่งปัจจัยของผลสำเร็จที่ทำให้ทางโครงการรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสภาพจริงของบริบทชุมชนและรู้ความต้องการของผู้อยู่อาศัย เพื่อพัฒนาเพิ่มเติมตามข้อเสนอแนะมาใช้ในการพัฒนา และปรับปรุงต่อไป ให้สะดวกต่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านได้มากที่สุดจากแบบจำลองที่สร้างขึ้นมาทดสอบกับประชาชนในพื้นที่ เพื่อร่วมกันประชาพิจารณาถึงคำกล่าวของตัวแทนผู้ให้การสัมภาษณ์ดังนี้

“...การได้นำสิ่งที่เราาร่วมกันคิดพัฒนาขึ้นไปทดลองนำเสนอเป็นผังต้นแบบให้กับคนอื่น ๆ ในชุมชนก็ได้รับผลตอบรับที่ดีแต่ก็มีบางส่วนที่คนที่เขามาดูงานนำเสนอให้ทางเราเพิ่มเติมอีกให้มันดีขึ้น...”

(จี, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพผู้ประกอบการที่พักอาศัย,
สัมภาษณ์เมื่อ 3 กรกฎาคม 2563)

“... พี่ว่าการที่ทางโครงการจัดให้มีประชาชนคนอื่น ๆ ที่ไม่ได้อยู่ในทีมที่จัดทำโครงการมาก่อนหน้านี้ ให้เขามาร่วมกันตรวจสอบดูแบบจำลองและแผนที่โครงการพัฒนาย่านแบบมีรายละเอียด ที่ได้จัดทำขึ้นเพื่อประเมินว่าแบบที่ทำมามีความเหมาะสม หรือพอการจัดวางตำแหน่งการใช้สอยเหมาะกับพื้นที่หรือไม่ และสะดวกต่อการใช้งานของคนทุกกลุ่มในชุมชนหรือไม่ นั่นมันทำให้มีพัฒนาปรับปรุงที่ดีขึ้น แล้วจะได้เตรียมพร้อมสู่การนำเสนอเป็นผังแม่บทการอนุรักษ์การฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องต่อไปได้...”

(ซี, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพผู้ประกอบการร้านอาหาร,
สัมภาษณ์เมื่อ 1 กรกฎาคม 2563)

4.2.5.2 ปัญหาและอุปสรรคของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิง ออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย ชั้น Test (ทดสอบ)

จากตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่าปัญหาและอุปสรรคของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบคือ การร่วมกันตรวจสอบแบบจำลองและแผนที่โครงการพัฒนาย่านแบบมีรายละเอียด ในช่วงการเปิดรับฟังความคิดเห็นส่วนใหญ่ในโครงการจะเป็นการเปิดให้ยกมือถาม ซึ่งหากเพิ่มเรื่องการให้สามารถส่งข้อเสนอแบบไม่ระบุตัวตนจะส่งผลทำให้ประชาชนกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นมากขึ้น และจะทำให้ได้ประเด็นที่ต้องพัฒนาแก้ไขของโครงการได้มากยิ่งขึ้น

4.3 แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านเมืองเก่า

กระบวนการคิดเชิงออกแบบเป็นกระบวนการที่เป็นแนวทางทางที่ดีของการดึงความสามารถของชุมชนเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพื้นที่เมือง เศรษฐกิจและสังคมได้เป็นอย่างดี แต่ก็มีข้อพึงระวังคือกระบวนการคิดเชิงออกแบบเป็นกระบวนการที่เน้นบุคคลเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นแนวทางแก้ปัญหาที่มีความเฉพาะเจาะจงในบางบริบทของวัฒนธรรมหนึ่งอาจจะไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาในบริบททางวัฒนธรรมอื่นๆ ซึ่งผู้ดำเนินงานต้องศึกษาบริบทและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆให้ดีกว่า โดยผู้วิจัยสามารถสรุปแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบทั้ง 5 ขั้นตอนในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านเมืองเก่า วิเคราะห์สรุปในประเด็นลักษณะกระบวนการที่ต้องทำให้เกิดขึ้นกับประชาชนและผู้เข้าร่วมโครงการในพื้นที่และผลลัพธ์ที่เกิดจากกระบวนการคิดเชิงออกแบบ และข้อควรคำนึงถึงการนำกระบวนการคิดเชิงออกแบบมาใช้กับประชาชนและผู้เข้าร่วมโครงการในพื้นที่ ดังตารางที่ 6-10 ได้ดังนี้

ตารางที่ 6 แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ
ขั้น Empathize (เข้าใจปัญหา)

กระบวนการ	ลักษณะกระบวนการที่ต้องทำให้เกิดขึ้นกับประชาชนและผู้เข้าร่วมโครงการในพื้นที่และผลลัพธ์ที่เกิดจากกระบวนการคิดเชิงออกแบบ	ข้อควรคำนึงถึงการนำกระบวนการคิดเชิงออกแบบมาใช้กับประชาชนและผู้เข้าร่วมโครงการในพื้นที่
ขั้น Empathize (เข้าใจปัญหา)	หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการต้องเข้าใจปัญหา เข้าถึงผู้คนและพื้นที่ก่อนและส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมรับฟังข้อมูลปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทำความเข้าใจกับปัญหาและเสนอปัญหาอื่นๆ ทำให้สามารถสร้างจุดร่วม และความตระหนักความเข้าใจปัญหาของชุมชนอย่างถ่องแท้ให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน	หากผู้เข้าร่วมโครงการบางส่วนที่ยังไม่เคยเข้าร่วมกระบวนการคิดเชิงออกแบบมาก่อน ซึ่งอาจจะทำให้เป็นอุปสรรคในการรับรู้เข้าใจประเด็นของปัญหาได้อย่างเข้าใจจึงต้องมีวิทยากรหรือคนกลางที่ต้องมีความเชี่ยวชาญ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจปัญหาและสามารถออกความคิดเห็นหรือมองในมุมมองต่อประเด็นปัญหาได้

ที่มา: วิเคราะห์ข้อมูลโดยผู้วิจัย (2563)

ตารางที่ 7 แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ
 ขั้น Define (การกำหนดประเด็นปัญหา)

กระบวนการ คิดเชิงออกแบบ	ลักษณะกระบวนการที่ต้องทำให้เกิด ขึ้นกับประชาชนและผู้เข้าร่วมโครงการ ในพื้นที่และผลลัพธ์ที่เกิดจากกระบวนการ คิดเชิงออกแบบ	ข้อควรคำนึงถึงการนำกระบวนการ การคิดเชิงออกแบบมาใช้กับประชาชนและ ผู้เข้าร่วมโครงการในพื้นที่
ขั้น Define (กำหนดประเด็น ปัญหา)	หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการต้องส่งเสริมให้ ประชาชนในชุมชนร่วมวิเคราะห์ปัญหาร่วม เสนอประเด็นปัญหา แนวทางความเป็นไปได้ ที่จะกำหนดเป็นประเด็นที่ต้องแก้ไขพัฒนา และ ระบุความต้องการแก้ไขและพัฒนาจุด ต่างๆในพื้นที่ของย่านร่วมกัน เพื่อตอบโจทย์ ความต้องการของคนในชุมชนได้ทั่วถึงมากขึ้น	ถ้าหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการสามารถรวม ประชาชนที่มีจำนวนและหลากหลายอาชีพที่ อาศัยอยู่ในชุมชนมากขึ้น ให้มาเข้าร่วมโครงการ ได้จะทำให้ขั้นการกำหนดระบุประเด็นของการ แก้ปัญหาครอบคลุมตามความต้องการของคนใน ชุมชนได้ทั่วถึงมากขึ้น

ที่มา: วิเคราะห์ข้อมูลโดยผู้วิจัย (2563)

ตารางที่ 8 แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ
 ขั้น Ideate (การระดมความคิดหาแนวทางแก้ปัญหา)

กระบวนการ คิดเชิงออกแบบ	ลักษณะกระบวนการที่ต้องทำให้เกิด ขึ้นกับประชาชนและผู้เข้าร่วมโครงการ ในพื้นที่และผลลัพธ์ที่เกิดจากกระบวนการ คิดเชิงออกแบบ	ข้อควรคำนึงถึงการนำกระบวนการ การคิดเชิงออกแบบมาใช้กับประชาชนและ ผู้เข้าร่วมโครงการในพื้นที่
ขั้น Ideate (การระดม ความคิดหา แนวทาง แก้ปัญหา)	ทางหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการต้อง ส่งเสริมให้ชุมชนหน่วยงานที่รับผิดชอบ โครงการต้องส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน ร่วมกันระดมความคิดและจัดประชุมกลุ่มย่อย ที่ต้องมีผู้ดำเนินการย่อย หรือปรึกษาเพื่อพลัก ดันให้ผู้เข้าร่วมกล้าแสดงความคิดเห็น อย่าง อิสระ และร่วมกันคัดเลือกวิธีแก้ปัญหาที่ดี ที่สุดจากวงประชุมเพื่อให้ได้แนวทางการ แก้ปัญหาที่รอบด้านและแตกต่างจากวิธีการ เดิมๆตอบโจทย์การแก้ปัญหาหรือสิ่งที่ชุมชน	ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ใช้เวลาค่อนข้างมาก อาจ จะทำให้การดำเนินงานประชุมเกินเวลาที่กำหนด ไว้ หรือในบางกลุ่มที่มีผู้นำเสนอความคิดเห็น ที่มาก อาจจะทำให้เบียดบังเวลาของคนอื่นๆในกลุ่มที่ จะนำเสนอได้ ดังนั้นผู้ดำเนินการประชุมกลุ่ม ย่อยต้องควบคุมเวลาในการเปิดให้ระดม ความคิดและมีวิธีกระตุ้นให้ผู้ที่จะนำเสนอ น้อยให้ได้ร่วมนำเสนอความคิดเห็นที่มากขึ้น และกลุ่มคนที่มาเข้าร่วมถ้ามีวัยรุ่นเพิ่มมากขึ้นก็ ทำให้เห็นแนวความคิดที่สร้างสรรค์มากขึ้นและ

กระบวนการ คิดเชิงออกแบบ (ต่อ)	ลักษณะกระบวนการที่ต้องทำให้เกิดขึ้นกับ ประชาชนและผู้เข้าร่วมโครงการในพื้นที่ และผลลัพธ์ที่เกิดจากกระบวนการ คิดเชิงออกแบบ (ต่อ)	ข้อควรคำนึงถึงการนำกระบวนการ การคิดเชิงออกแบบมาใช้กับประชาชนและ ผู้เข้าร่วมโครงการในพื้นที่ (ต่อ)
	ต้องการพัฒนามากที่สุด	ไม่ถูกจำกัดด้วยคำว่า เป็นไปไม่ได้ และ ไม่น่าจะ ทำได้ และจะเป็นการผสมผสานความคิดทั้ง ผู้ใหญ่และวัยรุ่นเพื่อการตอบโจทย์การแก้ปัญหา ได้ครอบคลุมมากขึ้น

ที่มา: วิเคราะห์ข้อมูลโดยผู้วิจัย (2563)

ตารางที่ 9 แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ
ขั้น Prototype (พัฒนาต้นแบบ)

กระบวนการ คิดเชิงออกแบบ	ลักษณะกระบวนการที่ต้องทำให้เกิด ขึ้นกับประชาชนและผู้เข้าร่วมโครงการ ในพื้นที่และผลลัพธ์ที่เกิดจากกระบวนการ คิดเชิงออกแบบ	ข้อควรคำนึงถึงการนำกระบวนการ การคิดเชิงออกแบบมาใช้กับประชาชนและ ผู้เข้าร่วมโครงการในพื้นที่
ขั้น Prototype (พัฒนาต้นแบบ)	หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการต้องส่งเสริมให้ ประชาชนในชุมชนร่วมกันร่างภาพสิ่งที่อยาก ให้เกิดขึ้นในพื้นที่จริงตามจุดต่างๆที่ได้ นำเสนอออกมาและร่วมตรวจสอบผังต้นแบบที่ ทางโครงการจัดทำ ซึ่งจะช่วยให้สามารถสื่อสาร แนวทางการแก้ปัญหาตามที่ได้วางแผน ร่วมกันให้เข้าใจง่ายและตรงกันยิ่งขึ้น	ในขั้นตอนนี้หากโครงการที่จะจัดทำมีรูปแบบ ลักษณะคล้ายกับโครงการนี้หน่วยงานที่ รับผิดชอบโครงการที่ต้องใช้ความเชี่ยวชาญใน การสร้างผังต้นแบบขึ้นมาอาจจะส่งเสริมให้ ประชาชนมีส่วนร่วมได้ในช่วงต้นคือการร่างภาพ คร่าวๆจากสิ่งที่อยากร่วมกันแก้ปัญหาให้ชุมชน

ที่มา: วิเคราะห์ข้อมูลโดยผู้วิจัย (2563)

ตารางที่ 10 แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ
 ชั้น Test (ทดสอบ)

กระบวนการ คิดเชิงออกแบบ	ลักษณะกระบวนการที่ต้องทำให้เกิด ขึ้นกับประชาชนและผู้เข้าร่วมโครงการ ในพื้นที่และผลลัพธ์ที่เกิดจากกระบวนการ คิดเชิงออกแบบ	ข้อควรคำนึงถึงการนำกระบวนการ การคิดเชิงออกแบบมาใช้กับประชาชนและ ผู้เข้าร่วมโครงการในพื้นที่
ชั้น Test (ทดสอบ)	หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการต้องส่งเสริมให้ ประชาชนในชุมชนร่วมกันตรวจสอบ แบบจำลองและแผนที่โครงการพัฒนายาน แบบมีรายละเอียดโดยแบ่งเป็นอย่างน้อยสอง รอบคือรอบผู้เข้าร่วมการดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่ขั้นตอนแรกและรอบที่ 2 คือประชาชนใน พื้นที่ ผู้ที่สนใจร่วมกันปรึกษาหารือ ทำให้ได้ ข้อเสนอแนะเพื่อมาใช้ในการพัฒนาและ ปรับปรุงให้ดีขึ้น	การเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อ โครงการต้องจัดให้มีวิธีการเปิดโอกาสให้ยกมือ ถามในที่ประชุมและวิธีการอื่นแบบไม่ระบุตัวตน ด้วยจะส่งผลทำให้ประชาชนกล้าที่จะแสดงความ คิดเห็นมากขึ้น และจะทำให้ได้ประเด็นที่ต้อง พัฒนาแก้ไขของโครงการได้มากยิ่งขึ้น

ที่มา: วิเคราะห์ข้อมูลโดยผู้วิจัย (2563)

4.4 ปัจจัยอื่นๆที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการอนุรักษ์ พื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารจากรายงานสรุปผลการดำเนินงานฉบับสมบูรณ์
 โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องพ.ศ.2558 และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีส่วน
 เกี่ยวข้องในชุมชนที่เข้าร่วมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ทางโครงการได้จัดขึ้น สามารถ
 วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในแง่ปัจจัยความสำเร็จเป็น 3 ด้าน
 ดังต่อไปนี้

4.4.1 ปัจจัยด้านความคาดหวังหรือผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นจากการโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาด น้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง

จากการศึกษาพบว่าคนในชุมชนคาดหวังอยากเห็นการพัฒนาของชุมชนในทางที่ดี
 ขึ้น โดยมองว่าการผลักดันให้สำเร็จนั้นชุมชนเป็นตัวกำหนดอนาคตของชุมชนเอง

ซึ่งประชาชนในชุมชนย่านตลาดน้อยมีความตระหนักถึงความสำคัญของย่านนี้ และมองเห็นผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อย่านนี้หากไม่ได้พัฒนาและเห็นโอกาสของการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่าน ภายใต้วิสัยทัศน์ร่วมกันที่ว่า ให้ชุมชนย่านตลาดน้อยเป็นแหล่งมรดกวัฒนธรรมและศูนย์กลางเศรษฐกิจริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่มียุทธศาสตร์การดำเนินงาน 3 ยุทธศาสตร์ ทำตามที่ชุมชนเห็นความสำคัญดังนี้คือ

ยุทธศาสตร์ การพัฒนาย่านเศรษฐกิจเก่ากลางเมือง

ยุทธศาสตร์ การฟื้นฟูพื้นที่สาธารณะริมน้ำ

ยุทธศาสตร์ การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม

ซึ่งเมื่อชุมชนเข้าใจผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นตามความคาดหวังที่ตนต้องการจึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ตัดสินใจเข้าร่วมในกระบวนการที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในโครงการครั้งนี้ดังกล่าวที่ให้สัมภาษณ์ของคนในชุมชนที่ได้เข้าร่วมในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในประเด็นความคาดหวังหรือผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นจากการโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อย และพื้นที่ต่อเนื่องซึ่งผู้วิจัยคัดมาในบางส่วนบางตอนหนึ่งที่ว่า

“...เพราะโครงการนี้ตั้งอยู่ในความคาดหวังของคนย่านตลาดน้อย
ที่ต้องการให้เป็นย่านเงินที่สวยงาม..”

(เอ, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพธุรกิจส่วนตัว (กลุ่มประชาชน),
สัมภาษณ์เมื่อ 15 มกราคม 2563)

“...เมื่อก่อนพื้นที่แถวนี้จะเป็นบ้านเก่าหมดและก็จะเหลืออยู่ไม่กี่หลัง
ถ้ามันพังหายไปหมดก็จะมีเหลืออะไรเลย
ดังนั้นมันก็น่าจะอนุรักษ์ไว้เพราะไม่ฉะนั้นก็จะมีเหลือให้เห็น...”

(บี, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพค้าขาย (กลุ่มประชาชน),
สัมภาษณ์เมื่อ 24 มกราคม 2563)

“...อยากเห็นของเก่าๆในชุมชนที่เหลืออยู่ให้อยู่ไปนานๆ
รวมถึงสภาพแวดล้อม ความสะอาด ความเรียบร้อย
บรรยากาศ วัฒนธรรม การค้าขาย การดำรงชีวิต
การค้าขายดั้งเดิมเนี่ยให้ยังคงอยู่คู่ตลาดน้อยตลอดไป...”

(ซี, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพผู้ประกอบการร้านอาหาร,
สัมภาษณ์เมื่อ 15 มกราคม 2563)

“...ถามว่ามีอะไรบ้างที่ไม่ดี ที่มาทำตรงนี้ มันก็ดี ดีที่สุดด้วย
ถ้ามันไม่เกิดนั่นสิ น่าเสียใจที่สุดของคนกรุงเทพ
น่าเสียใจที่สุดของคนตลาดน้อยถ้ามันไม่เกิด
ดังนั้นมันต้องเกิดขึ้น...”

(ดี, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพธุรกิจส่วนตัว (กลุ่มประชาชน),
สัมภาษณ์เมื่อ 28 มกราคม 2563)

“...เพราะรู้สึกว่ายายังอยากอยู่ที่นี้ต่อ
ทำอย่างไรให้หน้าบ้านเราบ้านเขาบ้านทุกคนน่าอยู่...”

(โอ, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพค้าขาย (กลุ่มประชาชน),
สัมภาษณ์เมื่อ 28 มกราคม 2563)

4.4.2 ปัจจัยด้านกลไกการดำเนินงานของหน่วยงานราชการ

หน่วยงานราชการในที่นี่คือสำนักผังเมืองกรุงเทพมหานครและคณะทำงานหลัก (สถาบันอาศรมศิลป์) มีความชำนาญและรอบรู้ด้านการพัฒนาเมืองนอกเหนือจากนั้นยังสร้างความเชื่อมั่นให้กับชุมชน เกิดความไว้วางใจด้วยชื่อเสียงของหน่วยงานและไม่ได้ดำเนินการแต่เพียงผู้เดียวมีการให้ชุมชนได้เข้าร่วมการแก้ปัญหาได้อย่างเต็มที่ในทุกๆขั้นตอน แสดงถึงความโปร่งใสให้ประจักษ์แก่ชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการดังกล่าวอีกทั้งไม่ทิ้งเรื่องการสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชนได้รู้สึกว่าเป็นเจ้าของโครงการเพื่อการพัฒนาพื้นที่จริงๆ และที่สำคัญมีการเผยแพร่องค์ความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนที่ได้กล่าวมาแล้ว พร้อมทั้งมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการ การอบรมให้ความรู้ และเอกสารเผยแพร่ที่มีความต่อเนื่องและสม่ำเสมอทำให้ชุมชนยังเชื่อมั่นในการดำเนินของหน่วยงานราชการ ดังคำกล่าวที่ให้สัมภาษณ์ของคนในชุมชนที่ได้เข้าร่วมในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่จัดโดยหน่วยงานราชการที่ว่าผู้วิจัยคัดมาในบางส่วนบางตอนหนึ่งที่ว่า

“...เราเชื่อว่าเวลาเรานำเสนออะไรไปทางรัฐที่เกี่ยวนี้

อาจจะยอมรับฟังหรือไม่ก็ปฏิบัติให้เราเห็นว่ามีความตั้งใจจริงที่จะทำ

ไม่ว่าแคว้นเรียกร้องความเห็นของเราแล้ว แล้วเราก็ออกความเห็นไปแล้วเนี่ย

แล้วเขาจะไปเก็บไว้เฉยๆแต่มาที่เกี่ยวนี้เขาทำให้เราเชื่อมั่นว่าทำจริง

และชุมชนเราจะพัฒนาได้จริงๆ...”

(เอ็ม, (นามสมมติ) เพศหญิง วัยกลางคน อาชีพผู้ประกอบการร้านอาหารของชำ,

สัมภาษณ์เมื่อ 15 มกราคม 2563

4.5 สถานการณ์ปัจจุบันของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย

จากการศึกษาพบว่าหลังจากที่สำนักผังเมืองของกรุงเทพมหานครได้ดำเนินงานในโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องจนเกิดเป็นผังแม่บทแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูบริเวณตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง เกิดพื้นที่โครงการนำร่องในการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นโครงการปรับปรุงฟื้นฟูป้ายบอกทางสถานที่ในย่านตลาดน้อย ปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ทางเดินเชื่อมโยงสุริยมน้ำเจ้าพระยาในย่านตลาดน้อยและอื่นๆตามลำดับ ส่งผลทำให้ย่านตลาดน้อยเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ของวัฒนธรรมคนไทย เชื้อสายจีน การประกอบอาชีพที่หลากหลายในชุมชน หรือมาเที่ยวชมมรดกวัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรมเช่น วัดไทย วัดจีน โบสถ์คริสต์ มัสยิด ที่สวยงามเป็นต้น นับว่าเป็นการส่งเสริมให้ย่านตลาดน้อยมีมนต์เสน่ห์ดึงดูดกลุ่มคนหลายกลุ่มเข้ามาได้สะดวกและเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นสิ่งที่ผู้วิจัยได้พบจากการเข้าไปศึกษาพบว่าชุมชนมีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมประชาสัมพันธ์ย่านให้เป็นที่รู้จักของคนในวงกว้างมากขึ้นร่วมกัน เช่น โครงการย่านจินถิ่นบางกอก โครงการตลาดนัดเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชนและการเผยแพร่วัฒนธรรมโครงการวาดภาพตามฝาผนังในชุมชนที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตในชุมชน มีการทำเพจจัดทำวารสารเพื่อประชาสัมพันธ์ในเฟซบุ๊กช่วยสื่อสารและดึงดูดนักท่องเที่ยวซึ่งสถานการณ์ปัจจุบันชุมชนตลาดน้อยก็ยังคงดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องเสมอมาซึ่งผู้วิจัยได้นำภาพบางส่วนที่พบเห็นไว้บางส่วนไว้ดังนี้

ภาพที่ 5 สภาพการจราจรในชุมชนย่านตลาดน้อย

ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2563

ภาพที่ 6 การปรับปรุงทาสีอาคารและทางเดินในซอยชุมชนย่านตลาดน้อย
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2563

ภาพที่ 7 บรรยากาศริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งย่านตลาดน้อย
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2563

ภาพที่ 8 การปรับปรุงห้องเก่าเป็นร้านกาแฟในย่านตลาดน้อย
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2563

ภาพที่ 9 ภาพวาดฝาผนังที่บ่งบอกถึงวิถีชีวิตชาวไทยเชื้อสายจีนและอาชีพในย่าน
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2563

ภาพที่ 10 นักท่องเที่ยวต่างชาติเดินเข้ามาศึกษาเยี่ยมชมวิถีชีวิตในชุมชน
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2563

ภาพที่ 11 นักท่องเที่ยวต่างชาติปั่นจักรยานศึกษาเยี่ยมชมวิถีชีวิตในชุมชน
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2563

ภาพที่ 12 ตึกเก่าและรถเก่าที่ชุมชนอนุรักษ์ไว้
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2563

ภาพที่ 13 ร้านกาแฟที่ง่วนจัดทำเป็น2ชั้นตกแต่งแบบวัฒนธรรมจีนบอกเรื่องราวความเป็นมาของชุมชน
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2563

ภาพที่ 14 สถานที่ทำการของกลุ่มคนรักตลาดน้อย
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2563

ภาพที่ 15 หน้าเพจ Facebook ย่านจีนถิ่นบางกอก ชุมชนคนรักตลาดน้อย ตะล็กเกียะเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรม
ที่มา: ถ่ายหน้าจอโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2563

ภาพที่ 16 วารสารย่านจีนถิ่นบางกอกเพื่อเล่าเรื่องราวของย่านและประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ
ที่มา: ถ่ายหน้าจอโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2563

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ : กรณีศึกษาโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์และถอดบทเรียนปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค และลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร และเพื่อเสนอแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ชุมชนย่านเมืองเก่าของกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับตัวแทนผู้ให้ข้อมูล และศึกษาวิเคราะห์เอกสารรายงานสรุปผลการดำเนินงานฉบับสมบูรณ์โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง และการวิเคราะห์หลังปฏิบัติ นำเสนอผลการวิจัยในลักษณะเชิงพรรณนาและพรรณนาวิเคราะห์โดยมีบทสรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับการถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบกรณีศึกษาโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร ได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 บริบทของชุมชนย่านตลาดน้อย

ย่านตลาดน้อยเป็นย่านพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาของไชน่าทาวน์เยาวราช เป็นหนึ่งในพื้นที่เมืองเก่าของกรุงเทพมหานครที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาและมีพัฒนาการมาจากการตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำเจ้าพระยาของชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานทำการค้า ซึ่งในปัจจุบันยังมีกิจการทางการค้าของชาวไทยเชื้อสายจีนที่สืบเนื่องมาจากอดีตทำให้ยังคงเห็นวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิม ทั้งการค้า วัฒนธรรม ประเพณี ที่ยังสืบต่อจากรุ่นสู่รุ่น รวมถึงอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่ยังคงความสวยงามหลงเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งทั้งตัวอาคาร ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ตลอดจนระบบเศรษฐกิจ การค้าและความสวยงามของสถานที่ ซึ่งในส่วนของสถานที่นั้นมีบางส่วนมีความเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลาซึ่งต้องได้รับการพัฒนา

5.1.2 ศักยภาพของชุมชนย่านตลาดน้อย

เนื่องจากในปัจจุบันมีการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนประเภทรางที่เข้ามาภายในย่านตลาดน้อยจะทำให้เกิดศักยภาพในการเข้าถึงมากขึ้น และมีแนวโน้มในการพัฒนาของย่านสูงขึ้นด้วย จึงทำให้เป็นโอกาสที่สำคัญในการพัฒนาย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องเกิดขึ้น

จากความสำคัญของพื้นที่และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคตจึงนำมาสู่ประเด็นในการฟื้นฟูย่านเมืองเก่าให้กลับมามีชีวิตใหม่ เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านตลาดน้อย ย่านทรงวาด และย่านจักรวรรดิอย่างยั่งยืน และทำให้เกิดการฟื้นฟูย่านพาณิชย์กรรมที่สำคัญในอดีตให้เกิดกิจกรรมการค้าที่สามารถรองรับกับบริบทใหม่ของเมืองในฐานะย่านพาณิชย์กรรมรองจากย่านเยาวราชและพื้นที่เชื่อมต่อย่านบางรักให้เป็นย่านที่สามารถเก็บรักษามรดกวัฒนธรรมและวิถีชีวิตทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของย่านไว้อย่างสมดุล พร้อมทั้งอาศัยศักยภาพทั้งในอนาคตและศักยภาพในพื้นที่โดยรอบ อีกทั้งยังสามารถดึงดูดกลุ่มนักท่องเที่ยวให้เข้ามาศึกษาและสัมผัสย่านมรดกวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชาวย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องได้อย่างกลมกลืน

5.1.3 การดำเนินโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบันนี้

การพัฒนาปรับปรุงฟื้นฟูย่านเมืองเก่าเป็นไปตามนโยบายของสำนักผังเมืองกรุงเทพมหานครเพื่อทำให้เป็นเมืองน่าอยู่ เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจวิทยาการของประเทศ และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นศูนย์กลาง การบริหาร และการปกครองของประเทศ มีเอกลักษณ์ด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติและสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาเมืองรวมทั้งยังคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง (ย่านทรงวาดและย่านจักรวรรดิ) จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการแปลงผังนโยบายไปสู่แผนงานปฏิบัติในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะงานวางผังแม่บท การออกแบบรายละเอียด มาตรการทางผังเมือง จัดทำข้อเสนอแนะแนวทางปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมภูมิทัศน์ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาย่าน การบริหารจัดการโครงการ การให้ข้อมูลข่าวสาร ประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการส่งเสริมความรู้และความเข้าใจโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่าน โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อนำผลไปสู่การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองให้เกิดเป็นรูปธรรมที่มีฐานการพัฒนาจากประชาชน หน่วยงาน กิจการร้านค้าในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืนต่อไป

ซึ่งในปัจจุบันนี้ย่านตลาดน้อยมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากมายหลังจากที่โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องได้สำเร็จลงแล้วเช่น ได้พื้นที่โครงการนำร่องในการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นโครงการปรับปรุงฟื้นฟูป้ายบอกทางสถานที่ในย่านตลาดน้อย การปรับปรุงพื้นที่ทางเดินเชื่อมโยงสูริมน้ำเจ้าพระยาในย่านตลาดน้อยและส่วนอื่นๆ ตามลำดับ ส่งผลทำให้ย่านตลาดน้อยเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีน การประกอบอาชีพที่หลากหลายในชุมชน หรือมาเที่ยวชมมรดกวัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรมเช่น วัดไทย วัดจีน โบสถ์คริสต์ และมัสยิดที่สวยงามเป็นต้น นับว่าเป็นการส่งเสริมให้ย่านตลาดน้อยมีมนต์เสน่ห์ดึงดูดกลุ่มคนหลายกลุ่มเข้ามาได้อย่างสะดวกและเป็นที่ยอมรับมากขึ้น นอกจากนั้นชุมชนยังมีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักของคนในวงกว้างมากขึ้นร่วมกัน เช่น โครงการย่านจีนถิ่นบางกอก โครงการตลาดนัดเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชนและการเผยแพร่วัฒนธรรม โครงการวาดภาพตามฝาผนังในชุมชนที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตในชุมชน และมีการทำเพจ จัดทำวารสารเพื่อประชาสัมพันธ์ในเฟซบุ๊กช่วยสื่อสารและดึงดูดนักท่องเที่ยวซึ่งสถานการณ์ปัจจุบันชุมชนตลาดน้อยก็ยังคงดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องเสมอมา

5.1.4 ปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาย่านตามกระบวนการคิดเชิงออกแบบ

ในภาคปฏิบัติของการจัดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนรวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องด้วยกระบวนการคิดเชิงออกแบบ ของ Stanford d.school แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน โดยปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมีการจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการตลอดทั้งโครงการทำให้กระบวนการคิดเชิงออกแบบเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมและเน้นบุคคลเป็นศูนย์กลาง ซึ่งในทุกขั้นตอนตั้งแต่ขั้น Empathize (เข้าใจปัญหา เข้าถึงผู้คนและพื้นที่) ขั้น Define (กำหนดประเด็นปัญหา) ขั้น Ideate (หาแนวทางแก้ปัญหา) ขั้น Prototype (พัฒนาต้นแบบ) และขั้น Test (ทดสอบ) พบว่าทางภาครัฐที่เป็นเจ้าของโครงการมีการผสมผสานความร่วมมือในทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาของโครงการเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายชุมชน กลุ่มคนรักตลาดน้อย ผู้ประกอบการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ผู้สนใจทั่วไป รวมไปถึงสื่อมวลชนที่ช่วยทำให้โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย กรุงเทพมหานครนี้เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้นแล้วเป็นอีกวิธีการของการทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดการ

พัฒนาได้ตรงตามบริบทของชุมชน อีกทั้งยังเป็นการรักษามรดกวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น พร้อมทั้งพัฒนาระบบเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งส่วนสำคัญที่ทำให้โครงการดังกล่าวประสบผลสำเร็จได้นั้นเกิดจากลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อยที่ทางหน่วยงานที่รับผิดชอบได้จัดขึ้นในแต่ละขั้นตอนดังนี้

1. ขั้น Empathize (เข้าใจปัญหา)

การมีส่วนร่วมของชุมชนในขั้น Empathize เป็นขั้นตอนแรกที่ทำให้ทั้งตัวเจ้าของที่รับผิดชอบโครงการนอกจากจะสามารถเข้าใจปัญหา เข้าถึงผู้คนในชุมชนและเข้าใจปัญหาในพื้นที่แล้วนั้นยังทำให้ประชาชนในชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ได้รับทราบข้อมูลการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ และสร้างความตระหนักรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นทั้งด้านบวกและด้านลบให้กับประชาชนในพื้นที่ ทำให้เกิดการร่วมกันวางแผนการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อย และพื้นที่ต่อเนื่องได้อย่างเหมาะสมเพื่อรวบรวมข้อมูลความต้องการของประชาชนในพื้นที่สู่การอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องให้มีความเหมาะสมกับสถานะเศรษฐกิจและสังคมที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาเมืองของกรุงเทพมหานคร ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยขั้นตอนนี้ผู้วิจัยพบว่าก่อนที่จะเริ่มกระบวนการการคิดเชิงออกแบบทุกครั้งหากผู้รับผิดชอบโครงการสามารถดำเนินกระบวนการให้ประชาชนในชุมชนเข้าถึงและเข้าใจปัญหาของพื้นที่มาเป็นโจทย์สำคัญไปพร้อมๆกันในการเริ่มต้นโครงการได้ ในขั้นตอนแรกนี้จะส่งผลทำให้คนในชุมชนรู้สึกอยากเป็นแนวร่วมกับทางโครงการได้เพราะการค้นพบปัญหาพร้อมกันระหว่างผู้รับผิดชอบโครงการกับประชาชนในชุมชนนั้น จะทำให้เกิดความเข้าใจกับปัญหาที่ลึกซึ้งมากที่สุด หลากหลายมิติที่สุด ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงปัญหาที่แท้จริงที่เกิดขึ้นในบริบทของชุมชนจากผู้ที่อาศัยเพื่อที่จะนำไปสู่การหาทางออกในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาที่ดีที่สุดและตอบโจทย์ในบริบทของชุมชนมากที่สุด ซึ่งการใช้เวลาทำความเข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้งทั้งตัวเจ้าของโครงการและตัวแทนชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ มีบทบาทมากต่อการกำหนดทิศทางในการแก้ปัญหา นำไปสู่การเข้าใจปัญหาที่ถูกต้องและตั้งคำถามที่ถูกต้องนั้นจะนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ตรงประเด็นนักออกแบบผังเมืองต้องลงพื้นที่เพื่อศึกษาบริบท วิธีการใช้ชีวิตของคนในชุมชนก่อน อาจอาศัยการสังเกตการณ์ในเบื้องต้น หรือพบปะพูดคุยกับคนในชุมชน หรือแม้แต่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการออกแบบหรือคิดแก้ปัญหาด้วยตนเองด้วย ทั้งหมดนี้คือปัจจัยสำคัญที่ทำให้โครงการประสบผลสำเร็จในขั้นตอนการเข้าใจปัญหา เข้าถึงผู้คนและพื้นที่ ที่สามารถสร้างจุดร่วม และความตระหนักความเข้าใจปัญหาของชุมชนอย่างถ่องแท้ให้

เกิดขึ้นกับคนในชุมชน เมื่อชุมชนมั่นใจเข้าใจตรงกับที่โครงการนำเสนอและมุ่งหวังจึงเป็นจุดเริ่มต้นทำให้ส่งผลดีต่อการดำเนินโครงการ

2. ขั้น Define (กำหนดประเด็นปัญหา)

การมีส่วนร่วมของชุมชนในขั้น Define เป็นขั้นตอนหลังจากที่ประชุมเห็นปัญหาอย่างรอบด้านร่วมกันต่อจากขั้น Empathize ก่อนหน้าที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งในขั้นตอนนี้กระบวนการที่เกิดขึ้นคือการร่วมมือกันระหว่างผู้รับผิดชอบโครงการกับประชาชนในชุมชนเพื่อกำหนดประเด็นปัญหาในการแก้ปัญหาและพัฒนาในจุดต่างๆในย่าน กล่าวคือในกระบวนการนี้ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกกลุ่มได้ร่วมกันประชุมกลุ่มย่อยและมีการสรุปเป็นข้อมูลภาพรวมของทุกกลุ่มซึ่งผลที่เกิดขึ้นทำให้สามารถระบุความต้องการของการพัฒนาย่านด้วยตัวชุมชนเองทำให้เกิดทิศทางการพัฒนาย่านและพื้นที่ที่น่าร่องที่เห็นพ้องต้องกันตามบริบทของชุมชนเพราะข้อมูลทั้งหมดได้นำมาวิเคราะห์เพื่อที่จะคัดกรองให้สามารถระบุปัญหาที่แท้จริงได้ เกิดการกำหนดหรือบ่งชี้ว่าเป็นปัญหาอะไร ประเภทไหน เพื่อให้เข้าใจลักษณะของปัญหาให้ได้ชัดเจนที่สุด ทำให้มีจุดหมายในการหาทางแก้ไขได้อย่างตรงประเด็น มีทิศทางชัดเจน ขั้นตอนนี้ถือว่าเป็นเครื่องมือในช่วยการกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีส่วนร่วมในการระบุปัญหาและความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เพื่อต่อยอดเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนที่มีความเหมาะสมต่อไป ซึ่งปัจจัยความสำเร็จในขั้น Define นั้นการที่ทางโครงการดำเนินการให้ชุมชนร่วมกำหนดประเด็นปัญหาร่วมกัน ส่งผลให้เกิดการสังเคราะห์ข้อมูล จากการตั้งคำถามปลายเปิดที่ผลักดันให้ชุมชนเกิดความคิดในการแก้ปัญหา ซึ่งในกระบวนการส่งเสริมให้ชุมชนต้องวิเคราะห์ปัญหา กำหนดให้ชัดเจนว่าจริงๆ แล้วปัญหาและสิ่งที่ต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นคืออะไร เลือกและสรุปแนวทางการความเป็นไปได้ที่จะกำหนดเป็นประเด็นที่ต้องแก้ไขพัฒนาร่วมกัน

3. ขั้น Ideate (การระดมความคิดหาแนวทางแก้ปัญหา)

การมีส่วนร่วมของชุมชนในขั้น Ideate ขั้นตอนนี้ทางโครงการได้จัดกระบวนการเพื่อการระดมความคิดร่วมกันระหว่างประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนเป็นอีกหนึ่งวิธีการค้นหาคำตอบของปัญหาที่หลากหลาย ทางผู้รับผิดชอบโครงการเริ่มด้วยการจัดผู้เข้าร่วมประชุมเป็นกลุ่มย่อยเป็นเวทีที่ให้ประชาชนได้นำเสนอความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่อย่างอิสระไม่จำกัดคำตอบ และใช้กระดาษ Post-it มาเป็นส่วนหนึ่งในการเขียนเสนอความคิด และรวบรวมจัดกลุ่มประเภทของสิ่งที่ได้ สามารถทำให้คัดเลือกวิธีการแก้ปัญหาหรือสิ่งที่จะพัฒนาที่ดีที่สุดก่อนที่จะดำเนินงานในขั้นต่อไป ซึ่งปัจจัยความสำเร็จในขั้น Ideate คือขั้นตอนนี้ก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันเป็นทีม เพราะนักออกแบบหรือผู้รับผิดชอบโครงการมีการจัดกระบวนการทำงานร่วมกันเป็นทีมมีทั้งประชาชนในชุมชน ผู้ประกอบการ หน่วยงานต่างๆ

และทีมผู้เชี่ยวชาญจากต่างสาขา และมีกระบวนการดำเนินงานประชุมที่กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อยกล้าแสดงความคิดเห็น อย่างอิสระไม่ปิดกั้น เพื่อให้ได้แนวทางการแก้ปัญหาที่รอบด้านและแตกต่างจากวิธีการเดิมๆอย่างแท้จริง การระดมความคิดใหม่ๆ อย่างไม่มีขีดจำกัด หรือการสร้างความคิดต่างๆให้เกิดขึ้น โดยเน้นการหาแนวคิดและแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้มากที่สุด หลากหลายที่สุด โดยความคิดและแนวทางต่างๆ ที่คิดขึ้นมานั้นก็เพื่อตอบโจทย์ปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชนในต่อเนื่องจากขั้น Define ที่สามารถระบุปัญหาที่แท้จริงได้ก่อน

4.ขั้น Prototype (พัฒนาต้นแบบ)

การมีส่วนร่วมของชุมชนในขั้น Prototype การร่วมกันพัฒนาต้นแบบคือ ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการระดมความคิดในการออกแบบโครงการและแนวทางการจัดการบริหารพื้นที่ในอนาคต นอกจากจะร่วมกันแสดงความคิดเห็นแล้วประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวาดภาพต้นแบบในใจที่ตนอยากให้เกิดการพัฒนาขึ้นร่วมกันเช่นพื้นที่ต้องมีพื้นที่หรือสวนสีเขียว มีพื้นที่ให้นั่งพักผ่อน มีทางเดินสุขภาพ มีพื้นที่ทำกิจกรรมของชุมชน มีป้ายบอกทางที่เพียงพอพร้อมทั้งปรับพื้นผิวทางเดิน ทำน้ำมีความสะอาดเดินทางสะดวก รวมไปถึงมีพื้นที่จัดแสดงประวัติศาสตร์ของชุมชนด้วย สำหรับประชาชนบางส่วนที่อาจจะวาดภาพไม่ถนัดก็มีส่วนร่วมในการช่วยดูแบบที่วาดกันว่าตรงใจหรือไม่ หลังจากนั้นทางโครงการก็รวบรวมแบบที่เกิดขึ้นบางส่วนไปพัฒนาเป็นแบบจำลองภาพผังการพัฒนาพื้นที่ในย่านเป็นลำดับถัดไป ซึ่งการพัฒนาต้นแบบในโครงการนี้มีการใช้ภาพแสดงข้อมูลแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นแบบจำลองคร่าวๆ (Mock-up) แบบผังพัฒนาคร่าวๆ มีความสำคัญอย่างมากสำหรับการคิดเชิงออกแบบ ทั้งนี้ก็เพราะภาพช่วยเปลี่ยนให้สิ่งที่จับต้องไม่ได้กลายเป็นสิ่งที่จับต้องได้ เป็นการสร้างบริบทและทำให้สื่อสารแนวคิดต่างๆ ได้เข้าใจง่ายยิ่งขึ้นวิธีที่จะช่วยให้ทราบว่าผลงานมีจุดบกพร่องหรือปัญหาการใช้งานตรงไหนบ้างได้รวดเร็วขึ้นเป็นอีกขั้นตอนที่ส่งเสริมให้โครงการดำเนินได้อย่างเห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น นั่นก็คือการสร้างตัวต้นแบบอย่างง่าย (Prototype) และนำไปทดลองใช้จริง ยิ่งทำออกมาแล้วอาจจะไม่ตอบโจทย์บ้าง แต่จะทำให้ผู้รับผิดชอบโครงการทราบว่าต้องแก้ไขจุดไหนบ้าง ดีกว่าลงทุนพัฒนาเสร็จแล้วจึงมาทราบภายหลังว่ามีจุดที่ต้องแก้ไข

5.ขั้น Test (ทดสอบ)

การมีส่วนร่วมของชุมชนในขั้น Test การร่วมกันทดสอบ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสำคัญอีกหนึ่งขั้นตอนที่ทางโครงการจัดขึ้นเพื่อจะเลือกวิธีที่ดีที่สุดนำไปแก้ไขปัญหาปฏิบัติจริง เพื่อตอบโจทย์ปัญหาที่ตั้งไว้ มีทั้งการจำลองจัดเป็นโซนทดลองตามแบบที่สร้างขึ้นในพื้นที่จริงบางส่วน และที่เป็นแผนผังภาพรวมทั้งย่าน เป็นขั้นการทดลองหรือทดสอบจริงว่ามี

ประสิทธิภาพหรือไม่ ตลอดจนเก็บข้อมูลเพื่อนำมาประมวลผลด้วย โดยชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมกันตรวจสอบแบบจำลองและแผนที่โครงการพัฒนาย่านแบบมีรายละเอียดที่ได้จัดทำขึ้นเพื่อประเมินว่าแบบมีความเหมาะสมหรือไม่ พื้นที่ใช้สอยเพียงพอต่อการใช้งานหรือไม่ การจัดวางตำแหน่งการใช้สอยเหมาะกับพื้นที่หรือไม่และพื้นที่ที่ออกแบบสะดวกต่อการใช้งานของคนทุกกลุ่มหรือไม่เพื่อพัฒนาปรับปรุงเตรียมพร้อมสู่การนำเสนอผังแม่บทการอนุรักษ์การฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง และในช่วงเวทีการประชุมนำเสนอผังแม่บทการอนุรักษ์การฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องที่จัดในครั้งต่อมาทั้งชุมชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประชาชนทั่วไปที่สนใจและสื่อมวลชนก็ได้มาเข้าร่วมปรึกษาหารือการนำเสนอผังแม่บทการอนุรักษ์การฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง เพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องพร้อมกับการสร้างความร่วมมือในการขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งหลังจากประชุมปรึกษาหารือแล้วจึงได้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อไปพัฒนาในจุดที่ยังต้องพัฒนาให้สมบูรณ์ของย่านต่อไป ในขั้นตอนการนำผลงานต้นแบบไปให้กลุ่มเป้าหมายได้ทดลองใช้งาน หรือร่วมกันทดสอบตรวจสอบ เพื่อสังเกตประสิทธิภาพการใช้งาน เป็นอีกหนึ่งปัจจัยของผลสำเร็จที่ทำให้ทางโครงการรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสภาพจริงของบริบทชุมชนและรู้ความต้องการของผู้อยู่อาศัย เพื่อพัฒนาเพิ่มเติมตามข้อเสนอแนะมาใช้ในการพัฒนา และปรับปรุงต่อไป ให้สะดวกต่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านได้มากที่สุดจากแบบจำลองที่สร้างขึ้นมาทดสอบกับประชาชนในพื้นที่

5.1.5 แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านเมืองเก่า

กระบวนการคิดเชิงออกแบบเป็นกระบวนการที่มีประโยชน์ต่อการทำงานในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านเมืองเก่าที่จะช่วยให้เกิดการคิดและพัฒนาแก้ไขปัญหาที่หลากหลายและเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือกันของประชาชนในพื้นที่กับหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการ เป็นแนวทางผลักดันให้โครงการต่างๆที่นำหลักการนี้ไปใช้ให้ไปสู่ความสำเร็จได้โดยต้องปฏิบัติตามหลักการและควรคำนึงถึงข้อจำกัดที่พึงระวังเพื่อลดช่องว่างผลลัพธ์ทางลบได้ดังนี้

1. ในขั้น Empathize หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการต้องทำความเข้าใจปัญหาเข้าถึงผู้คนและพื้นที่ก่อนการจัดให้มีกระบวนการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ และต้องส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมรับฟังข้อมูลปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทำความเข้าใจ

กับปัญหาและเสนอปัญหาอื่นๆ ซึ่งจะทำให้สามารถสร้างจุดร่วมและความตระหนักความเข้าใจปัญหาของชุมชนอย่างถ่องแท้ให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน และหากมีผู้เข้าร่วมโครงการบางส่วนที่ยังไม่เคยเข้าร่วมกระบวนการคิดเชิงออกแบบมาก่อน ซึ่งอาจจะทำให้เป็นอุปสรรคในการรับรู้เข้าถึงประเด็นของปัญหาได้อย่างเข้าใจจึงต้องมีวิทยากรหรือคนกลางที่ต้องมีความเชี่ยวชาญเพื่อให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจปัญหาและสามารถออกความคิดเห็นหรือมองในมุมมองต่อประเด็นปัญหาได้

2. ในขั้น Define หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการต้องส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนร่วมวิเคราะห์ปัญหาร่วมเสนอประเด็นปัญหา แนวทางความเป็นไปได้ที่จะกำหนดเป็นประเด็นที่ต้องแก้ไขพัฒนา และ ระบุความต้องการแก้ไขและพัฒนาจุดต่างๆในพื้นที่ของย่านร่วมกัน เพื่อตอบโจทย์ความต้องการของคนในชุมชนได้ทั่วถึงมากขึ้นและหากหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการสามารถรวมประชาชนที่มีจำนวนและหลากหลายอาชีพที่อาศัยอยู่ในชุมชนมากขึ้น ให้มาเข้าร่วมโครงการได้จะทำให้ขั้นการกำหนดระบุประเด็นของการแก้ปัญหาครอบคลุมตามความต้องการของคนในชุมชนได้ทั่วถึงมากขึ้น

3. ในขั้น Ideate ทางหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการต้องส่งเสริมให้ชุมชนหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการต้องส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนร่วมกันระดมความคิดและจัดประชุมกลุ่มย่อยที่ต้องมีผู้ดำเนินการย่อย หรือปรึกษาเพื่อผลักดันให้ผู้เข้าร่วมกล้าแสดงความคิดเห็น อย่างอิสระ และร่วมกันคัดเลือกวิธีแก้ปัญหาที่ดีที่สุดจากวงประชุมเพื่อให้ได้แนวทางการแก้ปัญหาที่รอบด้านและแตกต่างจากวิธีการเดิมๆตอบโจทย์การแก้ปัญหาหรือสิ่งที่ชุมชนต้องการพัฒนามากที่สุดและขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ใช้เวลาค่อนข้างมาก อาจทำให้การดำเนินวงประชุมเกินเวลาที่กำหนดไว้ หรือในบางกลุ่มที่มีผู้ที่นำเสนอความคิดเห็นที่มาก อาจจะมีเสียงของบางคนอื่นๆในกลุ่มที่จะนำเสนอได้ ดังนั้นผู้ดำเนินการประชุมกลุ่มย่อยต้องควบคุมเวลาในการเปิดให้ระดมความคิดและมีวิธีกระตุ้นให้ผู้ที่จะนำเสนอให้น้อยให้ได้ ร่วมนำเสนอความคิดเห็นที่มากขึ้นและกลุ่มคนที่มาเข้าร่วมถ้ามีวัยรุ่นเพิ่มมากขึ้นก็ทำให้เห็นแนวความคิดที่สร้างสรรค์มากขึ้นและไม่ถูกจำกัดด้วยคำว่า เป็นไปไม่ได้ และ ไม่น่าจะทำได้ และจะเป็นการผสมผสานความคิดทั้งผู้ใหญ่และวัยรุ่นเพื่อการตอบโจทย์การแก้ปัญหาได้ครอบคลุมมากขึ้น

4. ในขั้น Prototype หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการต้องส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนร่วมกันร่างภาพสิ่งที่อยากให้เกิดขึ้นในพื้นที่จริงตามจุดต่างๆที่ได้นำเสนอขึ้นมาและร่วมตรวจสอบผังต้นแบบที่ทางโครงการจัดทำ ซึ่งจะทำให้สามารถสื่อสารแนวทางการแก้ปัญหาตามที่ได้วางแผนร่วมกันให้เข้าใจง่ายและตรงกันยิ่งขึ้นและในขั้นตอนนี้หากโครงการที่จะจัดทำมีรูปแบบลักษณะคล้ายกับโครงการนี้หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการที่ต้องใช้ความ

เชี่ยวชาญในการสร้างฝั่งต้นแบบขึ้นมาอาจจะส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้ในช่วงต้นคือ การร่างภาพคร่าวๆจากสิ่งที่ยากร่วมกันแก้ปัญหาให้ชุมชน

5. ในขั้น Test หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการต้องส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน ร่วมกันตรวจสอบแบบจำลองและแผนที่โครงการพัฒนาย่านแบบมีรายละเอียดโดยแบ่งเป็น อย่างน้อยสองรอบคือรอบผู้เข้าร่วมการดำเนินกิจกรรมตั้งแต่ขั้นตอนแรกและรอบที่2คือ ประชาชนในพื้นที่ ผู้ที่สนใจร่วมกันประชาพิจารณ์ ทำให้ได้ข้อเสนอแนะเพื่อมาใช้ในการ พัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้นและเป็นขั้นตอนสำคัญที่ทางหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการต้อง เปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อโครงการและต้องจัดให้มีวิธีการเปิดโอกาสให้ ยกมือถามในที่ประชุมและวิธีการแบบไม่ระบุตัวตนด้วยจึงจะส่งผลทำให้ประชาชนมีความ กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นมากขึ้น และจะทำให้ได้ประเด็นที่ต้องพัฒนาแก้ไขของโครงการได้ มากยิ่งขึ้น

โดยสรุปจากการถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ : กรณีศึกษาโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร ในครั้งนี้ทำให้ทราบว่าปัจจัย สำคัญที่ผลักดันให้โครงการประสบความสำเร็จได้คือ กระบวนการคิดเชิงออกแบบเพราะกระบวนการ นี้เป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังและจริงจัง เกิดความตระหนัก เข้าใจในปัญหาของชุมชนและผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นจึงมีความรู้สึกเป็นเจ้าของงานซึ่งเป็นส่วนสำคัญใน ความสำเร็จของโครงการ และที่สำคัญทางหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการมีความสามารถในการ เข้าถึงปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงและเข้าถึงใจคนในชุมชนจนเป็นที่ไว้วางใจ และเป็นตัวกระตุ้นทำให้เกิดความร่วมมือของชุมชนได้อย่างเต็มที่และเต็มใจ

5.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และในการวิจัยครั้งต่อไป

5.2.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ในด้านปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิง ออกแบบในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านเมืองเก่า หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการต้องทำให้ ชุมชนไว้วางใจ เชื่อใจ เข้าถึงชุมชนและปัญหาที่แท้จริงของชุมชน และต้องทำให้กระบวนการคิด เชิงออกแบบเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมและเน้นคนในชุมชนเป็นศูนย์กลางและถ่ายทอดด้วย ความเข้าใจง่าย ในทุกขั้นตอนตั้งแต่ขั้น Empathize(เข้าใจปัญหา เข้าถึงผู้คนและพื้นที่) ขั้น Define(ระบุความต้องการ) ขั้น Ideate(หาแนวทางแก้ปัญหา) ขั้น Prototype(พัฒนา ต้นแบบ) และขั้น Test(ทดสอบ) ให้ชุมชนเกิดความรู้สึกว่าชุมชนเป็นเจ้าของโครงการและมี

ความคิดว่าเป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ เพราะถ้ายังมีโอกาสได้เข้าร่วมมากเท่าใดก็ยิ่งจะทำให้ชุมชนของตนพัฒนามากยิ่งขึ้น

ในด้านแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านเมืองเก่า เนื่องจากบริบทของชุมชนย่านตลาดน้อยเป็นชุมชนย่านเก่าแก่ชาวจีนกลางเมืองใหญ่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การประกอบอาชีพ ศักยภาพของคนในชุมชนมีความพร้อมกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการคิดเชิงออกแบบทั้งด้านความรู้ความสามารถซึ่งรัฐดึงความสามารถของคนในชุมชนออกมาร่วมพัฒนาฟื้นฟูย่านในทุกขั้นตอนซึ่งหากชุมชนอื่นๆที่สนใจนำแนวทางในกระบวนการมีส่วนร่วมจากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษามาแล้วควรคำนึงถึงความพร้อมของบริบทชุมชนเป็นสำคัญโดยที่ต้องทำให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโครงการเพื่อให้มีเป้าหมายอุดมการณ์เดียวกันเพื่อลดผลกระทบทางลบที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในชุมชนของตนเอง

5.2.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

5.3.2.1 ควรศึกษาผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบหลังจากการดำเนินโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องเพื่อการพัฒนาชุมชนในมิติอื่นๆ

5.3.2.2 ควรศึกษาเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบเพื่อการแก้ไขหรือพัฒนาชุมชนในสถานการณ์ปัจจุบันที่โครงการยังดำเนินการอยู่เพื่อที่จะได้เห็นภาพกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

5.3.2.3 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในของชุมชนในพื้นที่อื่นๆนอกเหนือจากการศึกษาครั้งนี้

(2310-2392)

สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์ (2562). รายงานสถิติจำนวนประชากรและบ้านแขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร เดือนธันวาคม พ.ศ.2562 Retrieved 30 มิ.ย.63
<http://203.155.220.217/samphanthawong/dep/DepRepl0201.php>

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่12 พ.ศ. 2560 - 2564. กรุงเทพฯ

สำนักผังเมือง และ สถาบันอาศรมศิลป์. (2558). สรุปผลการดำเนินงานฉบับสมบูรณ์ของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง.

สุวรรณ พินิตานนท์. (2546). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งขององค์การบริหารส่วนตำบล. โรงพิมพ์อาสารักษาดินแดน.

สุวัฒนา ธาดานิติ. (2543). “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมือง.” เอกสารบทความ วิชาการประกอบการสัมมนาการประชุมวิชาการการออกแบบและวางผังชุมชนเมืองและผังเมือง ครั้งที่ 1 เรื่อง “มหานคร”.ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อคิน รพีพัฒน์. (2527). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคม และวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภารพิมพ์.

อรทัย ก๊กผล และปรัชญา ชีพเจริญรัตน์. (2547). การเมืองและการมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น. สารานุกรมการปกครองท้องถิ่นไทย หมวด ประชาสังคมกับการปกครองท้องถิ่น. กรุงเทพฯ:ธรรมดาเพรส.

ภาษาอังกฤษ

Arnstein, S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *JAIP*, 35, 216-224.

D.school. (2016). Welcome to the Virtual Crash Course in Design Thinking., from Hasso Plattner Institute of Design <http://dschool.stanford.edu/dgift/>

Golder, B. (2005). *Cross-Cutting Tool Stakeholder Analysis*. USA : WWF US.

Simon, H. (1969). *The Sciences of the Artificial*. MIT Press: Cambridge.

Tim Brow & Jocelyn, W. (2010). Design Thinking for Social Innovation. *Stanford Social Innovation*.

WhiteTofu. (2016). คิดอย่างนักออกแบบ (Design Thinking).

<http://www.applicadthai.com/articles/คิด-อย่างนักออกแบบ-design-thinking/>

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	ธงชัย เลิศกาทูณาพร
วัน เดือน ปี เกิด	27 กันยายน พ.ศ.2532
สถานที่เกิด	อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม
วุฒิการศึกษา	จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ศึกษาศาสตร์บัณฑิต
ที่อยู่ปัจจุบัน	34 หมู่ 9 ต.ห้วยม่วง อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม 73180

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY